നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ

സംയുത്തനികായേ

ഖന്ധവഗ്ഗ-അട്ഠകഥാ

൧. ഖന്ധസംയുത്തം

൧. നകുലപിതുവഗ്ഗോ

൧. നകുലപിതുസുത്തവണ്ണനാ

൧. **ഖന്ധിയവഗ്ഗസ്സ** പഠമേ **ഭഗ്ഗേസൂ**തി ഏവംനാമകേ ജനപദേ. **സുസുമാരഗിരേ**തി സുസുമാരഗിരനഗരേ. തസ്മിം കിര മാപിയമാനേ സുസുമാരോ സദ്ദമകാസി, തേനസ്സ "സുസുമാരഗിര"ന്ത്വേവ നാമം അകംസു. **ഭേസകളാവനേ**തി ഭേസകളായ നാമ യക്ഖിനിയാ അധിവുത്ഥത്താ ഏവംലദ്ധനാമേ വനേ. തദേവ മിഗഗണസ്സ അഭയത്ഥായ ദിന്നത്താ **മിഗദായോ**തി വുച്ചതി. ഭഗവാ തസ്മിം ജനപദേ തം നഗരം നിസ്സായ തസ്മിം വനസണ്ഡേ വിഹരതി. **നകുലപിതാ**തി നകുലസ്സ നാമ ദാരകസ്സ പിതാ.

ജിണ്ണോതി ജരാജിണ്ണോ. **വുഡ്ഢോ**തി വയോവുഡ്ഢോ. **മഹല്ലകോ**തി ജാതിമഹല്ലകോ. **അദ്ധഗതോ**തി തിയദ്ധഗതോ. **വയോഅനുപ്പത്തോ**തി തേസു തീസു അദ്ധേസു പച്ഛിമവയം അനുപ്പത്തോ. **ആതുരകായോ**തി ഗിലാനകായോ. ഇദഞ്ഹി സരീരം സുവണ്ണവണ്ണമ്പി നിച്ചപഗ്ഘരണട്ഠേന ആതുരംയേവ നാമ . വിസേസേന പനസ്സ ജരാതുരതാ ബ്യാധാതുരതാ മരണാതുരതാതി തിസ്സോ ആതുരതാ ഹോന്തി. താസു കിഞ്ചാപി ഏസോ മഹല്ലകത്താ ജരാതുരോവ, അഭിണ്ഹരോഗതായ പനസ്സ ബ്യാധാതുരതാ ഇധ അധിപ്പേതാ. **അഭിക്ഖണാതങ്കോ**തി അഭിണ്ഹരോഗോ നിരന്തരരോഗോ. **അനിച്ചദസ്സാവീ**തി തായ ആതുരതായ ഇച്ഛിതിച്ഛിതക്ഖണേ ആഗന്തും അസക്കോന്തോ കദാചിദേവ ദട്ഠും ലഭാമി, ന സബ്ബകാലന്തി അത്ഥോ. **മനോഭാവനീയാന**ന്തി മനവഡ്ഢകാനം . യേസു ഹി ദിട്ഠേസു കുസലവസേന ചിത്തം വഡ്ഢതി, തേ സാരിപുത്തമോഗ്ഗല്ലാനാദയോ മഹാഥേരാ മനോഭാവനീയാ നാമ. **അനുസാസതൂ**തി പുനപ്പുനം സാസതു. പുരിമഞ്ഹി വചനം ഓവാദോ നാമ, അപരാപരം അനുസാസനീ നാമ. ഓതിണ്ണേ വാ വത്ഥുസ്മിം വചനം ഓവാദോ നാമ, അനോതിണ്ണേ തന്തിവസേന വാ പവേണിവസേന വാ വുത്തം അനുസാസനീ നാമ. അപിച ഓവാദോതി വാ അനുസാസനീതി വാ അത്ഥതോ ഏകമേവ, ബ്യഞ്ജനമത്തമേവ നാനം.

ആതുരോ ഹായന്തി ആതുരോ ഹി അയം, സുവണ്ണവണ്ണോ പിയങ്ഗുസാമോപി സമാനോ നിച്ചപഗ്ഘരണട്ഠേന ആതുരോയേവ. **അണ്ഡഭൂതോ**തി അണ്ഡം വിയ ഭൂതോ ദുബ്ബലോ. യഥാ കുക്കുടണ്ഡം വാ മയൂരണ്ഡം വാ ഗേണ്ഡുകം വിയ ഗഹേത്വാ ഖിപന്തേന വാ പഹരന്തേന വാ ന സക്കാ കീളിതും, താവദേവ ഭിജ്ജതി, ഏവമയമ്പി കായോ കണ്ടകേപി ഖാണുകേപി പക്ഖലിതസ്സ ഭിജ്ജതീതി അണ്ഡം വിയ ഭൂതോതി അണ്ഡഭൂതോ. **പരിയോനദ്ധോ**തി സുഖുമേന ഛവിമത്തേന പരിയോനദ്ധോ. അണ്ഡഞ്ഹി സാരതചേന പരിയോനദ്ധം, തേന ഡംസമകസാദയോ നിലീയിത്വാപി ഛവിം ഛിന്ദിത്വാ യൂസം പഗ്ഘരാപേതും ന സക്കോന്തി. ഇമസ്മിം പന ഛവിം ഛിന്ദിത്വാ യം ഇച്ഛന്തി, തം കരോന്തി. ഏവം സുഖുമായ ഛവിയാ പരിയോനദ്ധോ. **കിമഞ്ഞത്ര ബാല്യാ**തി ബാലഭാവതോ അഞ്ഞം കിമത്ഥി?

ബാലോയേവ അയന്തി അത്ഥോ. **തസ്മാ**തി യസ്മാ അയം കായോ ഏവരൂപോ, തസ്മാ.

തേനുപസങ്കമീതി രഞ്ഞോ ചക്കവത്തിസ്സ ഉപട്ഠാനം ഗന്ത്വാ അനന്തരം പരിണായകരതനസ്സ ഉപട്ഠാനം ഗച്ഛന്തോ രാജപുരിസോ വിയ, സദ്ധമ്മചക്കവത്തിസ്സ ഭഗവതോ ഉപട്ഠാനം ഗന്ത്വാ, അനന്തരം ധമ്മസേനാപതിസ്സ അപചിതിം കാതുകാമോ യേനായസ്മാ സാരിപുത്തോ, തേനുപസങ്കമി. **വിപ്പസന്നാനീ**തി സുട്ഠു പസന്നാനി. **ഇന്ദ്രിയാനീ**തി മനച്ഛട്ഠാനി ഇന്ദ്രിയാനി. **പരിസുദ്ധോ**തി നിദ്ദോസോ. **പരിയോദാതോ**തി തസ്സേവ വേവചനം. നിരുപക്കിലേസതായേവ ഹി ഏസ പരിയോദാതോതി വുത്തോ, ന സേതഭാവേന. ഏതസ്സ ച പരിയോദാതതം ദിസ്വാവ ഇന്ദ്രിയാനം വിപ്പസന്നതം അഞ്ഞാസി. നയഗ്ഗാഹപഞ്ഞാ കിരേസാ ഥേരസ്സ.

കഥഞ്ഹി നോ സിയാതി കേന കാരണേന ന ലദ്ധാ ഭവിസ്സതി? ലദ്ധായേവാതി അത്ഥോ. ഇമിനാ കിം ദീപേതി? സത്ഥുവിസ്സാസികഭാവം. അയം കിര സത്ഥു ദിട്ഠകാലതോ പട്ഠായ പിതിപേമം, ഉപാസികാ ചസ്സ മാതിപേമം പടിലഭതി. ഉഭോപി "മമ പുത്തോ"തി സത്ഥാരം വദന്തി. ഭവന്തരഗതോ ഹി നേസം സിനേഹോ. സാ കിര ഉപാസികാ പഞ്ച ജാതിസതാനി തഥാഗതസ്സ മാതാവ, സോ ച, ഗഹപതി, പിതാവ അഹോസി. പുന പഞ്ച ജാതിസതാനി ഉപാസികാ മഹാമാതാ, ഉപാസകോ മഹാപിതാ, തഥാ ചൂളമാതാ ചൂളപിതാതി. ഏവം സത്ഥാ ദിയഡ്ഢഅത്തഭാവസഹസ്സം തേസംയേവ ഹത്ഥേ വഡ്ഢിതോ. തേനേവ തേ യം നേവ പുത്തസ്സ, ന പിതു സന്തികേ കഥേതും സക്കാ, തം സത്ഥു സന്തികേ നിസിന്നാ കഥേന്തി. ഇമിനായേവ ച കാരണേന ഭഗവാ "ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഉപാസകാനം വിസ്സാസികാനം യദിദം നകുലപിതാ ഗഹപതി, യദിദം നകുലമാതാ ഗഹപതാനീ"തി (അം॰ നി॰ ൧.൨൫൭) തേ ഏതദഗ്ഗേ ഠപേസി. ഇതി സോ ഇമം വിസ്സാസികഭാവം പകാസേന്തോ **കഥഞ്ഹി നോ സിയാ**തി ആഹ. **അമതേന അഭിസിത്തോ**തി നസ്സിധ അഞ്ഞം കിഞ്ചി ഝാനം വാ വിപസ്സനാ വാ മഗ്ഗോ വാ ഫലം വാ "അമതാഭിസേകോ"തി ദട്ഠബ്ബോ, മധുരധമ്മദേസനായേവ പന "അമതാഭിസേകോ"തി വേദിതബ്ബോ. **ദൂരതോപീ**തി തിരോരട്ഠാപി തിരോജനപദാപി.

അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോതി ഇദം വുത്തത്ഥമേവ. **അരിയാനം അദസ്സാവീ**തിആദീസു **അരിയാ**തി ആരകത്താ കിലേസേഹി, അനയേ ന ഇരിയനതോ, അയേ ഇരിയനതോ, സദേവകേന ച ലോകേന അരണീയതോ ബുദ്ധാ ച പച്ചേകബുദ്ധാ ച ബുദ്ധസാവകാ ച വുച്ചന്തി. ബുദ്ധാ ഏവ വാ ഇധ അരിയാ. യഥാഹ - "സദേവകേ, ഭിക്ഖവേ, ലോകേ...പേ॰... തഥാഗതോ അരിയോ"തി വുച്ചതീതി (സം॰ നി॰ ൫.൧൦൯൮). **സപ്പുരിസാന**ന്തി ഏത്ഥ പന പച്ചേകബുദ്ധാ തഥാഗതസാവകാ ച സപ്പുരിസാതി വേദിതബ്ബാ. തേ ഹി ലോകുത്തരഗുണയോഗേന സോഭനാ പുരിസാതി സപ്പുരിസാ. സബ്ബേവ വാ ഏതേ ദ്വേധാപി വുത്താ. ബുദ്ധാപി ഹി അരിയാ ച സപ്പുരിസാ ച, പച്ചേകബുദ്ധാ ബുദ്ധസാവകാപി. യഥാഹ -

> "യോ വേ കതഞ്ഞൂ കതവേദി ധീരോ,
> കല്യാണമിത്തോ ദള്ഹഭത്തി ച ഹോതി;
> ദുഖിതസ്സ സക്കച്ച കരോതി കിച്ചം,
> തഥാവിധം സപ്പുരിസം വദന്തീ"തി. (ജാ॰ ൨.൧൭.൭൮);

"കല്യാണമിത്തോ ദള്ഹഭത്തി ച ഹോതീ"തി ഏത്താവതാ ഹി ബുദ്ധസാവകോ വുത്തോ, കതഞ്ഞുതാദീഹി പച്ചേകബുദ്ധബുദ്ധാതി. ഇദാനി യോ തേസം അരിയാനം അദസ്സനസീലോ, ന ച ദസ്സനേ സാധുകാരീ, സോ "അരിയാനം അദസ്സാവീ"തി വേദിതബ്ബോ. സോ ച ചക്ഖുനാ അദസ്സാവീ, ഞാണേന അദസ്സാവീതി ദുവിധോ. തേസു ഞാണേന അദസ്സാവീ ഇധ അധിപ്പേതോ. മംസചക്ഖുനാ ഹി ദിബ്ബചക്ഖുനാ

വാ അരിയാ ദിട്ഠാപി അദിട്ഠാവ ഹോന്തി തേസം ചക്ഖുനം വണ്ണമത്തഗ്ഗഹണതോ ന അരിയഭാവഗോചരതോ. സോണസിങ്ഗാലാദയോപി ചക്ഖുനാ അരിയേ പസ്സന്തി, ന ചേതേ അരിയാനം ദസ്സാവിനോ നാമ.

തത്രിദം വത്ഥു - ചിത്തലപബ്ബതവാസിനോ കിര ഖീണാസവത്ഥേരസ്സ ഉപട്ഠാകോ വുഡ്ഢപബ്ബജിതോ ഏകദിവസം ഥേരേന സദ്ധിം പിണ്ഡായ ചരിത്വാ, ഥേരസ്സ പത്തചീവരം ഗഹേത്വാ, പിട്ഠിതോ ആഗച്ഛന്തോ ഥേരം പുച്ഛി - ''അരിയാ നാമ, ഭന്തേ, കീദിസാ''തി? ഥേരോ ആഹ - ''ഇധേകച്ചോ മഹല്ലകോ അരിയാനം പത്തചീവരം ഗഹേത്വാ വത്തപടിവത്തം കത്വാ സഹചരന്തോപി നേവ അരിയേ ജാനാതി, ഏവം ദുജ്ജാനാവുസോ, അരിയാ''തി. ഏവം വുത്തേപി സോ നേവ അഞ്ഞാസി. തസ്മാ ന ചക്ഖുനാ ദസ്സനം ദസ്സനം, ഞാണേന ദസ്സനമേവ ദസ്സനം. യഥാഹ - ''കിം തേ, വക്കലി, ഇമിനാ പൂതികായേന ദിട്ഠേന? യോ ഖോ, വക്കലി, ധമ്മം പസ്സതി, സോ മം പസ്സതി. യോ മം പസ്സതി, സോ ധമ്മം പസ്സതീ''തി (സം॰ നി॰ ൩.൮൭). തസ്മാ ചക്ഖുനാ പസ്സന്തോപി ഞാണേന അരിയേഹി ദിട്ഠം അനിച്ചാദിലക്ഖണം അപസ്സന്തോ, അരിയാധിഗതഞ്ച ധമ്മം അനധിഗച്ഛന്തോ അരിയകരധമ്മാനം അരിയഭാവസ്സ ച അദിട്ഠത്താ ''അരിയാനം അദസ്സാവീ''തി വേദിതബ്ബോ.

അരിയധമ്മസ്സ അകോവിദോതി, സതിപട്ഠാനാദിഭേദേ അരിയധമ്മേ അകുസലോ. **അരിയധമ്മേ അവിനീതോ**തി ഏത്ഥ പന -

''ദുവിധോ വിനയോ നാമ, ഏകമേകേത്ഥ പഞ്ചധാ;
അഭാവതോ തസ്സ അയം, അവിനീതോതി വുച്ചതി''.

അയഞ്ഹി സംവരവിനയോ പഹാനവിനയോതി ദുവിധോ വിനയോ. ഏത്ഥ ച ദുവിധേപി വിനയേ ഏകമേകോ വിനയോ പഞ്ചധാ ഭിജ്ജതി. **സംവരവിനയോ**പി ഹി സീലസംവരോ സതിസംവരോ ഞാണസംവരോ ഖന്തിസംവരോ വീരിയസംവരോതി പഞ്ചവിധോ. **പഹാനവിനയോ**പി തദങ്ഗപ്പഹാനം, വിക്ഖമ്ഭനപ്പഹാനം സമുച്ഛേദപ്പഹാനം പടിപ്പസ്സദ്ധിപ്പഹാനം നിസ്സരണപ്പഹാനന്തി പഞ്ചവിധോ.

തത്ഥ ''ഇമിനാ പാതിമോക്ഖസംവരേന ഉപേതോ ഹോതി സമുപേതോ''തി (വിഭ॰ ൫൧൧) അയം **സീലസംവരോ**. ''രക്ഖതി ചക്ഖുന്ദ്രിയം, ചക്ഖുന്ദ്രിയേ സംവരം ആപജ്ജതീ''തി അയം (ദീ॰ നി॰ ൧.൨൧൩; മ॰ നി॰ ൧.൨൯൫; സം॰ നി॰ ൪.൨൩൯; അ॰ നി॰ ൩.൧൬) **സതിസംവരോ**.

''യാനി സോതാനി ലോകസ്മിം, (അജിതാതി ഭഗവാ)
സതി തേസം നിവാരണം;
സോതാനം സംവരം ബ്രൂമി,
പഞ്ഞായേതേ പിധീയരേ''തി. (സു॰ നി॰ ൧൦൪൧; ചൂളനി॰ അജിതമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസ.൪) -

അയം **ഞാണസംവരോ**. ''ഖമോ ഹോതി സീതസ്സ ഉണ്ഹസ്സാ''തി (മ॰ നി॰ ൧.൨൪; അ॰ നി॰ ൪.൧൧൪; ൬.൫൮) അയം **ഖന്തിസംവരോ**. ''ഉപ്പന്നം കാമവിതക്കം നാധിവാസേതീ''തി (മ॰ നി॰ ൧.൨൬; അ॰ നി॰ ൪.൧൧൪; ൬.൫൮) അയം **വീരിയസംവരോ**. സബ്ബോപി ചായം സംവരോ യഥാസകം സംവരിതബ്ബാനം വിനേതബ്ബാനഞ്ച കായദുച്ചരിതാദീനം സംവരണതോ ''സംവരോ'' വിനയനതോ ''വിനയോ''തി വുച്ചതി. ഏവം താവ സംവരവിനയോ പഞ്ചധാ ഭിജ്ജതീതി വേദിതബ്ബോ.

തഥാ യം നാമരൂപപരിച്ഛേദാദീസു വിപസ്സനാഞാണേസു പടിപക്ഖഭാവതോ ദീപാലോകേനേവ തമസ്സ, തേന തേന വിപസ്സനാഞാണേന തസ്സ തസ്സ അനത്ഥസ്സ പഹാനം. സേയ്യഥിദം - നാമരൂപവവത്ഥാനേന സക്കായദിട്ഠിയാ, പച്ചയപരിഗ്ഗഹേന അഹേതുവിസമഹേതുദിട്ഠീനം, തസ്സേവ അപരഭാഗേന കങ്ഖാവിതരണേന കഥംകഥീഭാവസ്സ, കലാപസമ്മസനേന "അഹം മമാ"തി ഗാഹസ്സ, മഗ്ഗാമഗ്ഗവവത്ഥാനേന അമഗ്ഗേ മഗ്ഗസഞ്ഞായ, ഉദയദസ്സനേന ഉച്ഛേദദിട്ഠിയാ, വയദസ്സനേന സസ്സതദിട്ഠിയാ, ഭയദസ്സനേന സഭയേ അഭയസഞ്ഞായ, ആദീനവദസ്സനേന അസ്സാദസഞ്ഞായ, നിബ്ബിദാനുപസ്സനായ അഭിരതിസഞ്ഞായ , മുച്ചിതുകമ്യതാഞാണേന അമുച്ചിതുകാമതായ. ഉപേക്ഖാഞാണേന അനുപേക്ഖായ, അനുലോമേന ധമ്മട്ഠിതിയം നിബ്ബാനേ ച പടിലോമഭാവസ്സ, ഗോത്രഭുനാ സങ്ഖാരനിമിത്തഗാഹസ്സ പഹാനം, ഏതം **തദങ്ഗപ്പഹാനം** നാമ.

യം പന ഉപചാരപ്പനാഭേദേന സമാധിനാ പവത്തിഭാവനിവാരണതോ ഘടപ്പഹാരേനേവ ഉദകപിട്ഠേ സേവാലസ്സ, തേസം തേസം നീവരണാദിധമ്മാനം പഹാനം, ഏതം **വിക്ഖമ്ഭനപ്പഹാനം** നാമ. യം ചതുന്നം അരിയമഗ്ഗാനം ഭാവിതത്താ തംതംമഗ്ഗവതോ അത്തനോ സന്താനേ "ദിട്ഠിഗതാനം പഹാനായാ"തിആദിനാ നയേന (ധ॰ സ॰ ൨൭൭; വിഭ॰ ൬൨൮) വുത്തസ്സ സമുദയപക്ഖികസ്സ കിലേസഗണസ്സ അച്ചന്തം അപ്പവത്തിഭാവേന പഹാനം, ഇദം **സമുച്ഛേദപ്പഹാനം** നാമ. യം പന ഫലക്ഖണേ പടിപ്പസ്സദ്ധത്തം കിലേസാനം, ഏതം **പടിപ്പസ്സദ്ധിപ്പഹാനം** നാമ.

യം സബ്ബസങ്ഖതനിസ്സടത്താ പഹീനസബ്ബസങ്ഖതം നിബ്ബാനം, ഏതം **നിസ്സരണപ്പഹാനം** നാമ. സബ്ബമ്പി ചേതം പഹാനം യസ്മാ ചാഗട്ഠേന പഹാനം, വിനയട്ഠേന വിനയോ, തസ്മാ "പഹാനവിനയോ"തി വുച്ചതി. തംതംപഹാനവതോ വാ തസ്സ തസ്സ വിനയസ്സ സമ്ഭവതോപേതം "പഹാനവിനയോ"തി വുച്ചതി. ഏവം പഹാനവിനയോപി പഞ്ചധാ ഭിജ്ജതീതി വേദിതബ്ബോ.

ഏവമയം സങ്ഖേപതോ ദുവിധോ, ഭേദതോ ച ദസവിധോ വിനയോ ഭിന്നസംവരത്താ പഹാതബ്ബസ്സ ച അപ്പഹീനത്താ യസ്മാ ഏതസ്സ അസ്സുതവതോ പുഥുജ്ജനസ്സ നത്ഥി, തസ്മാ അഭാവതോ തസ്സ അയം "അവിനീതോ"തി വുച്ചതീതി. ഏസ നയോ **സപ്പുരിസാനം അദസ്സാവീ സപ്പുരിസധമ്മസ്സ അകോവിദോ സപ്പുരിസധമ്മേ അവിനീതോ**തി ഏത്ഥാപി. നിന്നാനാകരണഞ്ഹി ഏതം അത്ഥതോ. യഥാഹ -

> "യേവ തേ അരിയാ, തേവ തേ സപ്പുരിസാ. യേവ തേ സപ്പുരിസാ, തേവ തേ അരിയാ. യോ ഏവ സോ അരിയാനം ധമ്മോ, സോ ഏവ സോ സപ്പുരിസാനം ധമ്മോ. യോ ഏവ സോ സപ്പുരിസാനം ധമ്മോ, സോ ഏവ സോ അരിയാനം ധമ്മോ. യേവ തേ അരിയവിനയാ, തേവ തേ സപ്പുരിസവിനയാ. യേവ തേ സപ്പുരിസവിനയാ , തേവ തേ അരിയവിനയാ. അരിയേതി വാ സപ്പുരിസേതി വാ, അരിയധമ്മേതി വാ സപ്പുരിസധമ്മേതി വാ, അരിയവിനയേതി വാ സപ്പുരിസവിനയേതി വാ ഏസേസേ ഏകേ ഏകട്ഠേ സമേ സമഭാഗേ തജ്ജാതേ തഞ്ഞേവാ"തി.

രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതീതി ഇധേകച്ചോ രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, "യം രൂപം, സോ അഹം , യോ അഹം, തം രൂപ"ന്തി രൂപഞ്ച അത്തഞ്ച അദ്വയം സമനുപസ്സതി. സേയ്യഥാപി നാമ തേലപ്പദീപസ്സ ഝായതോ യാ അച്ചി, സോ വണ്ണോ. യോ വണ്ണോ, സാ അച്ചീതി അച്ചിഞ്ച വണ്ണഞ്ച അദ്വയം സമനുപസ്സതി, ഏവമേവ ഇധേകച്ചോ രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി...പേ॰... അദ്വയം സമനുപസ്സതീതി ഏവം രൂപം "അത്താ"തി ദിട്ഠിപസ്സനായ പസ്സതി. **രൂപവന്തം വാ അത്താന**ന്തി അരൂപം "അത്താ"തി ഗഹേത്വാ ഛായാവന്തം രുക്ഖം വിയ തം രൂപവന്തം സമനുപസ്സതി.

അത്തനി വാ രൂപന്തി അരൂപമേവ "അത്താ"തി ഗഹേത്വാ പുപ്ഫസ്മിം ഗന്ധം വിയ അത്തനി രൂപം സമനുപസ്സതി. **രൂപസ്മിം വാ അത്താന**ന്തി അരൂപമേവ "അത്താ"തി ഗഹേത്വാ കരണ്ഡകേ മണിം വിയ തം അത്താനം രൂപസ്മിം സമനുപസ്സതി. **പരിയുട്ഠട്ഠായീ**തി പരിയുട്ഠാനാകാരേന അഭിഭവനാകാരേന ഠിതോ, "അഹം രൂപം, മമ രൂപ"ന്തി ഏവം തണ്ഹാദിട്ഠീഹി ഗിലിത്വാ പരിനിട്ഠപേത്വാ ഗണ്ഹനകോ നാമ ഹോതീതി അത്ഥോ. **തസ്സ തം രൂപ**ന്തി തസ്സ തം ഏവം ഗഹിതം രൂപം. വേദനാദീസുപി ഏസേവ നയോ.

തത്ഥ "രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതീ"തി സുദ്ധരൂപമേവ അത്താതി കഥിതം. "രൂപവന്തം വാ അത്താനം, അത്തനി വാ രൂപം, രൂപസ്മിം വാ അത്താനം, വേദനം അത്തതോ...പേ०... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം അത്തതോ സമനുപസ്സതീ"തി ഇമേസു സത്തസു ഠാനേസു അരൂപം അത്താതി കഥിതം. "വേദനാവന്തം വാ അത്താനം, അത്തനി വാ വേദനം, വേദനായ വാ അത്താന"ന്തി ഏവം ചതൂസു ഖന്ധേസു തിണ്ണം തിണ്ണം വസേന ദ്വാദസസു ഠാനേസു രൂപാരൂപമിസ്സകോ അത്താ കഥിതോ. തത്ഥ "രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി, വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം അത്തതോ സമനുപസ്സതീ"തി ഇമേസു പഞ്ചസു ഠാനേസു ഉച്ഛേദദിട്ഠി കഥിതാ, അവസേസേസു സസ്സതദിട്ഠീതി ഏവമേത്ഥ പന്നരസ ഭവദിട്ഠിയോ പഞ്ച വിഭവദിട്ഠിയോ ഹോന്തി, താ സബ്ബാപി മഗ്ഗാവരണാ, ന സഗ്ഗാവരണാ, പഠമമഗ്ഗവജ്ഝാതി വേദിതബ്ബാ.

ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, ആതുരകായോ ചേവ ഹോതി ആതുരചിത്തോ ചാതി കായോ നാമ ബുദ്ധാനമ്പി ആതുരോയേവ. ചിത്തം പന രാഗദോസമോഹാനുഗതം ആതുരം നാമ, തം ഇധ ദസ്സിതം. **നോ ച ആതുരചിത്തോ**തി ഇധ നിക്കിലേസതായ ചിത്തസ്സ അനാതുരഭാവോ ദസ്സിതോ. ഇതി ഇമസ്മിം സുത്തേ ലോകിയമഹാജനോ ആതുരകായോ ചേവ ആതുരചിത്തോ ചാതി ദസ്സിതോ, ഖീണാസവാ ആതുരകായാ അനാതുരചിത്താ, സത്ത സേഖാ നേവ ആതുരചിത്താ, ന അനാതുരചിത്താതി വേദിതബ്ബാ. ഭജമാനാ പന അനാതുരചിത്തതംയേവ ഭജന്തീതി. പഠമം.

൨. ദേവദഹസുത്തവണ്ണനാ

൨. ദുതിയേ **ദേവദഹ**ന്തി ദേവാ വുച്ചന്തി രാജാനോ, തേസം മങ്ഗലദഹോ, സയംജാതോ വാ സോ ദഹോതി, തസ്മാ "ദേവദഹോ"തി വുത്തോ. തസ്സ അവിദൂരേ നിഗമോ ദേവദഹന്ത്വേവ നപുംസകലിങ്ഗവസേന സങ്ഖം ഗതോ. **പച്ഛാഭൂമഗമികാ**തി പച്ഛാഭൂമം അപരദിസായം നിവിട്ഠം ജനപദം ഗന്തുകാമാ. **നിവാസ**ന്തി തേമാസം വസ്സാവാസം. **അപലോകിതോ**തി ആപുച്ഛിതോ. **അപലോകേഥാ**തി ആപുച്ഛഥ. കസ്മാ ഥേരം ആപുച്ഛാപേതി? തേ സഭാരേ കാതുകാമതായ. യോ ഹി ഏകവിഹാരേ വസന്തോപി സന്തികം ന ഗച്ഛതി പക്കമന്തോ അനാപുച്ഛാ പക്കമതി, അയം നിബ്ഭാരോ നാമ. യോ ഏകവിഹാരേ വസന്തോപി ആഗന്ത്വാ പസ്സതി, പക്കമന്തോ ആപുച്ഛതി, അയം സഭാരോ നാമ. ഇമേപി ഭിക്ഖൂ ഭഗവാ "ഏവമിമേ സീലാദീഹി വഡ്ഢിസ്സന്തീ"തി സഭാരേ കാതുകാമോ ആപുച്ഛാപേതി.

പണ്ഡിതോതി ധാതുകോസല്ലാദിനാ ചതുബ്ബിധേന പണ്ഡിച്ചേന സമന്നാഗതോ. **അനുഗ്ഗാഹകോ**തി ആമിസാനുഗ്ഗഹേന ച ധമ്മാനുഗ്ഗഹേന ചാതി ദ്വീഹിപി അനുഗ്ഗഹേഹി അനുഗ്ഗാഹകോ. ഥേരോ കിര അഞ്ഞേ ഭിക്ഖൂ വിയ പാതോവ പിണ്ഡായ അഗന്ത്വാ സബ്ബഭിക്ഖൂസു ഗതേസു സകലം സങ്ഘാരാമം അനുവിചരന്തോ അസമ്മട്ഠട്ഠാനം സമ്മജ്ജതി, അഛഡ്ഡിതം കചവരം ഛഡ്ഡേതി, സങ്ഘാരാമേ ദുന്നിക്ഖിത്താനി മഞ്ചപീഠദാരുഭണ്ഡമത്തികാഭണ്ഡാനി പടിസാമേതി. കിം കാരണാ? "മാ അഞ്ഞതിത്ഥിയാ വിഹാരം പവിട്ഠാ ദിസ്വാ പരിഭവം അകംസൂ"തി. തതോ ഗിലാനസാലം ഗന്ത്വാ ഗിലാനേ അസ്സാസേത്വാ "കേനത്ഥോ"തി പുച്ഛിത്വാ യേന

അത്ഥോ ഹോതി, തദത്ഥം തേസം ദഹരസാമണേരേ ആദായ ഭിക്ഖാചാരവത്തേന വാ സഭാഗട്ഠാനേ വാ ഭേസജ്ജം പരിയേസിത്വാ തേസം ദത്വാ, ''ഗിലാനുപട്ഠാനം നാമ ബുദ്ധപച്ചേകബുദ്ധേഹി വണ്ണിതം, ഗച്ഛഥ സപ്പുരിസാ അപ്പമത്താ ഹോഥാ''തി തേ പേസേത്വാ സയം പിണ്ഡായ ചരിത്വാ ഉപട്ഠാകകുലേ വാ ഭത്തകിച്ചം കത്വാ വിഹാരം ഗച്ഛതി. ഇദം താവസ്സ നിബദ്ധവാസട്ഠാനേ ആചിണ്ണം.

ഭഗവതി പന ചാരികം ചരമാനേ ''അഹം അഗ്ഗസാവകോ''തി ഉപാഹനം ആരുയ്ഹ ഛത്തം ഗഹേത്വാ പുരതോ പുരതോ ന ഗച്ഛതി. യേ പന തത്ഥ മഹല്ലകാ വാ ആബാധികാ വാ അതിദഹരാ വാ, തേസം രുജ്ജനട്ഠാനാനി തേലേന മക്ഖാപേത്വാ പത്തചീവരം അത്തനോ ദഹരസാമണേരേഹി ഗാഹാപേത്വാ തംദിവസം വാ ദുതിയദിവസം വാ തേ ഗണ്ഹിത്വാവ ഗച്ഛതി. ഏകദിവസഞ്ഹി തഞ്ഞേവ ആയസ്മന്തം അതിവികാലേ സമ്പത്തത്താ സേനാസനം അലഭിത്വാ, ചീവരകുടിയം നിസിന്നം ദിസ്വാ, സത്ഥാ പുനദിവസേ ഭിക്ഖുസങ്ഘം സന്നിപാതാപേത്വാ, ഹത്ഥിവാനരതിത്തിരവത്ഥും കഥേത്വാ, ''യഥാവുഡ്ഢം സേനാസനം ദാതബ്ബ''ന്തി സിക്ഖാപദം പഞ്ഞാപേസി. ഏവം താവേസ ആമിസാനുഗ്ഗഹേന അനുഗ്ഗണ്ഹാതി. ഓവദന്തോ പനേസ സതവാരമ്പി സഹസ്സവാരമ്പി താവ ഓവദതി, യാവ സോ പുഗ്ഗലോ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠാതി, അഥ നം വിസ്സജ്ജേത്വാ അഞ്ഞം ഓവദതി. ഇമിനാ നയേന ഓവദതോ ചസ്സ ഓവാദേ ഠത്വാ അരഹത്തം പത്താ ഗണനപഥം അതിക്കന്താ. ഏവം ധമ്മാനുഗ്ഗഹേന അനുഗ്ഗണ്ഹാതി.

പച്ചസ്സോസുന്തി തേ ഭിക്ഖൂ ''അമ്ഹാകം നേവ ഉപജ്ഝായോ, ന ആചരിയോ ന സന്ദിട്ഠസമ്ഭത്തോ. കിം തസ്സ സന്തികേ കരിസ്സാമാ''തി? തുണ്ഹീഭാവം അനാപജ്ജിത്വാ ''ഏവം, ഭന്തേ''തി സത്ഥു വചനം സമ്പടിച്ഛിംസു. **ഏളഗലാഗുമ്ബേ**തി ഗച്ഛമണ്ഡപകേ. സോ കിര ഏളഗലാഗുമ്ബോ ധുവസലിലട്ഠാനേ ജാതോ. അഥേത്ഥ ചതൂഹി പാദേഹി മണ്ഡപം കത്വാ തസ്സ ഉപരി തം ഗുമ്ബം ആരോപേസും, സോ തം മണ്ഡപം ഛാദേസി. അഥസ്സ ഹേട്ഠാ ഇട്ഠകാഹി പരിചിനിത്വാ വാലികം ഓകിരിത്വാ ആസനം പഞ്ഞാപയിംസു. സീതലം ദിവാട്ഠാനം ഉദകവാതോ വായതി. ഥേരോ തസ്മിം നിസീദി. തം സന്ധായ വുത്തം ''ഏളഗലാഗുമ്ബേ''തി.

നാനാവേരജ്ജഗതന്തി ഏകസ്സ രഞ്ഞോ രജ്ജതോ നാനാവിധം രജ്ജഗതം. **വിരജ്ജ**ന്തി അഞ്ഞം രജ്ജം. യഥാ ഹി സദേസതോ അഞ്ഞോ വിദേസോ, ഏവം നിവുത്ഥരജ്ജതോ അഞ്ഞം രജ്ജം വിരജ്ജം നാമ, തം വേരജ്ജന്തി വുത്തം. **ഖത്തിയപണ്ഡിതാ**തി ബിമ്ബിസാരകോസലരാജാദയോ പണ്ഡിതരാജാനോ. **ബ്രാഹ്മണപണ്ഡിതാ**തി ചങ്കീതാരുക്ഖാദയോ പണ്ഡിതബ്രാഹ്മണാ. **ഗഹപതിപണ്ഡിതാ**തി ചിത്തസുദത്താദയോ പണ്ഡിതഗഹപതയോ. **സമണപണ്ഡിതാ**തി സഭിയപിലോതികാദയോ പണ്ഡിതപരിബ്ബാജകാ . **വീമംസകാ**തി അത്ഥഗവേസിനോ. **കിംവാദീ**തി കിം അത്തനോ ദസ്സനം വദതി, കിം ലദ്ധികോതി അത്ഥോ. **കിമക്ഖായീ**തി കിം സാവകാനം ഓവാദാനുസാസനിം ആചിക്ഖതി? **ധമ്മസ്സ ചാനുധമ്മ**ന്തി ഭഗവതാ വുത്തബ്യാകരണസ്സ അനുബ്യാകരണം. **സഹധമ്മികോ**തി സകാരണോ. **വാദാനുവാദോ**തി ഭഗവതാ വുത്തവാദസ്സ അനുവാദോ. ''വാദാനുപാതോ''തിപി പാഠോ, സത്ഥു വാദസ്സ അനുപാതോ അനുപതനം, അനുഗമനന്തി അത്ഥോ. ഇമിനാപി വാദം അനുഗതോ വാദോയേവ ദീപിതോ ഹോതി.

അവിഗതരാഗസ്സാതിആദീസു തണ്ഹാവസേനേവ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. തണ്ഹാ ഹി രജ്ജനതോ **രാഗോ,** ഛന്ദിയനതോ **ഛന്ദോ,** പിയായനട്ഠേന **പേമം,** പിവിതുകാമട്ഠേന **പിപാസാ,** അനുദഹനട്ഠേന **പരിളാഹോ**തി വുച്ചതി. **അകുസലേ ചാവുസോ, ധമ്മേ**തിആദി കസ്മാ ആരദ്ധം? പഞ്ചസു ഖന്ധേസു അവീതരാഗസ്സ

ആദീനവം , വീതരാഗസ്സ ച ആനിസംസം ദസ്സേതും. തത്ര **അവിഘാതോ**തി നിദ്ദുക്ഖോ. **അനുപായാസോ**തി നിരുപതാപോ. **അപരിളാഹോ**തി നിദ്ദാഹോ. ഏവം സബ്ബത്ഥ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. ദുതിയം.

൩. ഹാലിദ്ദികാനിസുത്തവണ്ണനാ

൩. തതിയേ **അവന്തീസൂ**തി അവന്തിദക്ഖിണാപഥസങ്ഖാതേ അവന്തിരട്ഠേ. **കുരരഘരേ**തി ഏവംനാമകേ നഗരേ. **പപാതേ**തി ഏകതോ പപാതേ. തസ്സ കിര പബ്ബതസ്സ ഏകം പസ്സം ഛിന്ദിത്വാ പാതിതം വിയ അഹോസി. "പവത്തേ"തിപി പാഠോ, നാനാതിത്ഥിയാനം ലദ്ധിപവത്തട്ഠാനേതി അത്ഥോ. ഇതി ഥേരോ തസ്മിം രട്ഠേ തം നഗരം നിസ്സായ തസ്മിം പബ്ബതേ വിഹരതി. **ഹാലിദ്ദികാനീ**തി ഏവംനാമകോ. **അട്ഠകവഗ്ഗിയേ മാഗണ്ഡിയപഞ്ഹേ**തി അട്ഠകവഗ്ഗികമ്ഹി മാഗണ്ഡിയപഞ്ഹോ നാമ അത്ഥി, തസ്മിം പഞ്ഹേ. **രൂപധാതൂ**തി രൂപക്ഖന്ധോ അധിപ്പേതോ. **രൂപധാതുരാഗവിനിബദ്ധ**ന്തി രൂപധാതുമ്ഹി രാഗേന വിനിബദ്ധം . **വിഞ്ഞാണ**ന്തി കമ്മവിഞ്ഞാണം. **ഓകസാരീ**തി ഗേഹസാരീ ആലയസാരീ.

കസ്മാ പനേത്ഥ "വിഞ്ഞാണധാതു ഖോ, ഗഹപതീ"തി ന വുത്തന്തി? സമ്മോഹവിഘാതത്ഥം. "ഓകോ"തി ഹി അത്ഥതോ പച്ചയോ വുച്ചതി, പുരേജാതഞ്ച കമ്മവിഞ്ഞാണം പച്ഛാജാതസ്സ കമ്മവിഞ്ഞാണസ്സപി വിപാകവിഞ്ഞാണസ്സപി വിപാകവിഞ്ഞാണഞ്ച വിപാകവിഞ്ഞാണസ്സപി കമ്മവിഞ്ഞാണസ്സപി പച്ചയോ ഹോതി, തസ്മാ "കതരം നു ഖോ ഇധ വിഞ്ഞാണ"ന്തി? സമ്മോഹോ ഭവേയ്യ, തസ്സ വിഘാതത്ഥം തം അഗഹേത്വാ അസമ്ഭിന്നാവ ദേസനാ കതാ. അപിച ആരമ്മണവസേന ചതസ്സോ അഭിസങ്ഖാരവിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ വുത്താതി താ ദസ്സേതുമ്പി ഇധ വിഞ്ഞാണം ന ഗഹിതം.

ഉപയുപാദാനാതി തണ്ഹൂപയദിട്ഠൂപയവസേന ദ്വേ ഉപയാ, കാമുപാദാനാദീനി ചത്താരി ഉപാദാനാനി ച. **ചേതസോ അധിട്ഠാനാഭിനിവേസാനുസയാ**തി അകുസലചിത്തസ്സ അധിട്ഠാനഭൂതാ ചേവ അഭിനിവേസഭൂതാ ച അനുസയഭൂതാ ച. **തഥാഗതസ്സാ**തി സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ. സബ്ബേസമ്പി ഹി ഖീണാസവാനം ഏതേ പഹീനാവ, സത്ഥു പന ഖീണാസവഭാവോ ലോകേ അതിപാകടോതി ഉപരിമകോടിയാ ഏവം വുത്തം. **വിഞ്ഞാണധാതുയാ**തി ഇധ വിഞ്ഞാണം കസ്മാ ഗഹിതം? കിലേസപ്പഹാനദസ്സനത്ഥം. കിലേസാ ഹി ന കേവലം ചതൂസുയേവ ഖന്ധേസു പഹീനാ പഹീയന്തി, പഞ്ചസുപി പഹീയന്തിയേവാതി കിലേസപ്പഹാനദസ്സനത്ഥം ഗഹിതം. **ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, അനോകസാരീ ഹോതീ**തി ഏവം കമ്മവിഞ്ഞാണേന ഓകം അസരന്തേന അനോകസാരീ നാമ ഹോതി.

രൂപനിമിത്തനികേതവിസാരവിനിബന്ധാതി രൂപമേവ കിലേസാനം പച്ചയട്ഠേന നിമിത്തം, ആരമ്മണകിരിയസങ്ഖാതനിവാസനട്ഠാനട്ഠേന നികേതന്തി രൂപനിമിത്തനികേതം. വിസാരോ ച വിനിബന്ധോ ച വിസാരവിനിബന്ധാ. ഉഭയേനപി ഹി കിലേസാനം പത്ഥടഭാവോ ച വിനിബന്ധനഭാവോ ച വുത്തോ, രൂപനിമിത്തനികേതേ വിസാരവിനിബന്ധാതി രൂപനിമിത്തനികേതവിസാരവിനിബന്ധാ, തസ്മാ രൂപനിമിത്തനികേതമ്ഹി ഉപ്പന്നേന കിലേസവിസാരേന ചേവ കിലേസബന്ധനേന ചാതി അത്ഥോ. **നികേതസാരീതി വുച്ചതീ**തി ആരമ്മണകരണവസേന നിവാസനട്ഠാനം സാരീതി വുച്ചതി. **പഹീനാ**തി തേ രൂപനിമിത്തനികേതകിലേസവിസാരവിനിബന്ധാ പഹീനാ.

കസ്മാ പനേത്ഥ പഞ്ചക്ഖന്ധാ "ഓകാ"തി വുത്താ, ഛ ആരമ്മണാനി "നികേത"ന്തി? ഛന്ദരാഗസ്സ ബലവദുബ്ബലതായ. സമാനേപി ഹി ഏതേസം ആലയട്ഠേന വിസയഭാവേ **ഓകോ**തി നിച്ചനിവാസനട്ഠാനഗേഹമേവ വുച്ചതി,

നികേതന്തി ''അജ്ജ അസുകട്ഠാനേ കീളിസ്സാമാ''തി കതസങ്കേതട്ഠാനം നിവാസട്ഠാനം ഉയ്യാനാദി. തഥ യഥാ പുത്തദാരധനധഞ്ഞപുണ്ണഗേഹേ ഛന്ദരാഗോ ബലവാ ഹോതി, ഏവം അജ്ഝത്തികേസു ഖന്ധേസു. യഥാ പന ഉയ്യാനട്ഠാനാദീസു തതോ ദുബ്ബലതരോ ഹോതി, ഏവം ബാഹിരേസു ഛസു ആരമ്മണേസൂതി ഛന്ദരാഗസ്സ ബലവദുബ്ബലതായ ഏവം ദേസനാ കതാതി വേദിതബ്ബോ.

സുഖിതേസു സുഖിതോതി ഉപട്ഠാകേസു ധനധഞ്ഞലാഭാദിവസേന സുഖിതേസു ''ഇദാനാഹം മനാപം ഭോജനം ലഭിസ്സാമീ''തി ഗേഹസിതസുഖേന സുഖിതോ ഹോതി, തേഹി പത്തസമ്പത്തിം അനുഭവമാനോ വിയ ചരതി. **ദുക്ഖിതേസു ദുക്ഖിതോ**തി തേസം കേനചിദേവ കാരണേന ദുക്ഖേ ഉപ്പന്നേ സയം ദ്വിഗുണേന ദുക്ഖേന ദുക്ഖിതോ ഹോതി. **കിച്ചകരണീയേസൂ**തി കിച്ചസങ്ഖാതേസു കരണീയേസു. **തേസു യോഗം ആപജ്ജതീ**തി ഉപയോഗം സയം തേസം കിച്ചാനം കത്തബ്ബതം ആപജ്ജതി. **കാമേസൂ**തി വത്ഥുകാമേസു. **ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, കാമേഹി അരിത്തോ ഹോതീ**തി ഏവം കിലേസകാമേഹി അരിത്തോ ഹോതി അന്തോ കാമാനം ഭാവേന അതുച്ഛോ. സുക്കപക്ഖോ തേസം അഭാവേന **രിത്തോ** തുച്ഛോതി വേദിതബ്ബോ.

പുരക്ഖരാനോതി വട്ടം പുരതോ കുരുമാനോ. **ഏവംരൂപോ സിയ**ന്തിആദീസു ദീഘരസ്സകാളോദാതാദീസു രൂപേസു ''ഏവംരൂപോ നാമ ഭവേയ്യ''ന്തി പത്ഥേതി. സുഖാദീസു വേദനാസു ഏവംവേദനോ നാമ; നീലസഞ്ഞാദീസു സഞ്ഞാസു ഏവം സഞ്ഞോ നാമ; പുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരാദീസു സങ്ഖാരേസു ഏവംസങ്ഖാരോ നാമ; ചക്ഖുവിഞ്ഞാണാദീസു വിഞ്ഞാണേസു ''ഏവം വിഞ്ഞാണോ നാമ ഭവേയ്യ''ന്തി പത്ഥേതി.

അപുരക്ഖരാനോതി വട്ടം പുരതോ അകുരുമാനോ. **സഹിതം മേ, അസഹിതം തേ**തി തുയ്ഹം വചനം അസഹിതം അസിലിട്ഠം, മയ്ഹം സഹിതം സിലിട്ഠം മധുരപാനസദിസം. **അധിചിണ്ണം തേ വിപരാവത്ത**ന്തി യം തുയ്ഹം ദീഘേന കാലേന പരിചിതം സുപ്പഗുണം, തം മമ വാദം ആഗമ്മ സബ്ബം ഖണേന വിപരാവത്തം നിവത്തം. **ആരോപിതോ തേ വാദോ**തി തുയ്ഹം ദോസോ മയാ ആരോപിതോ. **ചര വാദപ്പമോക്ഖായാ**തി തം തം ആചരിയം ഉപസങ്കമിത്വാ ഉത്തരി പരിയേസന്തോ ഇമസ്സ വാദസ്സ മോക്ഖായ ചര ആഹിണ്ഡാഹി. **നിബ്ബേഠേഹി വാ സചേ പഹോസീ**തി അഥ സയമേവ പഹോസി, ഇധേവ നിബ്ബേഠേഹീതി. തതിയം.

൪. ദുതിയഹാലിദ്ദികാനിസുത്തവണ്ണനാ

൪. ചതുത്ഥേ **സക്കപഞ്ഹേ**തി ചൂളസക്കപഞ്ഹേ, മഹാസക്കപഞ്ഹേപേതം വുത്തമേവ. **തണ്ഹാസങ്ഖയവിമുത്താ**തി തണ്ഹാസങ്ഖയേ നിബ്ബാനേ തദാരമ്മണായ ഫലവിമുത്തിയാ വിമുത്താ. **അച്ചന്തനിട്ഠാ**തി അന്തം അതിക്കന്തനിട്ഠാ സതതനിട്ഠാ. സേസപദേസുപി ഏസേവ നയോ. ചതുത്ഥം.

൫. സമാധിസുത്തവണ്ണനാ

൫. പഞ്ചമേ **സമാധി**ന്തി ഇദം ഭഗവാ തേ ഭിക്ഖൂ ചിത്തേകഗ്ഗതായ പരിഹായന്തേ ദിസ്വാ, ''ചിത്തേകഗ്ഗതം ലഭന്താനം ഇമേസം കമ്മട്ഠാനം ഫാതിം ഗമിസ്സതീ''തി ഞത്വാ ആഹ. **അഭിനന്ദതീ**തി പത്ഥേതി. **അഭിവദതീ**തി തായ അഭിനന്ദനായ ''അഹോ പിയം ഇട്ഠം കന്തം മനാപ''ന്തി വദതി. വാചം അഭിനന്ദന്തോപി ച തം ആരമ്മണം നിസ്സായ ഏവം ലോഭം ഉപ്പാദേന്തോ അഭിവദതിയേവ നാമ. **അജ്ഝോസായ തിട്ഠതീ**തി ഗിലിത്വാ പരിനിട്ഠപേത്വാ ഗണ്ഹാതി. **യാ രൂപേ നന്ദീ**തി യാ സാ രൂപേ ബലവപത്ഥനാസങ്ഖാതാ നന്ദീ. **തദുപാദാന**ന്തി തം ഗഹണട്ഠേന ഉപാദാനം. **നാഭിനന്ദതീ**തി ന പത്ഥേതി. **നാഭിവദതീ**തി പത്ഥനാവസേന ന ''ഇട്ഠം കന്ത''ന്തി

വദതി. വിപസ്സനാചിത്തേന ചേതസാ "അനിച്ചം ദുക്ഖ"ന്തി വചീഭേദം കരോന്തോപി നാഭിവദതിയേവ. പഞ്ചമം.

൬. പടിസല്ലാണസുത്തവണ്ണനാ

൬. ഛട്ഠേ **പടിസല്ലാണേ**തി ഇദം ഭഗവാ തേ ഭിക്ഖൂ കായവിവേകേന പരിഹായന്തേ ദിസ്വാ "കായവിവേകം ലഭന്താനം ഇമേസം കമ്മട്ഠാനം ഫാതിം ഗമിസ്സതീ"തി ഞത്വാ ആഹ. ഛട്ഠം.

൭. ഉപാദാപരിതസ്സനാസുത്തവണ്ണനാ

൭. സത്തമേ **ഉപാദാപരിതസ്സന**ന്തി ഗഹണേന ഉപ്പന്നം പരിതസ്സനം. **അനുപാദാഅപരിതസ്സന**ന്തി അഗ്ഗഹണേന അപരിതസ്സനം. **രൂപവിപരിണാമാനുപരിവത്തിവിഞ്ഞാണം ഹോതീ**തി "മമ രൂപം വിപരിണത"ന്തി വാ "അഹു വത മേതം, ദാനി വത മേ നത്ഥീ"തി വാ ആദിനാ നയേന കമ്മവിഞ്ഞാണം രൂപസ്സ ഭേദാനുപരിവത്തി ഹോതി. **വിപരിണാമാനുപരിവത്തിജാ**തി വിപരിണാമസ്സ അനുപരിവത്തിതോ വിപരിണാമാരമ്മണചിത്തതോ ജാതാ. **പരിതസ്സനാ ധമ്മസമുപ്പാദാ**തി തണ്ഹാപരിതസ്സനാ ച അകുസലധമ്മസമുപ്പാദാ ച. **ചിത്ത**ന്തി കുസലചിത്തം. **പരിയാദായ തിട്ഠന്തീ**തി പരിയാദിയിത്വാ തിട്ഠന്തി. **ഉത്താസവാ**തി സഉത്താസോ. **വിഘാതവാ**തി സവിഘാതോ സദുക്ഖോ. **അപേക്ഖവാ**തി സാലയോ. **ഉപാദായ ച പരിതസ്സതീ**തി ഗണ്ഹിത്വാ പരിതസ്സകോ നാമ ഹോതി. **ന രൂപവിപരിണാമാനുപരിവത്തീ**തി ഖീണാസവസ്സ കമ്മവിഞ്ഞാണമേവ നത്ഥി, തസ്മാ രൂപഭേദാനുപരിവത്തി ന ഹോതീതി വത്തും വട്ടതി. സത്തമം.

൮. ദുതിയഉപാദാപരിതസ്സനാസുത്തവണ്ണനാ

൮. അട്ഠമേ തണ്ഹാമാനദിട്ഠിവസേന ദേസനാ കതാ. ഇതി പടിപാടിയാ ചതൂസു സുത്തേസു വട്ടവിവട്ടമേവ കഥിതം. അട്ഠമം.

൯. കാലത്തയഅനിച്ചസുത്തവണ്ണനാ

൯. നവമേ **കോ പന വാദോ പച്ചുപ്പന്നസ്സാ**തി പച്ചുപ്പന്നമ്ഹി കഥാവ കാ, അനിച്ചമേവ തം. തേ കിര ഭിക്ഖൂ അതീതാനാഗതം അനിച്ചന്തി സല്ലക്ഖേത്വാ പച്ചുപ്പന്നേ കിലമിംസു, അഥ നേസം ഇതോ അതീതാനാഗതേപി "പച്ചുപ്പന്നം അനിച്ച"ന്തി വുച്ചമാനേ ബുജ്ഝിസ്സന്തീതി അജ്ഝാസയം വിദിത്വാ സത്ഥാ പുഗ്ഗലജ്ഝാസയേന ഇമം ദേസനം ദേസേസി. നവമം.

൧൦-൧൧. കാലത്തയദുക്ഖസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൦-൧൧. ദസമേകാദസമാനി **ദുക്ഖം അനത്താ**തി പദേഹി വിസേസേത്വാ തഥാരൂപേനേവ പുഗ്ഗലജ്ഝാസയേന കഥിതാനീതി. ദസമേകാദസമാനി.

നകുലപിതുവഗ്ഗോ പഠമോ.

൨. അനിച്ചവഗ്ഗോ

൧-൧൦. അനിച്ചസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൨-൨൧. അനിച്ചവഗ്ഗേ പരിയോസാനസുത്തം പുച്ഛാവസികം, സേസാനി തഥാ തഥാ ബുജ്ഝനകാനഞ്ച വസേന ദേസിതാനീതി. പഠമാദീനി.

൩. ഭാരവഗ്ഗോ

൧. ഭാരസുത്തവണ്ണനാ

൨൨. ഭാരവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാതിസ്സ വചനീയ**ന്തി പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ ഇതി അസ്സ വചനീയം, ഏവം വത്തബ്ബം ഭവേയ്യാതി അത്ഥോ. **അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, ഭാരോ**തി യേ ഇമേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ, അയം ഭാരോതി വുച്ചതി. കേനട്ഠേനാതി? പരിഹാരഭാരിയട്ഠേന. ഏതേസഞ്ഹി ഠാപനഗമനനിസീദാപനനിപജ്ജാപനന്ഹാപനമണ്ഡനഖാദാപനഭുഞ്ജാപനാദിപരിഹാരോ ഭാരിയോതി പരിഹാരഭാരിയട്ഠേന ഭാരോതി വുച്ചതി. **ഏവംനാമോ**തി തിസ്സോ ദത്തോതിആദിനാമോ. **ഏവംഗോത്തോ**തി കണ്ഹായനോ വച്ഛായനോതിആദിഗോത്തോ. ഇതി വോഹാരമത്തസിദ്ധം പുഗ്ഗലം ''ഭാരഹാരോ''തി കത്വാ ദസ്സേതി. പുഗ്ഗലോ ഹി പടിസന്ധിക്ഖണേയേവ ഖന്ധഭാരം ഉക്ഖിപിത്വാ ദസപി വസ്സാനി വീസതിപി വസ്സസതമ്പീതി യാവജീവം ഇമം ഖന്ധഭാരം ന്ഹാപേന്തോ ഭോജേന്തോ മുദുസമ്ഫസ്സമഞ്ചപീഠേസു നിസീദാപേന്തോ നിപജ്ജാപേന്തോ പരിഹരിത്വാ ചുതിക്ഖണേ ഛഡ്ഡേത്വാ പുന പടിസന്ധിക്ഖണേ അപരം ഖന്ധഭാരം ആദിയതി, തസ്മാ ഭാരഹാരോതി ജാതോ.

പോനോഭവികാതി പുനബ്ഭവനിബ്ബത്തികാ. **നന്ദീരാഗസഹഗതാ**തി നന്ദിരാഗേന സഹ ഏകത്തമേവ ഗതാ. തബ്ഭാവസഹഗതഞ്ഹി ഇധ അധിപ്പേതം. **തത്ര തത്രാഭിനന്ദിനീ**തി ഉപപത്തിട്ഠാനേ വാ രൂപാദീസു വാ ആരമ്മണേസു തത്ഥ തത്ഥ അഭിനന്ദനസീലാവ. **കാമതണ്ഹാ**ദീസു പഞ്ചകാമഗുണികോ രാഗോ കാമതണ്ഹാ നാമ, രൂപാരൂപഭവരാഗോ ഝാനനികന്തി സസ്സതദിട്ഠിസഹഗതോ രാഗോതി അയം ഭവതണ്ഹാ നാമ, ഉച്ഛേദദിട്ഠിസഹഗതോ രാഗോ വിഭവതണ്ഹാ നാമ. **ഭാരാദാന**ന്തി ഭാരഗഹണം. തണ്ഹായ ഹി ഏസ ഭാരം ആദിയതി. **അസേസവിരാഗനിരോധോ**തിആദി സബ്ബം നിബ്ബാനസ്സേവ വേവചനം. തഞ്ഹി ആഗമ്മ തണ്ഹാ അസേസതോ വിരജ്ജതി നിരുജ്ഝതി ചജിയതി പടിനിസ്സജ്ജിയതി വിമുച്ചതി, നത്ഥി ചേത്ഥ കാമാലയോ വാ ദിട്ഠാലയോ വാതി നിബ്ബാനം ഏതാനി നാമാനി ലഭതി. **സമൂലം തണ്ഹ**ന്തി തണ്ഹായ അവിജ്ജാ മൂലം നാമ. **അബ്ബുയ്ഹാ**തി അരഹത്തമഗ്ഗേന തം സമൂലകം ഉദ്ധരിത്വാ. **നിച്ഛാതോ പരിനിബ്ബുതോ**തി നിത്തണ്ഹോ പരിനിബ്ബുതോ നാമാതി വത്തും വട്ടതീതി. പഠമം.

൨. പരിഞ്ഞസുത്തവണ്ണനാ

൨൩. ദുതിയേ **പരിഞ്ഞേയ്യേ**തി പരിജാനിതബ്ബേ, സമതിക്കമിതബ്ബേതി അത്ഥോ. **പരിഞ്ഞ**ന്തി അച്ചന്തപരിഞ്ഞം, സമതിക്കമന്തി അത്ഥോ. **രാഗക്ഖയോ**തിആദി നിബ്ബാനസ്സ നാമം. തഞ്ഹി അച്ചന്തപരിഞ്ഞാ നാമ. ദുതിയം.

൩. അഭിജാനസുത്തവണ്ണനാ

൨൪. തതിയേ **അഭിജാന**ന്തി അഭിജാനന്തോ. ഇമിനാ ഞാതപരിഞ്ഞാ കഥിതാ, ദുതിയപദേന തീരണപരിഞ്ഞാ, തതിയചതുത്ഥേഹി പഹാനപരിഞ്ഞാതി ഇമസ്മിം സുത്തേ തിസ്സോ പരിഞ്ഞാ കഥിതാതി. തതിയം.

൪-൯. ഛന്ദരാഗസുത്താദിവണ്ണനാ

൨൫-൩൦. ചതുത്ഥാദീനി ധാതുസംയുത്തേ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബാനി. പടിപാടിയാ പനേത്ഥ പഞ്ചമഛട്ഠസത്തമേസു ചത്താരി സച്ചാനി കഥിതാനി,

അട്ഠമനവമേസു വട്ടവിവട്ടം. ചതുത്ഥാദീനി.

൧൦. അഘമൂലസുത്തവണ്ണനാ

൩൧. ദസമേ **അഘ**ന്തി ദുക്ഖം. ഏവമേത്ഥ ദുക്ഖലക്ഖണമേവ കഥിതം. ദസമം.

൧൧. പഭങ്ഗുസുത്തവണ്ണനാ

൩൨. ഏകാദസമേ **പഭങ്ഗു**ന്തി പഭിജ്ജനസഭാവം. ഏവമിധ അനിച്ചലക്ഖണമേവ കഥിതന്തി. ഏകാദസമം.

ഭാരവഗ്ഗോ തതിയോ.

൪. നതുമ്ഹാകവഗ്ഗോ

൧. നതുമ്ഹാകസുത്തവണ്ണനാ

൩൩. നതുമ്ഹാകവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **പജഹഥാ**തി ഛന്ദരാഗപ്പഹാനേന പജഹഥ. തിണാദീസു **തിണം** നാമ അന്തോഫേഗ്ഗു ബഹിസാരം താലനാളികേരാദി. **കട്ഠം** നാമ അന്തോസാരം ബഹിഫേഗ്ഗു ഖദിരസാലസാകപനസാദി. **സാഖാ** നാമ രുക്ഖസ്സ ബാഹാ വിയ നിക്ഖന്താ. **പലാസം** നാമ താലനാളികേരപണ്ണാദി. പഠമം.

൨. ദുതിയനതുമ്ഹാകസുത്തവണ്ണനാ

൩൪. ദുതിയം വിനാ ഉപമായ ബുജ്ഝനകാനം അജ്ഝാസയേന വുത്തം. ദുതിയം.

൩. അഞ്ഞതരഭിക്ഖുസുത്തവണ്ണനാ

൩൫. തതിയേ **രൂപഞ്ചേ, ഭന്തേ, അനുസേതീ**തി യദി രൂപം അനുസേതി. **തേന സങ്ഖം ഗച്ഛതീ**തി കാമരാഗാദീസു യേന അനുസയേന തം രൂപം അനുസേതി, തേനേവ അനുസയേന ''രത്തോ ദുട്ഠോ മൂള്ഹോ''തി പണ്ണത്തിം ഗച്ഛതി. **ന തേന സങ്ഖം ഗച്ഛതീ**തി തേന അഭൂതേന അനുസയേന ''രത്തോ ദുട്ഠോ മൂള്ഹോ''തി സങ്ഖം ന ഗച്ഛതീതി. തതിയം.

൪. ദുതിയഅഞ്ഞതരഭിക്ഖുസുത്തവണ്ണനാ

൩൬. ചതുത്ഥേ **തം അനുമീയതീ**തി തം അനുസയിതം രൂപം മരന്തേന അനുസയേന അനുമരതി. ന ഹി ആരമ്മണേ ഭിജ്ജമാനേ തദാരമ്മണാ ധമ്മാ തിട്ഠന്തി. **യം അനുമീയതീ**തി യം രൂപം യേന അനുസയേന അനുമരതി. **തേന സങ്ഖം ഗച്ഛതീ**തി തേന അനുസയേന ''രത്തോ ദുട്ഠോ മൂള്ഹോ''തി സങ്ഖം ഗച്ഛതി. അഥ വാ **യ**ന്തി കരണവചനമേതം, യേന അനുസയേന അനുമീയതി, തേന ''രത്തോ ദുട്ഠോ മൂള്ഹോ''തി സങ്ഖം ഗച്ഛതീതി അത്ഥോ. ചതുത്ഥം.

൫-൬. ആനന്ദസുത്താദിവണ്ണനാ

൩൭-൩൮. പഞ്ചമേ **ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായതീ**തി ധരമാനസ്സ ജീവമാനസ്സ ജരാ പഞ്ഞായതി. **ഠിതീ**തി ഹി ജീവിതിന്ദ്രിയസങ്ഖാതായ അനുപാലനായ നാമം. **അഞ്ഞഥത്ത**ന്തി ജരായ. തേനാഹു പോരാണാ -

> ''ഉപ്പാദോ ജാതി അക്ഖാതോ, ഭങ്ഗോ വുത്തോ വയോതി ച;
> അഞ്ഞഥത്തം ജരാ വുത്താ, ഠിതീ ച അനുപാലനാ''തി.

ഏവം ഏകേകസ്സ ഖന്ധസ്സ ഉപ്പാദജരാഭങ്ഗസങ്ഖാതാനി തീണി ലക്ഖണാനി ഹോന്തി യാനി സന്ധായ വുത്തം "തീണിമാനി, ഭിക്ഖവേ, സങ്ഖതസ്സ സങ്ഖതലക്ഖണാനീ"തി (അം॰ നി॰ ൩.൪൭).

തത്ഥ സങ്ഖതം നാമ പച്ചയനിബ്ബത്തോ യോ കോചി സങ്ഖാരോ. സങ്ഖാരോ ച ന ലക്ഖണം, ലക്ഖണം ന സങ്ഖാരോ, ന ച സങ്ഖാരേന വിനാ ലക്ഖണം പഞ്ഞാപേതും സക്കാ, നാപി ലക്ഖണം വിനാ സങ്ഖാരോ, ലക്ഖണേന പന സങ്ഖാരോ പാകടോ ഹോതി. യഥാ ഹി ന ച ഗാവീയേവ ലക്ഖണം, ലക്ഖണമേവ ന ഗാവീ, നാപി ഗാവിം മുഞ്ചിത്വാ ലക്ഖണം പഞ്ഞാപേതും സക്കാ, നാപി ലക്ഖണം മുഞ്ചിത്വാ ഗാവിം, ലക്ഖണേന പന ഗാവീ പാകടാ ഹോതി, ഏവംസമ്പദമിദം വേദിതബ്ബം.

തത്ഥ സങ്ഖാരാനം ഉപ്പാദക്ഖണേ സങ്ഖാരോപി ഉപ്പാദലക്ഖണമ്പി കാലസങ്ഖാതോ തസ്സ ഖണോപി പഞ്ഞായതി. "ഉപ്പാദോപീ"തി വുത്തേ സങ്ഖാരോപി ജരാലക്ഖണമ്പി കാലസങ്ഖാതോ തസ്സ ഖണോപി പഞ്ഞായതി. ഭങ്ഗക്ഖണേ സങ്ഖാരോപി തംലക്ഖണമ്പി കാലസങ്ഖാതോ തസ്സ ഖണോപി പഞ്ഞായതി. അപരേ പന വദന്തി "അരൂപധമ്മാനം ജരാഖണോ നാമ ന സക്കാ പഞ്ഞാപേതും, സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ ച 'വേദനായ ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായതി, വയോ പഞ്ഞായതി, ഠിതായ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായതീ'തി വദന്തോ അരൂപധമ്മാനമ്പി തീണി ലക്ഖണാനി പഞ്ഞാപേതി, താനി അത്ഥിക്ഖണം ഉപാദായ ലബ്ഭന്തീ"തി വത്വാ -

"അത്ഥിതാ സബ്ബധമ്മാനം, ഠിതി നാമ പവുച്ചതി;
തസ്സേവ ഭേദോ മരണം, സബ്ബദാ സബ്ബപാണിന"ന്തി. -

ഇമായ ആചരിയഗാഥായ തമത്ഥം സാധേന്തി. അഥ വാ സന്തതിവസേന ഠാനം ഠിതീതി വേദിതബ്ബന്തി ച വദന്തി. യസ്മാ പന സുത്തേ അയം വിസേസോ നത്ഥി, തസ്മാ ആചരിയമതിയാ സുത്തം അപടിബാഹേത്വാ സുത്തമേവ പമാണം കത്തബ്ബം. ഛട്ഠം ഉത്താനമേവ. പഞ്ചമഛട്ഠാനി.

൭-൯. അനുധമ്മസുത്താദിവണ്ണനാ

൩൯-൪൨. സത്തമേ **ധമ്മാനുധമ്മപ്പടിപന്നസ്സാ**തി നവന്നം ലോകുത്തരധമ്മാനം അനുലോമധമ്മം പുബ്ബഭാഗപടിപദം പടിപന്നസ്സ. **അയമനുധമ്മോ**തി അയം അനുലോമധമ്മോ ഹോതി. **നിബ്ബിദാബഹുലോ**തി ഉക്കണ്ഠനബഹുലോ ഹുത്വാ. **പരിജാനാതീ**തി തീഹി പരിഞ്ഞാഹി പരിജാനാതി. **പരിമുച്ചതീ**തി മഗ്ഗക്ഖണേ ഉപ്പന്നായ പഹാനപരിഞ്ഞായ പരിമുച്ചതി. ഏവം ഇമസ്മിം സുത്തേ മഗ്ഗോവ കഥിതോ ഹോതി, തഥാ ഇതോ പരേസു തീസു. ഇധ പന അനുപസ്സനാ അനിയമിതാ, തേസു നിയമിതാ. തസ്മാ ഇധാപി സാ തത്ഥ നിയമിതവസേനേവ നിയമേതബ്ബാ. ന ഹി സക്കാ തീസു അഞ്ഞതരം അനുപസ്സനം വിനാ നിബ്ബിന്ദിതും പരിജാനിതും വാതി. സത്തമാദീനി.

നതുമ്ഹാകവഗ്ഗോ ചതുത്ഥോ.

൫. അത്തദീപവഗ്ഗോ

൧. അത്തദീപസുത്തവണ്ണനാ

൪൩. അത്തദീപവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **അത്തദീപാ**തി അത്താനം ദീപം താണം ലേണം ഗതിം പരായണം പതിട്ഠം കത്വാ വിഹരഥാതി അത്ഥോ. **അത്തസരണാ**തി ഇദം തസ്സേവ വേവചനം. **അനഞ്ഞസരണാ**തി ഇദം അഞ്ഞസ്സ സരണപടിക്ഖേപവചനം. ന

ഹി അഞ്ഞോ അഞ്ഞസ്സ സരണം ഹോതി അഞ്ഞസ്സ വായാമേന അഞ്ഞസ്സ അസിജ്ഝനതോ, വുത്തമ്പി ചേതം -

> ''അത്താ ഹി അത്തനോ നാഥോ,
> കോ ഹി നാഥോ പരോ സിയാ''തി. (ധ॰ പ॰ ൧൬൦);

തേനാഹ ''അനഞ്ഞസരണാ''തി. കോ പനേത്ഥ അത്താ നാമ? ലോകിയലോകുത്തരോ ധമ്മോ. തേനേവാഹ - ''ധമ്മദീപാ ധമ്മസരണാ അനഞ്ഞസരണാ''തി. **യോനീ**തി കാരണം - ''യോനി ഹേസാ, ഭൂമിജ, ഫലസ്സ അധിഗമായാ''തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൩.൨൨൭) വിയ. **കിംപഹോതികാ**തി കിംപഭുതികാ, കുതോ പഭവന്തീതി അത്ഥോ? **രൂപസ്സ ത്വേവാ**തി ഇദം തേസംയേവ സോകാദീനം പഹാനദസ്സനത്ഥം ആരദ്ധം. **ന പരിതസ്സതീ**തി ന ഗണ്ഹാതി ന ഗഹതി. **തദങ്ഗനിബ്ബുതോ**തി തേന വിപസ്സനങ്ഗേന കിലേസാനം നിബ്ബുതത്താ തദങ്ഗനിബ്ബുതോ. ഇമസ്മിം സുത്തേ വിപസ്സനാവ കഥിതാ. പഠമം.

൨. പടിപദാസുത്തവണ്ണനാ

൪൪. ദുതിയേ **ദുക്ഖസമുദയഗാമിനീ സമനുപസ്സനാ**തി യസ്മാ സക്കായോ ദുക്ഖം, തസ്സ ച സമുദയഗാമിനീ പടിപദാ നാമ ''രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതീ''തി ഏവം ദിട്ഠിസമനുപസ്സനാ വുത്താ, തസ്മാ ദുക്ഖസമുദയഗാമിനീ സമനുപസ്സനാതി അയമേത്ഥ അത്ഥോ ഹോതി. **ദുക്ഖനിരോധഗാമിനീ സമനുപസ്സനാ**തി ഏത്ഥ സഹ വിപസ്സനായ ചതുമഗ്ഗഞാണം ''സമനുപസ്സനാ''തി വുത്തം. ഇതി ഇമസ്മിം സുത്തേ വട്ടവിവട്ടം കഥിതം. ദുതിയം.

൩. അനിച്ചസുത്തവണ്ണനാ

൪൫. തതിയേ **സമ്മപ്പഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബ**ന്തി സഹ വിപസ്സനായ മഗ്ഗപഞ്ഞായ ദട്ഠബ്ബം. **വിരജ്ജതി വിമുച്ചതീ**തി മഗ്ഗക്ഖണേ വിരജ്ജതി, ഫലക്ഖണേ വിമുച്ചതി. **അനുപാദായ ആസവേഹീ**തി അനുപ്പാദനിരോധേന നിരുദ്ധേഹി ആസവേഹി അഗഹേത്വാ ഇതി വിമുച്ചതി. **രൂപധാതുയാ**തിആദി പച്ചവേക്ഖണദസ്സനത്ഥം വുത്തം. സഹ ഫലേന പച്ചവേക്ഖണദസ്സനത്ഥന്തിപി വദന്തിയേവ. **ഠിത**ന്തി ഉപരി കത്തബ്ബകിച്ചാഭാവേന ഠിതം. **ഠിതത്താ സന്തുസ്സിത**ന്തി പത്തബ്ബം പത്തഭാവേന സന്തുട്ഠം. **പച്ചത്തംയേവ പരിനിബ്ബായതീ**തി സയമേവ പരിനിബ്ബായതി. തതിയം.

൪. ദുതിയഅനിച്ചസുത്തവണ്ണനാ

൪൬. ചതുത്ഥേ **പുബ്ബന്താനുദിട്ഠിയോ**തി പുബ്ബന്തം അനുഗതാ അട്ഠാരസ ദിട്ഠിയോ ന ഹോന്തി. **അപരന്താനുദിട്ഠിയോ**തി അപരന്തം അനുഗതാ ചതുചത്താലീസ ദിട്ഠിയോ ന ഹോന്തി. **ഥാമസോ പരാമാസോ**തി ദിട്ഠിഥാമസോ ചേവ ദിട്ഠിപരാമാസോ ച ന ഹോതി. ഏത്താവതാ പഠമമഗ്ഗോ ദസ്സിതോ. ഇദാനി സഹ വിപസ്സനായ തയോ മഗ്ഗേ ച ഫലാനി ച ദസ്സേതും **രൂപസ്മി**ന്തിആദി ആരദ്ധം. അഥ വാ ദിട്ഠിയോ നാമ വിപസ്സനായ ഏവ പഹീനാ, ഇദം പന ഉപരി സഹ വിപസ്സനായ ചത്താരോ മഗ്ഗേ ദസ്സേതും ആരദ്ധം. ചതുത്ഥം.

൫. സമനുപസ്സനാസുത്തവണ്ണനാ

൪൭. പഞ്ചമേ **പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധേ സമനുപസ്സന്തി ഏതേസം വാ അഞ്ഞതര**ന്തി പരിപുണ്ണഗാഹവസേന പഞ്ചക്ഖന്ധേ സമനുപസ്സന്തി, അപരിപുണ്ണഗാഹവസേന ഏതേസം അഞ്ഞതരം. **ഇതി അയഞ്ചേവ സമനുപസ്സനാ**തി ഇതി അയഞ്ച ദിട്ഠിസമനുപസ്സനാ. **അസ്മീതി ചസ്സ അവിഗതം ഹോതീ**തി യസ്സ അയം സമനുപസ്സനാ

അത്ഥി, തസ്മിം അസ്മീതി തണ്ഹാമാനദിട്ഠിസങ്ഖാതം പപഞ്ചത്തയം അവിഗതമേവ ഹോതി. **പഞ്ചന്നം ഇന്ദ്രിയാനം അവക്കന്തി ഹോതീ**തി തസ്മിം കിലേസജാതേ സതി കമ്മകിലേസപച്ചയാനം പഞ്ചന്നം ഇന്ദ്രിയാനം നിബ്ബത്തി ഹോതി.

അത്ഥി, ഭിക്ഖവേ, മനോതി ഇദം കമ്മമനം സന്ധായ വുത്തം. **ധമ്മാ**തി ആരമ്മണം. **അവിജ്ജാധാതൂ**തി ജവനക്ഖണേ അവിജ്ജാ. **അവിജ്ജാസമ്ഫസ്സജേനാ**തി അവിജ്ജാസമ്പയുത്തഫസ്സതോ ജാതേന. അപിച **മനോ**തി ഭവങ്ഗക്ഖണേ വിപാകമനോധാതു, ആവജ്ജനക്ഖണേ കിരിയമനോധാതു. **ധമ്മാ**ദയോ വുത്തപ്പകാരാവ. **അസ്മീതിപിസ്സ ഹോതീ**തി തണ്ഹാമാനദിട്ഠിവസേന അസ്മീതി ഏവമ്പിസ്സ ഹോതി. ഇതോ പരേസു **അയമഹമസ്മീ**തി രൂപാദീസു കിഞ്ചിദേവ ധമ്മം ഗഹേത്വാ "അയം അഹമസ്മീ"തി അത്തദിട്ഠിവസേന വുത്തം. **ഭവിസ്സ**ന്തി സസ്സതദിട്ഠിവസേന. **ന ഭവിസ്സ**ന്തി ഉച്ഛേദദിട്ഠിവസേന. **രൂപീ ഭവിസ്സ**ന്തിആദീനി സബ്ബാനി സസ്സതമേവ ഭജന്തി. **അഥേത്ഥാ**തി അഥ തേനേവാകാരേന ഠിതേസു ഏതേസു ഇന്ദ്രിയേസു. **അവിജ്ജാ പഹീയതീ**തി ചതൂസു സച്ചേസു അഞ്ഞാണഭൂതാ അവിജ്ജാ പഹീയതി. **വിജ്ജാ ഉപ്പജ്ജതീ**തി അരഹത്തമഗ്ഗവിജ്ജാ ഉപ്പജ്ജതി. ഏവമേത്ഥ അസ്മീതി തണ്ഹാമാനദിട്ഠിയോ. കമ്മസ്സ പഞ്ചന്നഞ്ച ഇന്ദ്രിയാനം അന്തരേ ഏകോ സന്ധി, വിപാകമനം പഞ്ചിന്ദ്രിയപക്ഖികം കത്വാ പഞ്ചന്നഞ്ച ഇന്ദ്രിയാനം കമ്മസ്സ ച അന്തരേ ഏകോ സന്ധീതി. ഇതി തയോ പപഞ്ചാ അതീതോ അദ്ധാ, ഇന്ദ്രിയാദീനി പച്ചുപ്പന്നോ അദ്ധാ, തത്ഥ കമ്മമനം ആദിം കത്വാ അനാഗതസ്സ പച്ചയോ ദസ്സിതോതി. പഞ്ചമം.

൬. ഖന്ധസുത്തവണ്ണനാ

൪൮. ഛട്ഠേ രൂപക്ഖന്ധോ കാമാവചരോ, ചത്താരോ ഖന്ധാ ചതുഭൂമകാ. **സാസവ**ന്തി ആസവാനം ആരമ്മണഭാവേന പച്ചയഭൂതം. **ഉപാദാനിയ**ന്തി തഥേവ ച ഉപാദാനാനം പച്ചയഭൂതം. വചനത്ഥോ പനേത്ഥ - ആരമ്മണം കത്വാ പവത്തേഹി സഹ ആസവേഹീതി **സാസവം**. ഉപാദാതബ്ബന്തി **ഉപാദാനിയം**. ഇധാപി രൂപക്ഖന്ധോ കാമാവചരോ, അവസേസാ തേഭൂമകാ വിപസ്സനാചാരവസേന വുത്താ. ഏവമേത്ഥ രൂപം രാസട്ഠേന ഖന്ധേസു പവിട്ഠം, സാസവരാസട്ഠേന ഉപാദാനക്ഖന്ധേസു. വേദനാദയോ സാസവാപി അത്ഥി, അനാസവാപി അത്ഥി. തേ രാസട്ഠേന സബ്ബേപി ഖന്ധേസു പവിട്ഠാ, തേഭൂമകാ പനേത്ഥ സാസവട്ഠേന ഉപാദാനക്ഖന്ധേസു പവിട്ഠാതി. ഛട്ഠം.

൭-൮. സോണസുത്താദിവണ്ണനാ

൪൯-൫൦. സത്തമേ **സേയ്യോഹമസ്മീ**തി വിസിട്ഠോ ഉത്തമോ അഹമസ്മി. **കിമഞ്ഞത്ര യഥാഭൂതസ്സ അദസ്സനാ**തി യഥാഭൂതസ്സ അദസ്സനതോ അഞ്ഞം കിം ഭവേയ്യ? അദസ്സനം അഞ്ഞാണമേവ ഭവേയ്യാതി അത്ഥോ. ഇദാനിസ്സ തേ പരിവട്ടം വജിരഭേദദേസനം ആരഭന്തോ **തം കിം മഞ്ഞസി സോണോ**തിആദിമാഹ. അട്ഠമം ഉത്താനമേവ. സത്തമഅട്ഠമാനി.

൯-൧൦. നന്ദിക്ഖയസുത്താദിവണ്ണനാ

൫൧-൫൨. നവമദസമേസു **നന്ദിക്ഖയാ രാഗക്ഖയോ, രാഗക്ഖയാ നന്ദിക്ഖയോ**തി ഇദം നന്ദീതി വാ രാഗോതി വാ ഇമേസം അത്ഥതോ നിന്നാനാകരണതായ വുത്തം. നിബ്ബിദാനുപസ്സനായ വാ നിബ്ബിന്ദന്തോ നന്ദിം പജഹതി, വിരാഗാനുപസ്സനായ വിരജ്ജന്തോ രാഗം പജഹതി. ഏത്താവതാ വിപസ്സനം നിട്ഠപേത്വാ "രാഗക്ഖയാ നന്ദിക്ഖയോ"തി ഇധ മഗ്ഗം ദസ്സേത്വാ "നന്ദിരാഗക്ഖയാ ചിത്തം വിമുത്ത"ന്തി ഫലം ദസ്സിതന്തി. നവമദസമാനി.

അത്തദീപവഗ്ഗോ പഞ്ചമോ.

മൂലപണ്ണാസകോ സമത്തോ.

൬. ഉപയവഗ്ഗോ

൧. ഉപയസുത്തവണ്ണനാ

൫൩. ഉപയവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **ഉപയോ**തി തണ്ഹാമാനദിട്ഠിവസേന പഞ്ചക്ഖന്ധേ ഉപഗതോ. **വിഞ്ഞാണ**ന്തി കമ്മവിഞ്ഞാണം. **ആപജ്ജേയ്യാ**തി കമ്മം ജവാപേത്വാ പടിസന്ധിആകഡ്ഢനസമത്ഥതായ വുഡ്ഢിആദീനി ആപജ്ജേയ്യ. **വിഞ്ഞാണുപയ**ന്തി പദസ്സ അഗ്ഗഹണേ കാരണം വുത്തമേവ. **വോച്ഛിജ്ജതാരമ്മണ**ന്തി പടിസന്ധിആകഡ്ഢനസമത്ഥതായ അഭാവേന ആരമ്മണം വോച്ഛിജ്ജതി. **പതിട്ഠാ വിഞ്ഞാണസ്സാ**തി കമ്മവിഞ്ഞാണസ്സ പതിട്ഠാ ന ഹോതി. **തദപ്പതിട്ഠിത**ന്തി തം അപ്പതിട്ഠിതം. **അനഭിസങ്ഖച്ച വിമുത്ത**ന്തി പടിസന്ധിം അനഭിസങ്ഖരിത്വാ വിമുത്തം. പഠമം.

൨. ബീജസുത്തവണ്ണനാ

൫൪. ദുതിയേ **ബീജജാതാനീ**തി ബീജാനി. **മൂലബീജ**ന്തി വചം വചത്തം ഹലിദ്ദം സിങ്ഗിവേരന്തി ഏവമാദി. **ഖന്ധബീജ**ന്തി അസ്സത്ഥോ നിഗ്രോധോതി ഏവമാദി. **ഫലുബീജ**ന്തി ഉച്ഛു വേളു നളോതി ഏവമാദി. **അഗ്ഗബീജ**ന്തി അജ്ജുകം ഫണിജ്ജകന്തി ഏവമാദി. **ബീജബീജ**ന്തി സാലിവീഹിആദി പുബ്ബണ്ണഞ്ചേവ മുഗ്ഗമാസാദി അപരണ്ണഞ്ച. **അഖണ്ഡാനീ**തി അഭിന്നാനി. ഭിന്നകാലതോ പട്ഠായ ബീജം ബീജത്ഥായ ന ഉപകപ്പതി. **അപൂതികാനീ**തി ഉദകതേമനേന അപൂതികാനി. പൂതിബീജഞ്ഹി ബീജത്ഥായ ന ഉപകപ്പതി. **അവാതാതപഹതാനീ**തി വാതേന ച ആതപേന ച ന ഹതാനി, നിരോജതം ന പാപിതാനി. നിരോജഞ്ഹി കസടം ബീജം ബീജത്ഥായ ന ഉപകപ്പതി. **സാരാദാനീ**തി ഗഹിതസാരാനി പതിട്ഠിതസാരാനി. നിസ്സാരഞ്ഹി ബീജം ബീജത്ഥായ ന ഉപകപ്പതി. **സുഖസയിതാനീ**തി ചത്താരോ മാസേ കോട്ഠേ പക്ഖിത്തനിയാമേനേവ സുഖം സയിതാനി. **പഥവീ**തി ഹേട്ഠാ പതിട്ഠാനപഥവീ. **ആപോ**തി ഉപരിസ്നേഹനആപോ. **ചതസ്സോ വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ**തി കമ്മവിഞ്ഞാണസ്സ ആരമ്മണഭൂതാ രൂപാദയോ ചത്താരോ ഖന്ധാ. തേ ഹി ആരമ്മണവസേന പതിട്ഠാഭൂതത്താ പഥവീധാതുസദിസാ. **നന്ദിരാഗോ** സിനേഹനട്ഠേന ആപോധാതുസദിസോ. **വിഞ്ഞാണം സാഹാര**ന്തി സപ്പച്ചയം കമ്മവിഞ്ഞാണം. തഞ്ഹി ബീജം വിയ പഥവിയം ആരമ്മണപഥവിയം വിരുഹതി. ദുതിയം.

൩. ഉദാനസുത്തവണ്ണനാ

൫൫. തതിയേ **ഉദാനം ഉദാനേസീ**തി ബലവസോമനസ്സസമുട്ഠാനം ഉദാനം ഉദാഹരി. കിം നിസ്സായ പനേസ ഭഗവതോ ഉപ്പന്നോതി. സാസനസ്സ നിയ്യാനികഭാവം. കഥം? ഏവം കിരസ്സ അഹോസി, "തയോമേ ഉപനിസ്സയാ - ദാനൂപനിസ്സയോ സീലൂപനിസ്സയോ ഭാവനൂപനിസ്സയോ ചാ"തി. തേസു ദാനസീലൂപനിസ്സയാ ദുബ്ബലാ, ഭാവനൂപനിസ്സയോ ബലവാ. ദാനസീലൂപനിസ്സയാ ഹി തയോ മഗ്ഗേ ച ഫലാനി ച പാപേന്തി, ഭാവനൂപനിസ്സയോ അരഹത്തം പാപേതി. ഇതി ദുബ്ബലൂപനിസ്സയേ പതിട്ഠിതോ ഭിക്ഖു ഘടേന്തോ വായമന്തോ പഞ്ചോരമ്ഭാഗിയാനി ബന്ധനാനി ഛേത്വാ തീണി മഗ്ഗഫലാനി നിബ്ബത്തേതി, "അഹോ സാസനം നിയ്യാനിക"ന്തി ആവജ്ജേന്തസ്സ അയം ഉദപാദി.

തത്ഥ "ദുബ്ബലൂപനിസ്സയേ ഠത്വാ ഘടമാനോ തീണി മഗ്ഗഫലാനി പാപുണാതീ"തി ഇമസ്സത്ഥസ്സാവിഭാവനത്ഥം **മിലകത്ഥേരസ്സ** വത്ഥു വേദിതബ്ബം - സോ കിര

ഗിഹികാലേ പാണാതിപാതകമ്മേന ജീവികം കപ്പേന്തോ അരഞ്ഞേ പാസസതഞ്ചേവ അദൂഹലസതഞ്ച യോജേസി. അഥേകദിവസം അങ്ഗാരപക്കമംസം ഖാദിത്വാ പാസട്ഠാനേസു വിചരന്തോ പിപാസാഭിഭൂതോ ഏകസ്സ അരഞ്ഞവാസിഥേരസ്സ വിഹാരം ഗന്ത്വാ ഥേരസ്സ ചങ്കമന്തസ്സ അവിദൂരേ ഠിതം പാനീയഘടം വിവരി, ഹത്ഥതേമനമത്തമ്പി ഉദകം നാദ്ദസ. സോ കുജ്ഝിത്വാ ആഹ - "ഭിക്ഖു, ഭിക്ഖു തുമ്ഹേ ഗഹപതികേഹി ദിന്നം ഭുഞ്ജിത്വാ ഭുഞ്ജിത്വാ സുപഥ, പാനീയഘടേ അഞ്ജലിമത്തമ്പി ഉദകം ന ഠപേഥ, ന യുത്തമേത"ന്തി. ഥേരോ "മയാ പാനീയഘടോ പൂരേത്വാ ഠപിതോ, കിം നു ഖോ ഏത"ന്തി? ഗന്ത്വാ ഓലോകേന്തോ പരിപുണ്ണഘടം ദിസ്വാ പാനീയസങ്ഖം പൂരേത്വാ അദാസി. സോ ദ്വത്തിസങ്ഖപൂരം പിവിത്വാ ചിന്തേസി - "ഏവം പൂരിതഘടോ നാമ മമ കമ്മം ആഗമ്മ തത്തകപാലോ വിയ ജാതോ. കിം നു ഖോ അനാഗതേ അത്തഭാവേ ഭവിസ്സതീ"തി? സംവിഗ്ഗചിത്തോ ധനും ഛഡ്ഡേത്വാ, "പബ്ബാജേഥ മം, ഭന്തേ"തി ആഹ. ഥേരോ തചപഞ്ചകകമ്മട്ഠാനം ആചിക്ഖിത്വാ തം പബ്ബാജേസി.

തസ്സ സമണധമ്മം കരോന്തസ്സ ബഹൂനം മിഗസൂകരാനം മാരിതട്ഠാനം പാസഅദൂഹലാനഞ്ച യോജിതട്ഠാനം ഉപട്ഠാതി. തം അനുസ്സരതോ സരീരേ ദാഹോ ഉപ്പജ്ജതി, കൂടഗോണോ വിയ കമ്മട്ഠാനമ്പി വീഥിം ന പടിപജ്ജതി. സോ "കിം കരിസ്സാമി ഭിക്ഖുഭാവേനാ"തി ? അനഭിരതിയാ പീളിതോ ഥേരസ്സ സന്തികം ഗന്ത്വാ വന്ദിത്വാ ആഹ - "ന സക്കോമി, ഭന്തേ, സമണധമ്മം കാതു"ന്തി. അഥ നം ഥേരോ "ഹത്ഥകമ്മം കരോഹീ"തി ആഹ. സോ "സാധു, ഭന്തേ"തി വത്വാ ഉദുമ്ബരാദയോ അല്ലരുക്ഖേ ഛിന്ദിത്വാ മഹന്തം രാസിം കത്വാ, "ഇദാനി കിം കരോമീ"തി പുച്ഛി? ഝാപേഹി നന്തി. സോ ചതൂസു ദിസാസു അഗ്ഗിം ദത്വാ ഝാപേതും അസക്കോന്തോ, "ഭന്തേ, ന സക്കോമീ"തി ആഹ. ഥേരോ "തേന ഹി അപേഹീ"തി പഥവിം ദ്വിധാ കത്വാ അവീചിതോ ഖജ്ജോപനകമത്തം അഗ്ഗിം നീഹരിത്വാ തത്ഥ പക്ഖിപി. സോ താവ മഹന്തം രാസിം സുക്ഖപണ്ണം വിയ ഖണേന ഝാപേസി. അഥസ്സ ഥേരോ അവീചിം ദസ്സേത്വാ, "സചേ വിബ്ഭമിസ്സസി, ഏത്ഥ പച്ചിസ്സസീ"തി സംവേഗം ജനേസി. സോ അവീചിദസ്സനതോ പട്ഠായ പവേധമാനോ "നിയ്യാനികം, ഭന്തേ, ബുദ്ധസാസന"ന്തി പുച്ഛി, ആമാവുസോതി. ഭന്തേ, ബുദ്ധസാസനസ്സ നിയ്യാനികത്തേ സതി മിലകോ അത്തമോക്ഖം കരിസ്സതി, മാ ചിന്തയിത്ഥാതി. തതോ പട്ഠായ സമണധമ്മം കരോതി ഘടേതി, തസ്സ വത്തപടിവത്തം പൂരേതി, നിദ്ദായ ബാധയമാനായ തിന്തം പലാലം സീസേ ഠപേത്വാ പാദേ സോണ്ഡിയം ഓതാരേത്വാ നിസീദതി. സോ ഏകദിവസം പാനീയം പരിസ്സാവേത്വാ ഘടം ഊരുമ്ഹി ഠപേത്വാ ഉദകമണികാനം പച്ഛേദം ആഗമയമാനോ അട്ഠാസി. അഥ ഖോ ഥേരോ സാമണേരസ്സ ഇമം ഉദ്ദേസം ദേതി -

"ഉട്ഠാനവതോ സതീമതോ,
സുചികമ്മസ്സ നിസമ്മകാരിനോ;
സഞ്ഞതസ്സ ധമ്മജീവിനോ,
അപ്പമത്തസ്സ യസോഭിവഡ്ഢതീ"തി. (ധം॰ പ॰ വ൪);

സോ ചതുപ്പദികമ്പി തം ഗാഥം അത്തനിയേവ ഉപനേസി - "ഉട്ഠാനവതാ നാമ മാദിസേന ഭവിതബ്ബം. സതിമതാപി മാദിസേനേവ...പേ॰... അപ്പമത്തേനപി മാദിസേനേവ ഭവിതബ്ബ"ന്തി. ഏവം തം ഗാഥം അത്തനി ഉപനേത്വാ തസ്മിംയേവ പദവാരേ ഠിതോ പഞ്ചോരമ്ഭാഗിയാനി സംയോജനാനി ഛിന്ദിത്വാ അനാഗാമിഫലേ പതിട്ഠായ ഹട്ഠതുട്ഠോ -

"അല്ലം പലാലപുഞ്ജാഹം, സീസേനാദായ ചങ്കമിം;
പത്തോസ്മി തതിയം ഠാനം, ഏത്ഥ മേ നത്ഥി സംസയോ"തി. -

ഇമം ഉദാനഗാഥം ആഹ. ഏവം ദുബ്ബലൂപനിസ്സയേ ഠിതോ ഘടേന്തോ വായമന്തോ പഞ്ചോരമ്ഭാഗിയാനി സംയോജനാനി ഛിന്ദിത്വാ തീണി മഗ്ഗഫലാനി നിബ്ബത്തേതി. തേനാഹ ഭഗവാ - ''നോ ചസ്സം, നോ ച മേ സിയാ, നാഭവിസ്സ, ന മേ ഭവിസ്സതീതി ഏവം അധിമുച്ചമാനോ ഭിക്ഖു ഛിന്ദേയ്യ ഓരമ്ഭാഗിയാനി സംയോജനാനീ''തി.

തത്ഥ **നോ ചസ്സം, നോ ച മേ സിയാ**തി സചേ അഹം ന ഭവേയ്യം, മമ പരിക്ഖാരോപി ന ഭവേയ്യ. സചേ വാ പന മേ അതീതേ കമ്മാഭിസങ്ഖാരോ നാഭവിസ്സ, ഇദം മേ ഏതരഹി ഖന്ധപഞ്ചകം ന ഭവേയ്യ. **നാഭവിസ്സ, ന മേ ഭവിസ്സതീ**തി ഇദാനി പന തഥാ പരക്കമിസ്സാമി, യഥാ മേ ആയതിം ഖന്ധാഭിനിബ്ബത്തകോ കമ്മസങ്ഖാരോ ന ഭവിസ്സതി, തസ്മിം അസതി ആയതിം പടിസന്ധി നാമ ന മേ ഭവിസ്സതി. **ഏവം അധിമുച്ചമാനോ**തി ഏവം അധിമുച്ചന്തോ ഭിക്ഖു ദുബ്ബലൂപനിസ്സയേ ഠിതോ പഞ്ചോരമ്ഭാഗിയാനി സംയോജനാനി ഛിന്ദേയ്യ. **ഏവം വുത്തേ**തി ഏവം സാസനസ്സ നിയ്യാനികഭാവം ആവജ്ജേന്തേന ഭഗവതാ ഇമസ്മിം ഉദാനേ വുത്തേ. **രൂപം വിഭവിസ്സതീ**തി രൂപം ഭിജ്ജിസ്സതി. **രൂപസ്സ വിഭവാ**തി വിഭവദസ്സനേന സഹവിപസ്സനേന. സഹവിപസ്സനകാ ഹി ചത്താരോ മഗ്ഗാ രൂപാദീനം വിഭവദസ്സനം നാമ. തം സന്ധായേതം വുത്തം. **ഏവം അധിമുച്ചമാനോ, ഭന്തേ, ഭിക്ഖു ഛിന്ദേയ്യാ**തി, ഭന്തേ, ഏവം അധിമുച്ചമാനോ ഭിക്ഖു ഛിന്ദേയ്യേവ പഞ്ചോരമ്ഭാഗിയാനി സംയോജനാനി. കസ്മാ ന ഛിന്ദിസ്സതീതി?

ഇദാനി ഉപരി മഗ്ഗഫലം പുച്ഛന്തോ **കഥം പന, ഭന്തേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അനന്തരാ**തി ദ്വേ അനന്തരാനി ആസന്നാനന്തരഞ്ച ദൂരാനന്തരഞ്ച. വിപസ്സനാ മഗ്ഗസ്സ ആസന്നാനന്തരം നാമ, ഫലസ്സ ദൂരാനന്തരം നാമ. തം സന്ധായ ''കഥം പന, ഭന്തേ, ജാനതോ കഥം പസ്സതോ വിപസ്സനാനന്തരാ 'ആസവാനം ഖയോ'തി സങ്ഖം ഗതം അരഹത്തഫലം ഹോതീ''തി പുച്ഛതി. **അതസിതായേ**തി അതസിതബ്ബേ അഭായിതബ്ബേ ഠാനമ്ഹി. **താസം ആപജ്ജതീ**തി ഭയം ആപജ്ജതി. **താസോ ഹേസോ**തി യാ ഏസാ ''നോ ചസ്സം, നോ ച മേ സിയാ''തി ഏവം പവത്താ ദുബ്ബലവിപസ്സനാ, സാ യസ്മാ അത്തസിനേഹം പരിയാദാതും ന സക്കോതി, തസ്മാ അസ്സുതവതോ പുഥുജ്ജനസ്സ താസോ നാമ ഹോതി. സോ ഹി ''ഇദാനാഹം ഉച്ഛിജ്ജിസ്സാമി, ന ദാനി കിഞ്ചി ഭവിസ്സാമീ''തി അത്താനം പപാതേ പതന്തം വിയ പസ്സതി അഞ്ഞതരോ ബ്രാഹ്മണോ വിയ. ലോഹപാസാദസ്സ കിര ഹേട്ഠാ തിപിടകചൂളനാഗത്ഥേരോ തിലക്ഖണാഹതം ധമ്മം പരിവത്തേതി. അഥ അഞ്ഞതരസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ ഏകമന്തേ ഠത്വാ ധമ്മം സുണന്തസ്സ സങ്ഖാരാ സുഞ്ഞതോ ഉപട്ഠഹിംസു. സോ പപാതേ പതന്തോ വിയ ഹുത്വാ വിവടദ്വാരേന തതോ പലായിത്വാ ഗേഹം പവിസിത്വാ, പുത്തം ഉരേ സയാപേത്വാ, ''താത, സക്യസമയം ആവജ്ജേന്തോ മനമ്ഹി നട്ഠോ''തി ആഹ. **ന ഹേസോ ഭിക്ഖു താസോ**തി ഏസാ ഏവം പവത്താ ബലവവിപസ്സനാ സുതവതോ അരിയസാവകസ്സ ന താസോ നാമ ഹോതി. ന ഹി തസ്സ ഏവം ഹോതി ''അഹം ഉച്ഛിജ്ജിസ്സാമീ''തി വാ ''വിനസ്സിസ്സാമീ''തി വാതി. ഏവം പന ഹോതി ''സങ്ഖാരാവ ഉപ്പജ്ജന്തി, സങ്ഖാരാവ നിരുജ്ഝന്തീ''തി. തതിയം.

൪. ഉപാദാനപരിപവത്തസുത്തവണ്ണനാ

൫൬. ചതുത്ഥേ **ചതുപരിവട്ട**ന്തി ഏകേകസ്മിം ഖന്ധേ ചതുന്നം പരിവട്ടനവസേന. **രൂപം അബ്ഭഞ്ഞാസി**ന്തി രൂപം ദുക്ഖസച്ചന്തി അഭിഞ്ഞാസിം. ഏവം സബ്ബപദേസു ചതുസച്ചവസേനേവ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. **ആഹാരസമുദയാ**തി ഏത്ഥ സച്ഛന്ദരാഗോ കബളീകാരാഹാരോ ആഹാരോ നാമ. **പടിപന്നാ**തി സീലതോ പട്ഠായ യാവ അരഹത്തമഗ്ഗാ പടിപന്നാ ഹോന്തി. **ഗാധന്തീ**തി പതിട്ഠഹന്തി. ഏത്താവതാ സേക്ഖഭൂമിം കഥേത്വാ ഇദാനി അസേക്ഖഭൂമിം കഥേന്തോ **യേ ച ഖോ കേചി, ഭിക്ഖവേ**തിആദിമാഹ. **സുവിമുത്താ**തി അരഹത്തഫലവിമുത്തിയാ സുട്ഠു വിമുത്താ. **കേവലിനോ**തി സകലിനോ കതസബ്ബകിച്ചാ. **വട്ടം തേസം നത്ഥി**

പഞ്ഞാപനായാതി യേന തേ അവസിട്ഠേന വട്ടേന പഞ്ഞാപേയ്യും, തം നേസം വട്ടം നത്ഥി പഞ്ഞാപനായ. അഥ വാ വട്ടന്തി കാരണം, പഞ്ഞാപനായ കാരണം നത്ഥീതി. ഏത്താവതാ അസേക്ഖഭൂമിവാരോ കഥിതോ. ചതുത്ഥം.

൫. സത്തട്ഠാനസുത്തവണ്ണനാ

൫൭. പഞ്ചമേ **സത്തട്ഠാനകുസലോ**തി സത്തസു ഓകാസേസു ഛേകോ. **വുസിതവാ**തി വുസിതവാസോ. **ഉത്തമപുരിസോ**തി സേട്ഠപുരിസോ. സേസമേത്ഥ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബം. ഇദം പന സുത്തം ഉസ്സദനന്ദിയഞ്ചേവ പലോഭനീയഞ്ചാതി വേദിതബ്ബം. യഥാ ഹി രാജാ വിജിതസങ്ഗാമോ സങ്ഗാമേ വിജയിനോ യോധേ ഉച്ചട്ഠാനേ ഠപേത്വാ തേസം സക്കാരം കരോതി. കിം കാരണാ? ഏതേസം സക്കാരം ദിസ്വാ സേസാപി സൂരാ ഭവിതും മഞ്ഞിസ്സന്തീതി, ഏവമേവ ഭഗവാ അപ്പമേയ്യം കാലം പാരമിയോ പൂരേത്വാ മഹാബോധിമണ്ഡേ കിലേസമാരവിജയം കത്വാ സബ്ബഞ്ഞുതം പത്തോ സാവത്ഥിയം ജേതവനമഹാവിഹാരേ നിസീദിത്വാ ഇമം സുത്തം ദേസേന്തോ ഖീണാസവേ ഉക്ഖിപിത്വാ ഥോമേസി വണ്ണേസി. കിം കാരണാ? ഏവം അവസേസാ സേക്ഖപുഗ്ഗലാ അരഹത്തഫലം പത്തബ്ബം മഞ്ഞിസ്സന്തീതി. ഏവമേതം സുത്തം ഖീണാസവാനം ഉക്ഖിപിത്വാ പസംസിതത്താ ഉസ്സദനന്ദിയം, സേക്ഖാനം പലോഭിതത്താ പലോഭനീയന്തി വേദിതബ്ബം.

ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു സത്തട്ഠാനകുസലോ ഹോതീതി ഏത്താവതാ ചേത്ഥ മഗ്ഗഫലപച്ചവേക്ഖണവസേന ദേസനം നിട്ഠപേത്വാപി പുന **കഥഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു തിവിധൂപപരിക്ഖീ ഹോതീ**തി ഇദം "ഖീണാസവോ യസ്മിം ആരമ്മണേ സതതവിഹാരേന വിഹരതി, തം സത്തോ വാ പുഗ്ഗലോ വാ ന ഹോതി, ധാതുആദിമത്തമേവ പന ഹോതീ"തി ഏവം ഖീണാസവസ്സ സതതവിഹാരഞ്ച, "ഇമേസു ധമ്മേസു കമ്മം കത്വാ അയം ആഗതോ"തി ആഗമനീയപടിപദഞ്ച ദസ്സേതും വുത്തം. തത്ഥ **ധാതുസോ ഉപപരിക്ഖതീ**തി ധാതുസഭാവേന പസ്സതി ഓലോകേതി. സേസപദദ്വയേപി ഏസേവ നയോ. പഞ്ചമം.

൬. സമ്മാസമ്ബുദ്ധസുത്തവണ്ണനാ

൫൮. ഛട്ഠേ **കോ അധിപ്പയാസോ**തി കോ അധികപയോഗോ. **അനുപ്പന്നസ്സാ**തി ഇമഞ്ഹി മഗ്ഗം കസ്സപസമ്മാസമ്ബുദ്ധോ ഉപ്പാദേസി, അന്തരാ അഞ്ഞോ സത്ഥാ ഉപ്പാദേതും നാസക്ഖി, ഇതി ഭഗവാ അനുപ്പന്നസ്സ മഗ്ഗസ്സ ഉപ്പാദേതാ നാമ. നഗരോപമസ്മിഞ്ഹി അവളഞ്ജനട്ഠാനേസു പുരാണമഗ്ഗോ ജാതോ, ഇധ അവത്തമാനട്ഠേന അനുപ്പന്നമഗ്ഗോ നാമ. അസഞ്ജാതസ്സാതി തസ്സേവ വേവചനം. **അനക്ഖാതസ്സാ**തി അകഥിതസ്സ. മഗ്ഗം ജാനാതീതി **മഗ്ഗഞ്ഞൂ**. മഗ്ഗം വിദിതം പാകടം അകാസീതി **മഗ്ഗവിദൂ**. മഗ്ഗേ ച അമഗ്ഗേ ച കോവിദോതി **മഗ്ഗകോവിദോ**. **മഗ്ഗാനുഗാ**തി മഗ്ഗം അനുഗച്ഛന്താ. **പച്ഛാ സമന്നാഗതാ**തി അഹം പഠമം ഗതോ, സാവകാ പച്ഛാ സമന്നാഗതാ. ഛട്ഠം.

൭. അനത്തലക്ഖണസുത്തവണ്ണനാ

൫൯. സത്തമേ **പഞ്ചവഗ്ഗിയേ**തി അഞ്ഞാസി കോണ്ഡഞ്ഞത്ഥേരാദികേ പഞ്ച ജനേ പുരാണുപട്ഠാകേ. **ആമന്തേസീ**തി ആസാള്ഹിപുണ്ണമദിവസേ ധമ്മചക്കപ്പവത്തനതോ പട്ഠായ അനുക്കമേന സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠിതേ "ഇദാനി നേസം ആസവക്ഖയായ ധമ്മം ദേസേസ്സാമീ"തി പഞ്ചമിയം പക്ഖസ്സ ആമന്തേസി. **ഏതദവോചാ**തി ഏതം "രൂപം, ഭിക്ഖവേ, അനത്താ"തിആദിനയപ്പവത്തം അനത്തലക്ഖണസുത്തം അവോച. തത്ഥ **അനത്താ**തി പുബ്ബേ വുത്തേഹി ചതൂഹി

കാരണേഹി അനത്താ. **തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേതി** ഇദം കസ്മാ ആരദ്ധം? ഏത്തകേന ഠാനേന അനത്തലക്ഖണമേവ കഥിതം, ന അനിച്ചദുക്ഖലക്ഖണാനി, ഇദാനി താനി ദസ്സേത്വാ സമോധാനേത്വാ തീണിപി ലക്ഖണാനി ദസ്സേതും ഇദമാരദ്ധന്തി വേദിതബ്ബം. **തസ്മാ**തി യസ്മാ ഇമേ പഞ്ചക്ഖന്ധാ അനിച്ചാ ദുക്ഖാ അനത്താ, തസ്മാ. **യംകിഞ്ചി രൂപ**ന്തിആദീസു വിത്ഥാരകഥാ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ പഞ്ഞാഭാവനാധികാരേ ഖന്ധനിദ്ദേസേ വുത്താവ. സേസം സബ്ബത്ഥ വുത്താനുസാരേനേവ വേദിതബ്ബം. ഇമസ്മിം പന സുത്തേ അനത്തലക്ഖണമേവ കഥിതന്തി. സത്തമം.

൮. മഹാലിസുത്തവണ്ണനാ

൬൦. അട്ഠമേ **ഏകന്തദുക്ഖ**ന്തിആദീനി **ധാതുസംയുത്തേ** വുത്തനയാനേവ. അട്ഠമം.

൯. ആദിത്തസുത്തവണ്ണനാ

൬൧. നവമേ **ആദിത്ത**ന്തി ഏകാദസഹി അഗ്ഗീഹി ആദിത്തം പജ്ജലിതം. ഇതി ദ്വീസുപി ഇമേസു സുത്തേസു ദുക്ഖലക്ഖണമേവ കഥിതം. നവമം.

൧൦. നിരുത്തിപഥസുത്തവണ്ണനാ

൬൨. **ദസമേ** നിരുത്തിയോവ **നിരുത്തിപഥാ,** അഥ വാ നിരുത്തിയോ ച താ നിരുത്തിവസേന വിഞ്ഞാതബ്ബാനം അത്ഥാനം പഥത്താ പഥാ ചാതി നിരുത്തിപഥാ. സേസപദദ്വയേപി ഏസേവ നയോ. തീണിപി ചേതാനി അഞ്ഞമഞ്ഞവേവചനാനേവാതി വേദിതബ്ബാനി. **അസംകിണ്ണാ**തി അവിജഹിതാ, ''കോ ഇമേഹി അത്ഥോ''തി വത്വാ അഛഡ്ഡിതാ. **അസംകിണ്ണപുബ്ബാ**തി അതീതേപി ന ജഹിതപുബ്ബാ. **ന സംകീയന്തീ**തി ഏതരഹിപി ''കിമേതേഹീ''തി ന ഛഡ്ഡീയന്തി. **ന സംകീയിസ്സന്തീ**തി അനാഗതേപി ന ഛഡ്ഡീയിസ്സന്തി. **അപ്പടികുട്ഠാ**തി അപ്പടിബാഹിതാ. **അതീത**ന്തി അത്തനോ സഭാവം ഭങ്ഗമേവ വാ അതിക്കന്തം. **നിരുദ്ധ**ന്തി ദേസന്തരം അസങ്കമിത്വാ തത്ഥേവ നിരുദ്ധം വൂപസന്തം. **വിപരിണത**ന്തി വിപരിണാമം ഗതം നട്ഠം. **അജാത**ന്തി അനുപ്പന്നം. **അപാതുഭൂത**ന്തി അപാകടീഭൂതം.

ഉക്കലാതി ഉക്കലജനപദവാസിനോ. **വസ്സഭഞ്ഞാ**തി വസ്സോ ച ഭഞ്ഞോ ച. ദ്വേപി ഹി തേ മൂലദിട്ഠിഗതികാ. **അഹേതുകവാദാ**തിആദീസു ''നത്ഥി ഹേതു നത്ഥി പച്ചയോ''തി ഗഹിതത്താ അഹേതുകവാദാ. ''കരോതോ ന കരീയതി പാപ''ന്തി ഗഹിതത്താ **അകിരിയവാദാ**. ''നത്ഥി ദിന്ന''ന്തിആദിഗഹണതോ **നത്ഥികവാദാ**. തത്ഥ ഇമേ ദ്വേ ജനാ, തിസ്സോ ദിട്ഠിയോ, കിം ഏകേകസ്സ ദിയഡ്ഢാ ഹോതീതി? ന തഥാ, യഥാ പന ഏകോ ഭിക്ഖു പടിപാടിയാ ചത്താരിപി ഝാനാനി നിബ്ബത്തേതി , ഏവമേത്ഥ ഏകേകോ തിസ്സോപി ദിട്ഠിയോ നിബ്ബത്തേസീതി വേദിതബ്ബോ. ''നത്ഥി ഹേതു നത്ഥി പച്ചയോ''തി പുനപ്പുനം ആവജ്ജേന്തസ്സ ആഹരന്തസ്സ അഭിനന്ദന്തസ്സ അസ്സാദേന്തസ്സ മഗ്ഗദസ്സനം വിയ ഹോതി. സോ മിച്ഛത്തനിയാമം ഓക്കമതി, സോ ഏകന്തകാളകോതി വുച്ചതി. യഥാ പന അഹേതുകദിട്ഠിയം, ഏവം ''കരോതോ ന കരീയതി പാപം, നത്ഥി ദിന്ന''ന്തി ഇമേസുപി ഠാനേസു മിച്ഛത്തനിയാമം ഓക്കമതി.

ന ഗരഹിതബ്ബം നപ്പടിക്കോസിതബ്ബം അമഞ്ഞിംസൂതി ഏത്ഥ ''യദേതം അതീതം നാമ, നയിദം അതീതം, ഇദമസ്സ അനാഗതം വാ പച്ചുപ്പന്നം വാ''തി വദന്തോ ഗരഹതി നാമ. തത്ഥ ദോസം ദസ്സേത്വാ ''കിം ഇമിനാ ഗരഹിതേനാ''തി? വദന്തോ പടിക്കോസതി നാമ. ഇമേ പന നിരുത്തിപഥേ തേപി അച്ചന്തകാളകാ ദിട്ഠിഗതികാ ന ഗരഹിതബ്ബേ ന പടിക്കോസിതബ്ബേ മഞ്ഞിംസു. അതീതം പന അതീതമേവ, അനാഗതം അനാഗതമേവ, പച്ചുപ്പന്നം പച്ചുപ്പന്നമേവ കഥയിംസു.

നിന്ദാഘട്ടനബ്യാരോസഉപാരമ്ഭഭയാതി വിഞ്ഞൂനം സന്തികാ നിന്ദാഭയേന ച ഘട്ടനഭയേന ച ദോസാരോപനഭയേന ച ഉപാരമ്ഭഭയേന ച. ഇതി ഇമസ്മിം സുത്തേ ചതുഭൂമികഖന്ധാനം പണ്ണത്തി കഥിതാതി. ദസമം.

ഉപയവഗ്ഗോ ഛട്ഠോ.

൭. അരഹന്തവഗ്ഗോ

൧. ഉപാദിയമാനസുത്തവണ്ണനാ

൱൩. അരഹന്തവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **ഉപാദിയമാനോ**തി തണ്ഹാമാനദിട്ഠിവസേന ഗണ്ഹമാനോ. **ബദ്ധോ മാരസ്സാ**തി മാരസ്സ പാസേന ബദ്ധോ നാമ. **മുത്തോ പാപിമതോ**തി പാപിമതോ പാസേന മുത്തോ നാമ ഹോതി. പഠമം.

൨. മഞ്ഞമാനസുത്തവണ്ണനാ

൱൪. ദുതിയേ **മഞ്ഞമാനോ**തി തണ്ഹാമാനദിട്ഠിമഞ്ഞനാഹി മഞ്ഞമാനോ. ദുതിയം.

൩. അഭിനന്ദമാനസുത്തവണ്ണനാ

൱൫. തതിയേ **അഭിനന്ദമാനോ**തി തണ്ഹാമാനദിട്ഠിഅഭിനന്ദനാഹിയേവ അഭിനന്ദമാനോ. തതിയം.

൪-൬. അനിച്ചസുത്താദിവണ്ണനാ

൱൬-൱൮. ചതുത്ഥേ **ഛന്ദോ**തി തണ്ഹാഛന്ദോ. പഞ്ചമഛട്ഠേസുപി ഏസേവ നയോ. ചതുത്ഥാദീനി.

൭. അനത്തനിയസുത്തവണ്ണനാ

൱൯. സത്തമേ **അനത്തനിയ**ന്തി ന അത്തനോ സന്തകം, അത്തനോ പരിക്ഖാരഭാവേന സുഞ്ഞതന്തി അത്ഥോ. സത്തമം.

൮-൧൦. രജനീയസണ്ഠിതസുത്താദിവണ്ണനാ

൭൦-൭൨. അട്ഠമേ **രജനീയസണ്ഠിത**ന്തി രജനീയേന ആകാരേന സണ്ഠിതം, രാഗസ്സ പച്ചയഭാവേന ഠിതന്തി അത്ഥോ. നവമദസമാനി രാഹുലസംയുത്തേ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബാനീതി. അട്ഠമാദീനി.

അരഹന്തവഗ്ഗോ സത്തമോ.

൮. ഖജ്ജനീയവഗ്ഗോ

൧-൩. അസ്സാദസുത്താദിവണ്ണനാ

൭൩-൭൫. ഖജ്ജനീയവഗ്ഗസ്സ ആദിതോ തീസു സുത്തേസു ചതുസച്ചമേവ കഥിതം. പഠമാദീനി.

൪. അരഹന്തസുത്തവണ്ണനാ

൩൬. ചതുത്ഥേ **യാവതാ, ഭിക്ഖവേ, സത്താവാസാ**തി, ഭിക്ഖവേ, യത്തകാ സത്താവാസാ നാമ അത്ഥി. **യാവതാ ഭവഗ്ഗ**ന്തി യത്തകം ഭവഗ്ഗം നാമ അത്ഥി. **ഏതേ അഗ്ഗാ ഏതേ സേട്ഠാ**തി ഏതേ അഗ്ഗഭൂതാ ചേവ സേട്ഠഭൂതാ ച. **യദിദം അരഹന്തോ**തി യേ ഇമേ അരഹന്തോ നാമ. ഇദമ്പി സുത്തം പുരിമനയേനേവ ഉസ്സദനന്ദിയഞ്ച പലോഭനീയഞ്ചാതി വേദിതബ്ബം.

അഥാപരം ഏതദവോചാതി തദത്ഥപരിദീപനാഹി ചേവ വിസേസത്ഥപരിദീപനാഹി ച ഗാഥാഹി ഏതം "സുഖിനോ വത അരഹന്തോ"തിആദിവചനം അവോച. തത്ഥ **സുഖിനോ**തി ഝാനസുഖേന മഗ്ഗസുഖേന ഫലസുഖേന ച സുഖിതാ. **തണ്ഹാ തേസം ന വിജ്ജതീ**തി തേസം അപായദുക്ഖജനികാ തണ്ഹാ ന വജ്ജതി. ഏവം തേ ഇമസ്സപി തണ്ഹാമൂലകസ്സ അഭാവേന സുഖിതാവ. **അസ്മിമാനോ സമുച്ഛിന്നോ**തി നവവിധോ അസ്മിമാനോ അരഹത്തമഗ്ഗേന സമുച്ഛിന്നോ. **മോഹജാലം പദാലിത**ന്തി ഞാണേന അവിജ്ജാജാലം ഫാലിതം.

അനേജന്തി ഏജാസങ്ഖാതായ തണ്ഹായ പഹാനഭൂതം അരഹത്തം. **അനുപലിത്താ**തി തണ്ഹാദിട്ഠിലേപേഹി അലിത്താ. **ബ്രഹ്മഭൂതാ**തി സേട്ഠഭൂതാ. **പരിഞ്ഞായാ**തി തീഹി പരിഞ്ഞാഹി പരിജാനിത്വാ. **സത്തസദ്ധമ്മഗോചരാ**തി സദ്ധാ ഹിരീ ഓത്തപ്പം ബാഹുസച്ചം ആരദ്ധവീരിയതാ ഉപട്ഠിതസ്സതിതാ പഞ്ഞാതി ഇമേ സത്ത സദ്ധമ്മാ ഗോചരോ ഏതേസന്തി സത്തസദ്ധമ്മഗോചരാ.

സത്തരതനസമ്പന്നാതി സത്തഹി ബോജ്ഝങ്ഗരതനേഹി സമന്നാഗതാ. **അനുവിചരന്തീ**തി ലോകിയമഹാജനാപി അനുവിചരന്തിയേവ. ഇധ പന ഖീണാസവാനം നിരാസങ്കചാരോ നാമ ഗഹിതോ. തേനേവാഹ **"പഹീനഭയഭേരവാ"**തി. തത്ഥ **ഭയം** ഭയമേവ, **ഭേരവം** ബലവഭയം. **ദസഹങ്ഗേഹി സമ്പന്നാ**തി അസേക്ഖേഹി ദസഹി അങ്ഗേഹി സമന്നാഗതാ. **മഹാനാഗാ**തി ചതൂഹി കാരണേഹി മഹാനാഗാ. **സമാഹിതാ**തി ഉപചാരപ്പനാഹി സമാഹിതാ. **തണ്ഹാ തേസം ന വിജ്ജതീ**തി "ഊനോ ലോകോ അതിത്തോ തണ്ഹാദാസോതി ഖോ, മഹാരാജ, തേന ഭഗവതാ"തി (മ॰ നി॰ ൨.൩൦൫) ഏവം വുത്താ ദാസകാരികാ തണ്ഹാപി തേസം നത്ഥി. ഇമിനാ ഖീണാസവാനം ഭുജിസ്സഭാവം ദസ്സേതി.

അസേഖഞാണന്തി അരഹത്തഫലഞാണം. **അന്തിമോയം സമുസ്സയോ**തി പച്ഛിമോ അയം അത്തഭാവോ. **യോ സാരോ ബ്രഹ്മചരിയസ്സാ**തി സാരോ നാമ ഫലം. **തസ്മിം അപരപച്ചയാ**തി തസ്മിം അരിയഫലേ, ന അഞ്ഞം പത്തിയായന്തി, പച്ചക്ഖതോവ പടിവിജ്ഝിത്വാ ഠിതാ. **വിധാസു ന വികമ്പന്തീ**തി തീസു മാനകോട്ഠാസേസു ന വികമ്പന്തി. **ദന്തഭൂമി**ന്തി അരഹത്തം. **വിജിതാവിനോ**തി രാഗാദയോ വിജേത്വാ ഠിതാ.

ഉദ്ധന്തിആദീസു **ഉദ്ധം** വുച്ചതി കേസമത്ഥകോ, **അപാചീനം** പാദതലം, **തിരിയം** വേമജ്ഝം. ഉദ്ധം വാ അതീതം, അപാചീനം അനാഗതം, തിരിയം പച്ചുപ്പന്നം. ഉദ്ധം വാ വുച്ചതി ദേവലോകോ, അപാചീനം അപായലോകോ, തിരിയം മനുസ്സലോകോ. **നന്ദീ തേസം ന വിജ്ജതീ**തി ഏതേസു ഠാനേസു സങ്ഖേപതോ വാ അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നേസു ഖന്ധേസു തേസം തണ്ഹാ നത്ഥി. ഇധ വട്ടമൂലകതണ്ഹായ അഭാവോ ദസ്സിതോ. **ബുദ്ധാ**തി ചതുന്നം സച്ചാനം ബുദ്ധത്താ ബുദ്ധാ.

ഇദം പനേത്ഥ സീഹനാദസമോധാനം - "വിമുത്തിസുഖേനമ്ഹാ സുഖിതാ, ദുക്ഖജനികാ നോ തണ്ഹാ പഹീനാ, പഞ്ചക്ഖന്ധാ പരിഞ്ഞാതാ, ദാസകാരികതണ്ഹാ ചേവ വട്ടമൂലികതണ്ഹാ ച പഹീനാ, അനുത്തരമ്ഹാ അസദിസാ, ചതുന്നം സച്ചാനം ബുദ്ധത്താ ബുദ്ധാ"തി ഭവപിട്ഠേ ഠത്വാ അഭീതനാദസങ്ഖാതം സീഹനാദം നദന്തി ഖീണാസവാതി. ചതുത്ഥം.

൬. ദുതിയഅരഹന്തസുത്തവണ്ണനാ

൭൭. പഞ്ചമം വിനാ ഗാഥാഹി സുദ്ധികമേവ കത്വാ കഥിയമാനം ബുജ്ഝനകാനം അജ്ഝാസയേന വുത്തം. പഞ്ചമം.

൬. സീഹസുത്തവണ്ണനാ

൭൮. ഛട്ഠേ **സീഹോ**തി ചത്താരോ സീഹാ - തിണസീഹോ, കാളസീഹോ, പണ്ഡുസീഹോ, കേസരസീഹോതി. തേസു **തിണസീഹോ** കപോതവണ്ണഗാവിസദിസോ തിണഭക്ഖോ ച ഹോതി. **കാളസീഹോ** കാളഗാവിസദിസോ തിണഭക്ഖോയേവ. **പണ്ഡുസീഹോ** പണ്ഡുപലാസവണ്ണഗാവിസദിസോ മംസഭക്ഖോ. **കേസരസീഹോ** ലാഖാരസപരികമ്മകതേനേവ മുഖേന അഗ്ഗനങ്ഗുട്ഠേന ചതൂഹി ച പാദപരിയന്തേഹി സമന്നാഗതോ, മത്ഥകതോപിസ്സ പട്ഠായ ലാഖാതൂലികായ കത്വാ വിയ തിസ്സോ രാജിയോ പിട്ഠിമജ്ഝേന ഗന്ത്വാ അന്തരസത്ഥിമ്ഹി ദക്ഖിണാവത്താ ഹുത്വാ ഠിതാ, ഖന്ധേ പനസ്സ സതസഹസ്സഗ്ഘനികകമ്ബലപരിക്ഖേപോ വിയ കേസരഭാരോ ഹോതി, അവസേസട്ഠാനം പരിസുദ്ധം സാലിപിട്ഠസങ്ഖചുണ്ണപിചുവണ്ണം ഹോതി. ഇമേസു ചതൂസു സീഹേസു അയം കേസരസീഹോ ഇധ അധിപ്പേതോ.

മിഗരാജാതി മിഗഗണസ്സ രാജാ. **ആസയാ**തി വസനട്ഠാനതോ സുവണ്ണഗുഹതോ വാ രജതമണിഫലികമനോസിലാഗുഹതോ വാ നിക്ഖമതീതി വുത്തം ഹോതി. നിക്ഖമമാനോ പനേസ ചതൂഹി കാരണേഹി നിക്ഖമതി അന്ധകാരപീളിതോ വാ ആലോകത്ഥായ, ഉച്ചാരപസ്സാവപീളിതോ വാ തേസം വിസ്സജ്ജനത്ഥായ, ജിഘച്ഛാപീളിതോ വാ ഗോചരത്ഥായ, സമ്ഭവപീളിതോ വാ അസ്സദ്ധമ്മപടിസേവനത്ഥായ. ഇധ പന ഗോചരത്ഥായ നിക്ഖന്തോതി അധിപ്പേതോ.

വിജമ്ഭതീതി സുവണ്ണതലേ വാ രജതമണിഫലികമനോസിലാതലാനം വാ അഞ്ഞതരസ്മിം ദ്വേ പച്ഛിമപാദേ സമം പതിട്ഠാപേത്വാ പുരിമപാദേ പുരതോ പസാരേത്വാ സരീരസ്സ പച്ഛാഭാഗം ആകഡ്ഢിത്വാ പുരിമഭാഗം അഭിഹരിത്വാ പിട്ഠിം നാമേത്വാ ഗീവം ഉക്ഖിപിത്വാ അസനിസദ്ദം കരോന്തോ വിയ നാസപുടാനി പോഥേത്വാ സരീരലഗ്ഗം രജം വിധുനന്തോ വിജമ്ഭതി. വിജമ്ഭനഭൂമിയഞ്ച പന തരുണവച്ഛകോ വിയ അപരാപരം ജവതി. ജവതോ പനസ്സ സരീരം അന്ധകാരേ പരിബ്ഭമന്തം അലാതം വിയ ഖായതി.

അനുവിലോകേതീതി കസ്മാ അനുവിലോകേതി? പരാനുദ്ദയതായ. തസ്മിം കിര സീഹനാദം നദന്തേ പപാതാവാടാദീസു വിസമട്ഠാനേസു ചരന്താ ഹത്ഥിഗോകണ്ണമഹിംസാദയോ പാണാ പപാതേപി ആവാടേപി പതന്തി, തേസം അനുദ്ദയായ അനുവിലോകേതി. കിം പനസ്സ ലുദ്ദകമ്മസ്സ പരമംസഖാദിനോ അനുദ്ദയാ നാമ അത്ഥീതി? ആമ അത്ഥി. തഥാ ഹേസ ''കിം മേ ബഹൂഹി ഘാതിതേഹീ''തി? അത്തനോ ഗോചരത്ഥായപി ഖുദ്ദകേ പാണേ ന ഗണ്ഹാതി, ഏവം അനുദ്ദയം കരോതി. വുത്തമ്പിചേതം - ''മാഹം ഖോ ഖുദ്ദകേ പാണേ വിസമഗതേ സങ്ഘാതം ആപാദേസി''ന്തി (അം॰ നി॰ ൧൦.൨൧).

സീഹനാദം നദതീതി തിക്ഖത്തും താവ അഭീതനാദം നദതി. ഏവഞ്ച പനസ്സ വിജമ്ഭനഭൂമിയം ഠത്വാ നദന്തസ്സ സദ്ദോ സമന്താ തിയോജനപദേസം ഏകനിന്നാദം കരോതി, തമസ്സ നിന്നാദം സുത്വാ തിയോജനബ്ഭന്തരഗതാ ദ്വിപദചതുപ്പദഗണാ യഥാഠാനേ ഠാതും ന സക്കോന്തി. **ഗോചരായ പക്കമതീ**തി ആഹാരത്ഥായ ഗച്ഛതി. കഥം? സോ ഹി വിജമ്ഭനഭൂമിയം ഠത്വാ ദക്ഖിണതോ വാ വാമതോ വാ ഉപ്പതന്തോ ഉസഭമത്തം ഠാനം ഗണ്ഹാതി, ഉദ്ധം ഉപ്പതന്തോ ചത്താരിപി അട്ഠപി

ഉസഭാനി ഉപ്പതതി, സമട്ഠാനേ ഉജുകം പക്ഖന്ദന്തോ സോളസഉസഭമത്തമ്പി വീസതിഉസഭമത്തമ്പി ഠാനം പക്ഖന്ദതി, ഥലാ വാ പബ്ബതാ വാ പക്ഖന്ദന്തോ സട്ഠിഉസഭമത്തമ്പി അസീതിഉസഭമത്തമ്പി ഠാനം പക്ഖന്ദതി, അന്തരാമഗ്ഗേ രുക്ഖം വാ പബ്ബതം വാ ദിസ്വാ തം പരിഹരന്തോ വാമതോ വാ ദക്ഖിണതോ വാ, ഉസഭമത്തമ്പി അപക്കമതി. തതിയം പന സീഹനാദം നദിത്വാ തേനേവ സദ്ധിം തിയോജനേ ഠാനേ പഞ്ഞായതി. തിയോജനം ഗന്ത്വാ നിവത്തിത്വാ ഠിതോ അത്തനോവ നാദസ്സ അനുനാദം സുണാതി. ഏവം സീഘേന ജവേന പക്കമതീതി.

യേഭുയ്യേനാതി പായേന. **ഭയം സംവേഗം സന്താസ**ന്തി സബ്ബം ചിത്തുത്രാസസ്സേവ നാമം. സീഹസ്സ ഹി സദ്ദം സുത്വാ ബഹൂ സത്താ ഭായന്തി, അപ്പകാ ന ഭായന്തി. കേ പന തേതി? സമസീഹോ ഹത്ഥാജാനീയോ അസ്സാജാനീയോ ഉസഭാജാനീയോ പുരിസാജാനീയോ ഖീണാസവോതി. കസ്മാ പനേതേ ന ഭായന്തീതി? സമസീഹോ നാമ "ജാതിഗോത്തകുലസൂരഭാവേഹി സമാനോസ്മീ"തി ന ഭായതി, ഹത്ഥാജാനീയാദയോ അത്തനോ സക്കായദിട്ഠിബലവതായ ന ഭായന്തി, ഖീണാസവോ സക്കായദിട്ഠിപഹീനത്താ ന ഭായതി.

ബിലാസയാതി ബിലേ സയന്താ ബിലവാസിനോ അഹിനകുലഗോധാദയോ. **ദകാസയാ**തി ഉദകവാസിനോ മച്ഛകച്ഛപാദയോ. **വനാസയാ**തി വനവാസിനോ ഹത്ഥിഅസ്സഗോകണ്ണമിഗാദയോ. **പവിസന്തീ**തി "ഇദാനി ആഗന്ത്വാ ഗണ്ഹിസ്സതീ"തി മഗ്ഗം ഓലോകേന്താവ പവിസന്തി. **ദള്ഹേഹീ**തി ഥിരേഹി. **വരത്തേഹീ**തി ചമ്മരജ്ജൂഹി. **മഹിദ്ധികോ**തിആദീസു വിജമ്ഭനഭൂമിയം ഠത്വാ ദക്ഖിണപസ്സാദീഹി ഉസഭമത്തം, ഉജുകം വീസതിഉസഭമത്താദിലങ്ഘനവസേന മഹിദ്ധികതാ, സേസമിഗാനം അധിപതിഭാവേന മഹേസക്ഖതാ, സമന്താ തിയോജനേ സദ്ദം സുത്വാ പലായന്താനം വസേന മഹാനുഭാവതാ വേദിതബ്ബാ.

ഏവമേവ ഖോതി ഭഗവാ തേസു തേസു സുത്തേസു തഥാ തഥാ അത്താനം കഥേസി. "സീഹോതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, തഥാഗതസ്സേതം അധിവചനം അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സാ"തി (അം॰ നി॰ ൫.൯൯; ൧൦.൨൧) ഇമസ്മിം താവ സുത്തേ സീഹസദിസം അത്താനം കഥേസി. "ഭിസക്കോ സല്ലകത്തോതി ഖോ, സുനക്ഖത്ത, തഥാഗതസ്സേതം അധിവചന"ന്തി (മ॰ നി॰ ൩.൬൫) ഇമസ്മിം വേജ്ജസദിസം. "ബ്രാഹ്മണോതി, ഭിക്ഖവേ, തഥാഗതസ്സേതം അധിവചന"ന്തി (അം॰ നി॰ ൮.൮൫) ഇമസ്മിം ബ്രാഹ്മണസദിസം. "പുരിസോ മഗ്ഗകുസലോതി ഖോ, തിസ്സ, തഥാഗതസ്സേതം അധിവചന"ന്തി (സം॰ നി॰ ൩.൮൪) ഇമസ്മിം മഗ്ഗദേസകപുരിസസദിസം. "രാജാഹമസ്മി സേലാ"തി (സു॰ നി॰ ൫൫൯) ഇമസ്മിം രാജസദിസം. "സീഹോതി ഖോ തഥാഗതസ്സേതം അധിവചന"ന്തി (അം॰ നി॰ ൫.൯൯; ൧൦.൨൧) ഇമസ്മിം പന സുത്തേ സീഹസദിസമേവ കത്വാ അത്താനം കഥേന്തോ ഏവമാഹ.

തത്രായം സദിസതാ - സീഹസ്സ കഞ്ചനഗുഹാദീസു വസനകാലോ വിയ ഹി തഥാഗതസ്സ ദീപങ്കരപാദമൂലേ കതാഭിനീഹാരസ്സ അപരിമിതകാലം പാരമിയോ പൂരേത്വാ പച്ഛിമഭവേ പടിസന്ധിഗ്ഗഹണേന ചേവ മാതുകുച്ഛിതോ നിക്ഖമനേന ച ദസസഹസ്സിലോകധാതും കമ്പേത്വാ വുദ്ധിമന്വായ ദിബ്ബസമ്പത്തിസദിസം സമ്പത്തിം അനുഭവമാനസ്സ തീസു പാസാദേസു നിവാസകാലോ ദട്ഠബ്ബോ. സീഹസ്സ കഞ്ചനഗുഹാദിതോ നിക്ഖന്തകാലോ വിയ തഥാഗതസ്സ ഏകൂനതിംസേ സംവച്ഛരേ വിവടേന ദ്വാരേന കണ്ഡകം ആരുയ്ഹ ഛന്നസഹായസ്സ നിക്ഖമിത്വാ തീണി രജ്ജാനി അതിക്കമിത്വാ അനോമാനദീതീരേ ബ്രഹ്മുനാ ദിന്നാനി കാസായാനി പരിദഹിത്വാ പബ്ബജിതസ്സ സത്തമേ ദിവസേ രാജഗഹം ഗന്ത്വാ തത്ഥ പിണ്ഡായ ചരിത്വാ പണ്ഡവഗിരിപബ്ഭാരേ കതഭത്തകിച്ചസ്സ സമ്മാസമ്ബോധിം പത്വാ, പഠമമേവ മഗധരട്ഠം ആഗമനത്ഥായ യാവ രഞ്ഞോ പടിഞ്ഞാദാനകാലോ.

സീഹസ്സ വിജമ്ഭനകാലോ വിയ തഥാഗതസ്സ ദിന്നപടിഞ്ഞസ്സ ആളാരകാലാമഉപസങ്കമനം ആദിം കത്വാ യാവ സുജാതായ ദിന്നപായാസസ്സ ഏകൂനപണ്ണാസായ പിണ്ഡേഹി പരിഭുത്തകാലോ വേദിതബ്ബോ. സീഹസ്സ കേസരവിധുനനം വിയ സായന്ഹസമയേ സോത്തിയേന ദിന്നാ അട്ഠ തിണമുട്ഠിയോ ഗഹേത്വാ ദസസഹസ്സചക്കവാളദേവതാഹി ധോമിയമാനസ്സ ഗന്ധാദീഹി പൂജിയമാനസ്സ തിക്ഖത്തും ബോധിം പദക്ഖിണം കത്വാ ബോധിമണ്ഡം ആരുയ്ഹ ചുദ്ദസഹത്ഥുബ്ബേധേ ഠാനേ തിണസന്ഥരം സന്ഥരിത്വാ ചതുരങ്ഗവീരിയം അധിട്ഠായ നിസിന്നസ്സ തംഖണംയേവ മാരബലം വിധമിത്വാ തീസു യാമേസു തിസ്സോ വിജ്ജാ വിസോധേത്വാ അനുലോമപടിലോമം പടിച്ചസമുപ്പാദമഹാസമുദ്ദം യമകഞാണമന്ഥനേന മന്ഥേന്തസ്സ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണേ പടിവിദ്ധേ തദനുഭാവേന ദസസഹസ്സിലോകധാതുകമ്പനം വേദിതബ്ബം.

സീഹസ്സ ചതുദ്ദിസാവിലോകനം വിയ പടിവിദ്ധസബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസ്സ സത്തസത്താഹം ബോധിമണ്ഡേ വിഹരിത്വാ പരിഭുത്തമധുപിണ്ഡികാഹാരസ്സ അജപാലനിഗ്രോധമൂലേ മഹാബ്രഹ്മുനോ ധമ്മദേസനായാചനം പടിഗ്ഗഹേത്വാ തത്ഥ വിഹരന്തസ്സ ഏകാദസമേ ദിവസേ "സ്വേ ആസാള്ഹിപുണ്ണമാ ഭവിസ്സതീ"തി പച്ചൂസസമയേ "കസ്സ നു ഖോ അഹം പഠമം ധമ്മം ദേസേയ്യ"ന്തി? ആളാരുദകാനം കാലങ്കതഭാവം ഞത്വാ ധമ്മദേസനത്ഥായ പഞ്ചവഗ്ഗിയാനം ഓലോകനം ദട്ഠബ്ബം. സീഹസ്സ ഗോചരത്ഥായ തിയോജനം ഗമനകാലോ വിയ അത്തനോ പത്തചീവരമാദായ "പഞ്ചവഗ്ഗിയാനം ധമ്മചക്കം പവത്തേസ്സാമീ"തി പച്ഛാഭത്തേ അജപാലനിഗ്രോധതോ വുട്ഠിതസ്സ അട്ഠാരസയോജനമഗ്ഗം ഗമനകാലോ.

സീഹനാദകാലോ വിയ തഥാഗതസ്സ അട്ഠാരസയോജനമഗ്ഗം ഗന്ത്വാ പഞ്ചവഗ്ഗിയേ സഞ്ഞാപേത്വാ അചലപല്ലങ്കേ നിസിന്നസ്സ ദസഹി ചക്കവാളസഹസ്സേഹി സന്നിപതിതേന ദേവഗണേന പരിവുതസ്സ "ദ്വേമേ, ഭിക്ഖവേ, അന്താ പബ്ബജിതേന ന സേവിതബ്ബാ"തിആദിനാ (സം॰ നി॰ ൫.൧൰൮൧; മഹാവ॰ ൧൩) നയേന ധമ്മചക്കപ്പവത്തനകാലോ വേദിതബ്ബോ. ഇമസ്മിഞ്ച പന പദേ ദേസിയമാനേ തഥാഗതസീഹസ്സ ധമ്മഘോസോ ഹേട്ഠാ അവീചിം ഉപരി ഭവഗ്ഗം ഗഹേത്വാ ദസസഹസ്സിലോകധാതും പടിച്ഛാദേസി. സീഹസ്സ സദ്ദേന ഖുദ്ദകപാണാനം സന്താസം ആപജ്ജനകാലോ വിയ തഥാഗതസ്സ തീണി ലക്ഖണാനി ദീപേത്വാ ചത്താരി സച്ചാനി സോളസഹാകാരേഹി സട്ഠിയാ ച നയസഹസ്സേഹി വിഭജിത്വാ ധമ്മം കഥേന്തസ്സ ദീഘായുകദേവതാനം ഞാണസന്താസസ്സ ഉപ്പത്തികാലോ വേദിതബ്ബോ.

യദാതി യസ്മിം കാലേ. **തഥാഗതോ**തി അട്ഠഹി കാരണേഹി ഭഗവാ തഥാഗതോ - തഥാ ആഗതോതി തഥാഗതോ, തഥാ ഗതോതി തഥാഗതോ, തഥലക്ഖണം ആഗതോതി തഥാഗതോ, തഥധമ്മേ യാഥാവതോ അഭിസമ്ബുദ്ധോതി തഥാഗതോ, തഥദസ്സിതായ തഥാഗതോ, തഥാവാദിതായ തഥാഗതോ, തഥാകാരിതായ തഥാഗതോ. അഭിഭവനട്ഠേന തഥാഗതോതി. തേസം വിത്ഥാരോ ബ്രഹ്മജാലവണ്ണനായമ്പി (ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൭) മൂലപരിയായവണ്ണനായമ്പി (മ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൨) വുത്തോയേവ. **ലോകേ**തി സത്തലോകേ. **ഉപ്പജ്ജതീ**തി അഭിനീഹാരതോ പട്ഠായ യാവ ബോധിപല്ലങ്കാ വാ അരഹത്തമഗ്ഗഞാണാ വാ ഉപ്പജ്ജതി നാമ , അരഹത്തഫലേ പന പത്തേ ഉപ്പന്നോ നാമ. **അരഹം സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ**തിആദീനി വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ ബുദ്ധാനുസ്സതിനിദ്ദേസേ വിത്ഥാരിതാനി.

ഇതി രൂപന്തി ഇദം രൂപം ഏത്തകം രൂപം, ന ഇതോ ഭിയ്യോ രൂപം അത്ഥീതി. ഏത്താവതാ സഭാവതോ സരസതോ പരിയന്തതോ പരിച്ഛേദതോ പരിച്ഛിന്ദനതോ യാവതാ ചത്താരോ ച മഹാഭൂതാ ചതുന്നഞ്ച മഹാഭൂതാനം ഉപാദായരൂപം, തം സബ്ബം ദസ്സിതം ഹോതി. **ഇതി രൂപസ്സ സമുദയോ**തി അയം രൂപസ്സ സമുദയോ നാമ. ഏത്താവതാ ഹി "ആഹാരസമുദയോ രൂപസമുദയോ"തിആദി സബ്ബം ദസ്സിതം

ഹോതി. **ഇതി രൂപസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ**തി അയം രൂപസ്സ അത്ഥങ്ഗമോ. ഇമിനാപി "ആഹാരനിരോധാ രൂപനിരോധോ"തിആദി സബ്ബം ദസ്സിതം ഹോതി. **ഇതി വേദനാ**തിആദീസുപി ഏസേവ നയോ.

വണ്ണവന്തോതി സരീരവണ്ണേന വണ്ണവന്തോ. **ധമ്മദേസനം സുത്വാ**തി ഇമം പഞ്ചസു ഖന്ധേസു പണ്ണാസലക്ഖണപടിമണ്ഡിതം തഥാഗതസ്സ ധമ്മദേസനം സുത്വാ. **യേഭുയ്യേനാ**തി ഇധ കേ ഠപേതി? അരിയസാവകേ ദേവേ. തേസഞ്ഹി ഖീണാസവത്താ ചിത്തുത്രാസഭയമ്പി ന ഉപ്പജ്ജതി, സംവിഗ്ഗസ്സ യോനിസോ പധാനേന പത്തബ്ബം പത്തതായ ഞാണസംവേഗോപി. ഇതരേസം പന ദേവാനം "താസോ ഹേസോ ഭിക്ഖൂ"തി അനിച്ചതം മനസികരോന്താനം ചിത്തുത്രാസഭയമ്പി, ബലവവിപസ്സനാകാലേ ഞാണഭയമ്പി ഉപ്പജ്ജതി. **ഭോ**തി ധമ്മാലപനമത്തമേതം. **സക്കായപരിയാപന്നാ**തി പഞ്ചക്ഖന്ധപരിയാപന്നാ. ഇതി തേസം സമ്മാസമ്ബുദ്ധേ വട്ടദോസം ദസ്സേത്വാ തിലക്ഖണാഹതം കത്വാ ധമ്മം ദേസേന്തേ ഞാണഭയം നാമ ഓക്കമതി.

അഭിഞ്ഞായാതി ജാനിത്വാ. **ധമ്മചക്ക**ന്തി പടിവേധഞാണമ്പി ദേസനാഞാണമ്പി. **പടിവേധഞാണം** നാമ യേന ഞാണേന ബോധിപല്ലങ്കേ നിസിന്നോ ചത്താരി സച്ചാനി സോളസഹാകാരേഹി സട്ഠിയാ ച നയസഹസ്സേഹി പടിവിജ്ഝി. **ദേസനാഞാണം** നാമ യേന ഞാണേന തിപരിവട്ടം ദ്വാദസാകാരം ധമ്മചക്കം പവത്തേസി. ഉഭയമ്പി തം ദസബലസ്സ ഉരേ ജാതഞാണമേവ. തേസു ഇധ ദേസനാഞാണം ഗഹേതബ്ബം. തം പനേസ യാവ അട്ഠാരസഹി ബ്രഹ്മകോടീഹി സദ്ധിം അഞ്ഞാസികോണ്ഡഞ്ഞത്ഥേരസ്സ സോതാപത്തിഫലം ഉപ്പജ്ജതി, താവ പവത്തേതി നാമ. തസ്മിം ഉപ്പന്നേ പവത്തിതം നാമ ഹോതീതി വേദിതബ്ബം. **അപ്പടിപുഗ്ഗലോ**തി സദിസപുഗ്ഗലരഹിതോ. **യസസ്സിനോ**തി പരിവാരസമ്പന്നാ. **താദിനോ**തി ലാഭാലാഭാദീഹി ഏകസദിസസ്സ. ഛട്ഠം.

൭. ഖജ്ജനീയസുത്തവണ്ണനാ

൭൯. സത്തമേ **പുബ്ബേനിവാസ**ന്തി ന ഇദം അഭിഞ്ഞാവസേന അനുസ്സരണം സന്ധായ വുത്തം, വിപസ്സനാവസേന പന പുബ്ബേനിവാസം അനുസ്സരന്തേ സമണബ്രാഹ്മണേ സന്ധായേതം വുത്തം. തേനേവാഹ - "സബ്ബേതേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധേ അനുസ്സരന്തി, ഏതേസം വാ അഞ്ഞതര"ന്തി. അഭിഞ്ഞാവസേന ഹി സമനുസ്സരന്തസ്സ ഖന്ധാപി ഉപാദാനക്ഖന്ധാപി ഖന്ധപടിബദ്ധാപി പണ്ണത്തിപി ആരമ്മണം ഹോതിയേവ. **രൂപംയേവ അനുസ്സരതീ**തി ഏവഞ്ഹി അനുസ്സരന്തോ ന അഞ്ഞം കിഞ്ചി സത്തം വാ പുഗ്ഗലം വാ അനുസ്സരതി, അതീതേ പന നിരുദ്ധം രൂപക്ഖന്ധമേവ അനുസ്സരതി. വേദനാദീസുപി ഏസേവ നയോതി. സുഞ്ഞതാപബ്ബം നിട്ഠിതം.

ഇദാനി സുഞ്ഞതായ ലക്ഖണം ദസ്സേതും **കിഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, രൂപം വദേഥാ**തിആദിമാഹ. യഥാ ഹി നട്ഠം ഗോണം പരിയേസമാനോ പുരിസോ ഗോഗണേ ചരമാനേ രത്തം വാ കാളം വാ ബലീബദ്ദം ദിസ്വാപി ന ഏത്തകേനേവ "അയം മയ്ഹം ഗോണോ"തി സന്നിട്ഠാനം കാതും സക്കോതി. കസ്മാ? അഞ്ഞേസമ്പി താദിസാനം അത്ഥിതായ. സരീരപദേസേ പനസ്സ സത്തിസൂലാദിലക്ഖണം ദിസ്വാ "അയം മയ്ഹം സന്തകോ"തി സന്നിട്ഠാനം ഹോതി, ഏവമേവ സുഞ്ഞതായ കഥിതായപി യാവ സുഞ്ഞതാലക്ഖണം ന കഥീയതി, താവ സാ അകഥിതാവ ഹോതി, ലക്ഖണേ പന കഥിതേ കഥിതാ നാമ ഹോതി. ഗോണോ വിയ ഹി സുഞ്ഞതാ, ഗോണലക്ഖണം വിയ സുഞ്ഞതാലക്ഖണം. യഥാ ഗോണലക്ഖണേ അസല്ലക്ഖിതേ ഗോണോ ന സുട്ഠു സല്ലക്ഖിതോ ഹോതി, തസ്മിം പന സല്ലക്ഖിതേ സോ സല്ലക്ഖിതോ നാമ ഹോതി, ഏവമേവ സുഞ്ഞതാലക്ഖണേ

അകഥിതേ സുഞ്ഞതാ അകഥിതാവ ഹോതി, തസ്മിം പന കഥിതേ സാ കഥിതാ നാമ ഹോതീതി സുഞ്ഞതാലക്ഖണം ദസ്സേതും **കിഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, രൂപം വദേഥാ**തിആദിമാഹ.

തത്ഥ **കിഞ്ചാ**തി കാരണപുച്ഛാ, കേന കാരണേന രൂപം വദേഥ, കേന കാരണേനേതം രൂപം നാമാതി അത്ഥോ. **രുപ്പതീതി ഖോ**തി എത്ഥ **ഇതീ**തി കാരണുദ്ദേസോ, യസ്മാ രുപ്പതി, തസ്മാ രൂപന്തി വുച്ചതീതി അത്ഥോ. **രുപ്പതീ**തി കുപ്പതി ഘട്ടീയതി പീളീയതി, ഭിജ്ജതീതി അത്ഥോ. **സീതേനപി രുപ്പതീ**തിആദീസു സീതേന താവ രുപ്പനം ലോകന്തരികനിരയേ പാകടം. തിണ്ണം തിണ്ണഞ്ഹി ചക്കവാളാനം അന്തരേ എകേകോ ലോകന്തരികനിരയോ നാമ ഹോതി അട്ഠയോജനസഹസ്സപ്പമാണോ. യസ്സ നേവ ഹേട്ഠാ പഥവീ അത്ഥി, ന ഉപരി ചന്ദിമസൂരിയദീപമണിആലോകോ, നിച്ചന്ധകാരോ. തത്ഥ നിബ്ബത്തസത്താനം തിഗാവുതോ അത്തഭാവോ ഹോതി, തേ വഗ്ഗുലിയോ വിയ പബ്ബതപാദേ ദീഘപുഥുലേഹി നഖേഹി ലഗ്ഗിത്വാ അവംസിരാ ഓലമ്ബന്തി. യദാ സംസപ്പന്താ അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ ഹത്ഥപാസാഗതാ ഹോന്തി, അഥ "ഭക്ഖോ നോ ലദ്ധോ"തി? മഞ്ഞമാനാ തത്ഥ ബ്യാവടാ വിപരിവത്തിത്വാ ലോകസന്ധാരകേ ഉദകേ പതന്തി, വാതേ പഹരന്തേപി മധുകഫലാനി വിയ ഛിജ്ജിത്വാ ഉദകേ പതന്തി, പതിതമത്താവ അച്ചന്തഖാരേ ഉദകേ തത്തതേലേ പതിതപിട്ഠപിണ്ഡി വിയ പടപടായമാനാ വിലീയന്തി. എവം സീതേന രുപ്പനം ലോകന്തരികനിരയേ പാകടം. മഹിംസകരട്ഠാദീസുപി ഹിമപാതസീതലേസു പദേസേസു എതം പാകടമേവ. തത്ഥ ഹി സത്താ സീതേന ഭിന്നസരീരാ ജീവിതക്ഖയമ്പി പാപുണന്തി.

ഉണ്ഹേന രുപ്പനം അവീചിമഹാനിരയേ പാകടം ഹോതി. ജിഘച്ഛായ രുപ്പനം പേത്തിവിസയേ ചേവ ദുബ്ഭിക്ഖകാലേ ച പാകടം. പിപാസായ രുപ്പനം കാലകഞ്ജികാദീസു പാകടം. എകോ കിര കാലകഞ്ജികഅസുരോ പിപാസം അധിവാസേതും അസക്കോന്തോ യോജനഗമ്ഭീരവിത്ഥാരം മഹാഗങ്ഗം ഓതരി, തസ്സ ഗതഗതട്ഠാനേ ഉദകം ഛിജ്ജതി, ധൂമോ ഉഗ്ഗച്ഛതി, തത്തേ പിട്ഠിപാസാണേ ചങ്കമനകാലോ വിയ ഹോതി. തസ്സ ഉദകസദ്ദം സുത്വാ ഇതോ ചിതോ ച വിചരന്തസ്സേവ രത്തി വിഭായി. അഥ നം പാതോവ ഭിക്ഖാചാരം ഗച്ഛന്താ തിംസമത്താ പിണ്ഡചാരികഭിക്ഖൂ ദിസ്വാ "കോ നാമ ത്വം സപ്പുരിസാ"തി? പുച്ഛിംസു. "പേതോഹമസ്മി, ഭന്തേ"തി. "കിം പരിയേസസീ"തി? "പാനീയം, ഭന്തേ"തി. "അയം ഗങ്ഗാ പരിപുണ്ണാ, കിം ത്വം ന പസ്സസീ"തി? "ന ഉപകപ്പതി, ഭന്തേ"തി. തേന ഹി ഗങ്ഗാപിട്ഠേ നിപജ്ജ, മുഖേ തേ പാനീയം ആസിഞ്ചിസ്സാമാ"തി. സോ വാലികാപുളിനേ ഉത്താനോ നിപജ്ജി. ഭിക്ഖൂ തിംസമത്തേ പത്തേ നീഹരിത്വാ ഉദകം ആഹരിത്വാ തസ്സ മുഖേ ആസിഞ്ചിംസു. തേസം തഥാ കരോന്താനംയേവ വേലാ ഉപകട്ഠാ ജാതാ. തതോ "ഭിക്ഖാചാരകാലോ അമ്ഹാകം സപ്പുരിസ, കച്ചി തേ അസ്സാദമത്താ ലദ്ധാ"തി ആഹംസു. പേതോ "സചേ മേ, ഭന്തേ, തിംസമത്താനം അയ്യാനം തിംസപത്തേഹി ആസിത്തഉദകതോ അഡ്ഢപസതമത്തമ്പി പരഗലം ഗതം, പേതത്തഭാവതോ മോക്ഖോ മാ ഹോതൂ"തി ആഹ. എവം പിപാസായ രുപ്പനം പേത്തിവിസയേ പാകടം.

ഡംസാദീഹി രുപ്പനം ഡംസമക്ഖികാദിബഹുലേസു പദേസേസു പാകടം. എത്ഥ ച **ഡംസാ**തി പിങ്ഗലമക്ഖികാ. **മകസാ**തി മകസാവ. **വാതാ**തി കുച്ഛിവാതപിട്ഠിവാതാദിവസേന വേദിതബ്ബാ. സരീരസ്മിഞ്ഹി വാതരോഗോ ഉപ്പജ്ജിത്വാ ഹത്ഥപാദപിട്ഠിആദീനി ഭിന്ദതി, കാണം കരോതി, ഖുജ്ജം കരോതി, പീഠസപ്പിം കരോതി. **ആതപോ**തി സൂരിയാതപോ. തേന രുപ്പനം മരുകന്താരാദീസു പാകടം. എകാ കിര ഇത്ഥീ മരുകന്താരേ രത്തിം സത്ഥതോ ഓഹീനാ ദിവാ സൂരിയേ ഉഗ്ഗച്ഛന്തേ വാലികായ തപ്പമാനായ പാദേ ഠപേതും അസക്കോന്തീ സീസതോ പച്ഛിം ഓതാരേത്വാ അക്കമി. കമേന പച്ഛിയാ ഉണ്ഹാഭിതത്തായ ഠാതും അസക്കോന്തീ തസ്സാ ഉപരി സാടകം ഠപേത്വാ അക്കമി. തസ്മിമ്പി സന്തത്തേ

അത്തനോ അങ്കേന ഗഹിതപുത്തകം അധോമുഖം നിപജ്ജാപേത്വാ കന്ദന്തംയേവ അക്കമിത്വാ സദ്ധിം തേന തസ്മിംയേവ ഠാനേ ഉണ്ഹാഭിതത്താ കാലമകാസി.

സരീസപാതി യേ കേചി ദീഘജാതികാ സരന്താ ഗച്ഛന്തി. തേസം സമ്ഫസ്സേന രുപ്പനം ആസീവിസദട്ഠകാദീനം വസേന വേദിതബ്ബം. ഇതി ഭഗവതാ യാനി ഇമാനി സാമഞ്ഞപച്ചത്തവസേന ധമ്മാനം ദ്വേ ലക്ഖണാനി, തേസു രൂപക്ഖന്ധസ്സ താവ പച്ചത്തലക്ഖണം ദസ്സിതം. രൂപക്ഖന്ധസ്സേവ ഹി ഏതം, ന വേദനാദീനം , തസ്മാ പച്ചത്തലക്ഖണന്തി വുച്ചതി. അനിച്ചദുക്ഖാനത്തലക്ഖണം പന വേദനാദീനമ്പി ഹോതി, തസ്മാ തം സാമഞ്ഞലക്ഖണന്തി വുച്ചതി.

കിഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, വേദനം വദേഥാതിആദീസു പുരിമസദിസം വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബം. യം പന പുരിമേന അസദിസം, തസ്സായം വിഭാവനാ - **സുഖമ്പി വേദയതീ**തി സുഖം ആരമ്മണം വേദേതി അനുഭവതി. പരതോ പദദ്വയേപി ഏസേവ നയോ. കഥം പനേതം ആരമ്മണം സുഖം ദുക്ഖം അദുക്ഖമസുഖം നാമ ജാതന്തി? സുഖാദീനം പച്ചയതോ. സ്വായമത്ഥോ ''യസ്മാ ച ഖോ, മഹാലി, രൂപം സുഖം സുഖാനുപതിതം സുഖാവക്കന്ത''ന്തി ഇമസ്മിം മഹാലിസുത്തേ (സം॰ നി॰ ൩.൬൦) ആഗതോയേവ. **വേദയതീ**തി ഏത്ഥ ച വേദനാവ വേദയതി, ന അഞ്ഞോ സത്തോ വാ പുഗ്ഗലോ വാ. വേദനാ ഹി വേദയിതലക്ഖണാ, തസ്മാ വത്ഥാരമ്മണം പടിച്ച വേദനാവ വേദയതീതി. ഏവമിധ ഭഗവാ വേദനായപി പച്ചത്തലക്ഖണമേവ ഭാജേത്വാ ദസ്സേസി.

നീലമ്പി സഞ്ജാനാതീതി നീലപുപ്ഫേ വാ വത്ഥേ വാ പരികമ്മം കത്വാ ഉപചാരം വാ അപ്പനം വാ പാപേന്തോ സഞ്ജാനാതി. അയഞ്ഹി സഞ്ഞാ നാമ പരികമ്മസഞ്ഞാപി ഉപചാരസഞ്ഞാപി അപ്പനാസഞ്ഞാപി വട്ടതി, നീലം നീലന്തി ഉപ്പജ്ജനസഞ്ഞാപി വട്ടതിയേവ. **പീതകാ**ദീസുപി ഏസേവ നയോ. ഇധാപി ഭഗവാ സഞ്ജാനനലക്ഖണായ സഞ്ഞായ പച്ചത്തലക്ഖണമേവ ഭാജേത്വാ ദസ്സേസി.

രൂപം രൂപത്തായ സങ്ഖതമഭിസങ്ഖരോന്തീതി യഥാ യാഗുമേവ യാഗുത്തായ, പൂവമേവ പൂവത്തായ പചതി നാമ, ഏവം പച്ചയേഹി സമാഗന്ത്വാ കതഭാവേന സങ്ഖതന്തി ലദ്ധനാമം രൂപമേവ രൂപത്തായ യഥാ അഭിസങ്ഖതം രൂപം നാമ ഹോതി, തഥത്തായ രൂപഭാവായ അഭിസങ്ഖരോതി ആയൂഹതി സമ്പിണ്ഡേതി, നിപ്ഫാദേതീതി അത്ഥോ. **വേദനാ**ദീസുപി ഏസേവ നയോ. അയം പനേത്ഥ സങ്ഖേപോ - അത്തനാ സഹ ജായമാനം രൂപം സമ്പയുത്തേ ച വേദനാദയോ ധമ്മേ അഭിസങ്ഖരോതി നിബ്ബത്തേതീതി. ഇധാപി ഭഗവാ ചേതയിതലക്ഖണസ്സ സങ്ഖാരസ്സ പച്ചത്തലക്ഖണമേവ ഭാജേത്വാ ദസ്സേസി.

അമ്ബിലമ്പി വിജാനാതീതി അമ്ബഅമ്ബാടകമാതുലുങ്ഗാദിഅമ്ബിലം ''അമ്ബില''ന്തി വിജാനാതി. ഏസേവ നയോ സബ്ബപദേസു. അപി ചേത്ഥ **തിത്തക**ന്തി നിമ്ബപടോലാദിനാനപ്പകാരം **കടുക**ന്തി പിപ്പലിമരിചാദിനാനപ്പകാരം. **മധുര**ന്തി സപ്പിഫാണിതാദിനാനപ്പകാരം . **ഖാരിക**ന്തി വാതിങ്ഗണനാളികേര ചതുരസ്സവല്ലിവേത്തങ്കുരാദിനാനപ്പകാരം. **അഖാരിക**ന്തി യം വാ തം വാ ഫലജാതം കാരപണ്ണാദിമിസ്സകപണ്ണം. **ലോണിക**ന്തി ലോണയാഗുലോണമച്ഛലോണഭത്താദിനാനപ്പകാരം. **അലോണിക**ന്തിഅലോണയാഗുഅലോണമച്ഛഅലോണഭത്താദിനാനപ്പകാരം. **തസ്മാ വിഞ്ഞാണന്തി വുച്ചതീ**തി യസ്മാ ഇമം അമ്ബിലാദിഭേദം അഞ്ഞമഞ്ഞവിസിട്ഠേന അമ്ബിലാദിഭാവേന ജാനാതി, തസ്മാ വിഞ്ഞാണന്തി വുച്ചതീതി. ഏവമിധാപി ഭഗവാ വിജാനനലക്ഖണസ്സ വിഞ്ഞാണസ്സ പച്ചത്തലക്ഖണമേവ ഭാജേത്വാ ദസ്സേസി.

യസ്മാ പന ആരമ്മണസ്സ ആകാരസണ്ഠാനഗഹണവസേന സഞ്ഞാ പാകടാ ഹോതി, തസ്മാ സാ ചക്ഖുദ്വാരേ വിഭത്താ. യസ്മാ വിനാപി ആകാരസണ്ഠാനാ ആരമ്മണസ്സ പച്ചത്തഭേദഗഹണവസേന വിഞ്ഞാണം പാകടം ഹോതി, തസ്മാ തം ജിവ്ഹാദ്വാരേ വിഭത്തം. ഇമേസം പന സഞ്ഞാവിഞ്ഞാണപഞ്ഞാനം അസമ്മോഹതോ സഭാവസല്ലക്ഖണത്ഥം **സഞ്ജാനാതി, വിജാനാതി, പജാനാതീ**തി ഏത്ഥ വിസേസോ വേദിതബ്ബോ. തത്ഥ ഉപസഗ്ഗമത്തമേവ വിസേസോ, ജാനാതീതി പദം പന അവിസേസോ. തസ്സപി ജാനനട്ഠേന വിസേസോ വേദിതബ്ബോ. സഞ്ഞാ ഹി നീലാദിവസേന ആരമ്മണസഞ്ജാനനമത്തമേവ, അനിച്ചം ദുക്ഖമനത്താതി ലക്ഖണപടിവേധം പാപേതും ന സക്കോതി. വിഞ്ഞാണം നീലാദിവസേന ആരമ്മണഞ്ചേവ ജാനാതി, അനിച്ചാദിവസേന ലക്ഖണപടിവേധഞ്ച പാപേതി, ഉസ്സക്കിത്വാ പന മഗ്ഗപാതുഭാവം പാപേതും ന സക്കോതി. പഞ്ഞാ നീലാദിവസേന ആരമ്മണമ്പി ജാനാതി, അനിച്ചാദിവസേന ലക്ഖണപടിവേധമ്പി പാപേതി, ഉസ്സക്കിത്വാ മഗ്ഗപാതുഭാവമ്പി പാപേതി.

യഥാ ഹി ഹേരഞ്ഞികഫലകേ കഹാപണരാസിമ്ഹി കതേ അജാതബുദ്ധിദാരകോ ഗാമികപുരിസോ മഹാഹേരഞ്ഞികോതി തീസു ജനേസു ഓലോകേത്വാ ഠിതേസു അജാതബുദ്ധിദാരകോ കഹാപണാനം ചിത്തവിചിത്തചതുരസ്സമണ്ഡലാദിഭാവമേവ ജാനാതി, "ഇദം മനുസ്സാനം ഉപഭോഗപരിഭോഗം രതനസമ്മത"ന്തി ന ജാനാതി. ഗാമികപുരിസോ ചിത്താദിഭാവഞ്ച ജാനാതി, മനുസ്സാനം ഉപഭോഗപരിഭോഗരതനസമ്മതഭാവഞ്ച, "അയം കൂടോ, അയം ഛേകോ, അയം കരടോ, അയം സണ്ഹോ"തി ന ജാനാതി. മഹാഹേരഞ്ഞികോ ചിത്താദിഭാവമ്പി രതനസമ്മതഭാവമ്പി കൂടാദിഭാവമ്പി ജാനാതി. ജാനന്തോ ച പന രൂപം ദിസ്വാപി സദ്ദം സുത്വാപി ഗന്ധം ഘായിത്വാപി രസം സായിത്വാപി ഹത്ഥേന ഗരുലഹുഭാവം ഉപധാരേത്വാപി "അസുകഗാമേ കതോ"തിപി ജാനാതി, "അസുകനിഗമേ അസുകനഗരേ അസുകപബ്ബതച്ഛായായ അസുകനദീതീരേ കതോ"തിപി, "അസുകാചരിയേന കതോ"തിപി ജാനാതി. ഏവമേവ സഞ്ഞാ അജാതബുദ്ധിദാരകസ്സ കഹാപണദസ്സനം വിയ നീലാദിവസേന ആരമ്മണമത്തമേവ ജാനാതി. വിഞ്ഞാണം ഗാമികപുരിസസ്സ കഹാപണദസ്സനം വിയ നീലാദിവസേന ആരമ്മണമ്പി ജാനാതി, അനിച്ചാദിവസേന ലക്ഖണപടിവേധമ്പി പാപേതി. പഞ്ഞാ മഹാഹേരഞ്ഞികസ്സ കഹാപണദസ്സനം വിയ നീലാദിവസേന ആരമ്മണമ്പി ജാനാതി, അനിച്ചാദിവസേന ലക്ഖണപടിവേധമ്പി പാപേതി, ഉസ്സക്കിത്വാ മഗ്ഗപാതുഭാവമ്പി പാപേതി.

സോ പന നേസം വിസേസോ ദുപ്പടിവിജ്ഝോ. തേനാഹ ആയസ്മാ നാഗസേനോ -

> "ദുക്കരം, മഹാരാജ, ഭഗവതാ കതന്തി. കിം, ഭന്തേ നാഗസേന, ഭഗവതാ ദുക്കരം കതന്തി? ദുക്കരം, മഹാരാജ, ഭഗവതാ കതം, ഇമേസം അരൂപീനം ചിത്തചേതസികാനം ധമ്മാനം ഏകാരമ്മണേ വത്തമാനാനം വവത്ഥാനം അക്ഖാതം 'അയം ഫസ്സോ, അയം വേദനാ, അയം സഞ്ഞാ, അയം ചേതനാ, ഇദം ചിത്ത'"ന്തി (മിം പം ൨.൭.൧൬).

യഥാ ഹി തിലതേലം സാസപതേലം മധുകതേലം ഏരണ്ഡകതേലം വസാതേലന്തി ഇമാനി പഞ്ച തേലാനി ഏകചാടിയം പക്ഖിപിത്വാ ദിവസം യമകമന്ഥേ ഹി മന്ഥേത്വാ തതോ "ഇദം തിലതേലം, ഇദം സാസപതേല"ന്തി ഏകേകസ്സ പാടിയേക്കം ഉദ്ധരണം നാമ ദുക്കരം, ഇദം തതോ ദുക്കരതരം. ഭഗവാ പന സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസ്സ സുപ്പടിവിദ്ധത്താ ധമ്മിസ്സരോ ധമ്മരാജാ ഇമേസം അരൂപീനം ധമ്മാനം ഏകാരമ്മണേ വത്തമാനാനം വവത്ഥാനം അകാസി. പഞ്ചന്നം മഹാനദീനം സമുദ്ദം പവിട്ഠട്ഠാനേ "ഇദം ഗങ്ഗായ ഉദകം, ഇദം യമുനായാ"തി ഏവം പാടിയേക്കം ഉദകുദ്ധരണേനാപി അയമത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

ഇതി പഠമപഞ്ഹേന സുഞ്ഞതം, ദുതിയേന സുഞ്ഞതാലക്ഖണന്തി ദ്വീഹി പഞ്ഹേഹി അനത്തലക്ഖണം കഥേത്വാ ഇദാനി ദുക്ഖലക്ഖണം ദസ്സേതും **തത്ര, ഭിക്ഖവേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഖജ്ജാമീ**തി ന രൂപം സുനഖോ വിയ മംസം ലുഞ്ചിത്വാ ലുഞ്ചിത്വാ ഖാദതി, യഥാ പന കിലിട്ഠവത്ഥനിവത്ഥോ തതോനിദാനം പീളം സന്ധായ "ഖാദതി മം വത്ഥ"ന്തി ഭണതി, ഏവമിദമ്പി പീളം ഉപ്പാദേന്തം ഖാദതി നാമാതി വേദിതബ്ബം. **പടിപന്നോ ഹോതീ**തി സീലം ആദിം കത്വാ യാവ അരഹത്തമഗ്ഗാ പടിപന്നോ ഹോതി. യോ പനേത്ഥ ബലവഞാണോ തിക്ഖബുദ്ധി ഞാണുത്തരോ യോഗാവചരോ പധാനഭൂമിയം വായമന്തോ ഖാണുനാ വാ കണ്ടകേന വാ വിദ്ധോ ആവുധേന വാ പഹടോ ബ്യഗ്ഘാദീഹി വാ ഗഹേത്വാ ഖജ്ജമാനോ തം വേദനം അബ്ബോഹാരികം കത്വാ മൂലകമ്മട്ഠാനം സമ്മസന്തോ അരഹത്തമേവ ഗണ്ഹാതി, അയം വേദനായ നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ പടിപന്നോ നാമ വുച്ചതി പീതമല്ലത്ഥേരോ വിയ കുടുമ്ബിയപുത്തമഹാതിസ്സത്ഥേരോ വിയ വത്തനിഅടവിയം തിംസമത്താനം ഭിക്ഖൂനം അഞ്ഞതരോ ബ്യഗ്ഘമുഖേ നിപന്നഭിക്ഖു വിയ കണ്ടകേന വിദ്ധത്ഥേരോ വിയ ച.

ദ്വാദസസു കിര ഭിക്ഖൂസു ഘണ്ടിം പഹരിത്വാ അരഞ്ഞേ പധാനമനുയുഞ്ജന്തേസു ഏകോ സൂരിയേ അത്ഥങ്ഗതമത്തേയേവ ഘണ്ടിം പഹരിത്വാ ചങ്കമം ഓരുയ്ഹ ചങ്കമന്തോ തിരിയം നിമ്മഥേന്തോ തിണപടിച്ഛന്നം കണ്ടകം അക്കമി. കണ്ടകോ പിട്ഠിപാദേന നിക്ഖന്തോ. തത്തഫാലേന വിനിവിദ്ധകാലോ വിയ വേദനാ വത്തതി. ഥേരോ ചിന്തേസി - "കിം ഇമം കണ്ടകം ഉദ്ധരാമി, ഉദാഹു പകതിയാ വിജ്ഝിത്വാ ഠിതകണ്ടക"ന്തി? തസ്സ ഏവമഹോസി - "ഇമിനാ കണ്ടകേന വിദ്ധത്താ നിരയാദീസു ഭയം നാമ നത്ഥി, പകതിയാ വിജ്ഝിത്വാ ഠിതകണ്ടകംയേവാ"തി. സോ തം വേദനം അബ്ബോഹാരികം കത്വാ സബ്ബരത്തിം ചങ്കമിത്വാ വിഭാതായ രത്തിയാ അഞ്ഞസ്സ സഞ്ഞം അദാസി. സോ ആഗന്ത്വാ "കിം, ഭന്തേ"തി പുച്ഛി? "കണ്ടകേനമ്ഹി, ആവുസോ, വിദ്ധോ"തി. "കായ വേലായ, ഭന്തേ"തി? "സായമേവ, ആവുസോ"തി. "കസ്മാ ന അമ്ഹേ പക്കോസിത്ഥ, കണ്ടകം ഉദ്ധരിത്വാ തത്ഥ തേലമ്പി സിഞ്ചേയ്യാമാ"തി? "പകതിയാ വിജ്ഝിത്വാ ഠിതകണ്ടകമേവ ഉദ്ധരിതും വായമിമ്ഹാ, ആവുസോ"തി. "സക്കുണിത്ഥ, ഭന്തേ, ഉദ്ധരിതു"ന്തി. "ഏകദേസമത്തേന മേ, ആവുസോ, ഉദ്ധടോ"തി. സേസവത്ഥൂനി ദീഘമജ്ഝിമട്ഠകഥാസു (ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൨.൩൭൩; മ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൦൬) സതിപട്ഠാനസുത്തനിദ്ദേസേ വിത്ഥാരിതാനേവ.

തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേതി കസ്മാ ആരദ്ധം? ഇമസ്മിം പഞ്ഹേ ദുക്ഖലക്ഖണമേവ കഥിതം, ന അനിച്ചലക്ഖണം. തം ദസ്സേതും ഇദമാരദ്ധം. തീണി ലക്ഖണാനി സമോധാനേത്വാ ദസ്സേതുമ്പി ആരദ്ധമേവ. **അപചിനാതി നോ ആചിനാതീ**തി വട്ടം വിനാസേതി, നേവ ചിനാതി. **പജഹതി ന ഉപാദിയതീ**തി തദേവ വിസ്സജ്ജേതി, ന ഗണ്ഹാതി. **വിസിനേതി ന ഉസ്സിനേതീ**തി വികിരതി ന സമ്പിണ്ഡേതി. **വിധൂപേതി ന സന്ധൂപേതീ**തി നിബ്ബാപേതി ന ജാലാപേതി.

ഏവം പസ്സം, ഭിക്ഖവേതി ഇദം കസ്മാ ആരദ്ധം? വട്ടം വിനാസേത്വാ ഠിതം മഹാഖീണാസവം ദസ്സേസ്സാമീതി ആരദ്ധം. ഏത്തകേന വാ ഠാനേന വിപസ്സനാ കഥിതാ, ഇദാനി സഹ വിപസ്സനായ ചത്താരോ മഗ്ഗേ ദസ്സേതും ഇദം ആരദ്ധം. അഥ വാ ഏത്തകേന ഠാനേന പഠമമഗ്ഗോ കഥിതോ, ഇദാനി സഹ വിപസ്സനായ തയോ മഗ്ഗേ ദസ്സേതും ഇദമാരദ്ധം. ഏത്തകേന വാ ഠാനേന തീണി മഗ്ഗാനി കഥിതാനി, ഇദാനി സഹ വിപസ്സനായ അരഹത്തമഗ്ഗം ദസ്സേതുമ്പി ഇദം ആരദ്ധമേവ.

സപജാപതികാതി സദ്ധിം പജാപതിനാ ദേവരാജേന. **ആരകാവ നമസ്സന്തീ**തി ദൂരതോവ നമസ്സന്തി, ദൂരേപി ഠിതം നമസ്സന്തിയേവ ആയസ്മന്തം നീതത്ഥേരം വിയ.

ഥേരോ കിര പുപ്ഫച്ഛഡ്ഡകകുലതോ നിക്ഖമ്മ പബ്ബജിതോ, ഖുരഗ്ഗേയേവ അരഹത്തം പത്വാ ചിന്തേസി - "അഹം അജ്ജേവ പബ്ബജിതോ അജ്ജേവ മേ പബ്ബജിതകിച്ചം മത്ഥകം പത്തം, ചതുപച്ചയസന്തോസഭാവനാരാമമണ്ഡിതം മഹാഅരിയവംസപടിപദം പൂരേസ്സാമീ"തി. സോ പംസുകൂലത്ഥായ സാവത്ഥിം പവിസിത്വാ ചോളകം പരിയേസന്തോ വിചരി. അഥേകോ മഹാബ്രഹ്മാ സമാപത്തിതോ വുട്ഠായ മനുസ്സപഥം ഓലോകേന്തോ ഥേരം ദിസ്വാ - "അജ്ജേവ പബ്ബജിത്വാ അജ്ജേവ ഖുരഗ്ഗേ അരഹത്തം പത്വാ മഹാഅരിയവംസപടിപദം പൂരേതും ചോളകം പരിയേസതീ"തി അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ നമസ്സമാനോ അട്ഠാസി. തമഞ്ഞോ മഹാബ്രഹ്മാ ദിസ്വാ "കം നമസ്സസീ"തി? പുച്ഛി. നീതത്ഥേരം നമസ്സാമീതി. കിം കാരണാതി? അജ്ജേവ പബ്ബജിത്വാ അജ്ജേവ ഖുരഗ്ഗേ അരഹത്തം പത്വാ മഹാഅരിയവംസപടിപദം പൂരേതും ചോളകം പരിയേസതീതി. സോപി നം നമസ്സമാനോ അട്ഠാസി. അഥഞ്ഞോ, അഥഞ്ഞോതി സത്തസതാ മഹാബ്രഹ്മാനോ നമസ്സമാനാ അട്ഠംസു. തേന വുത്തം -

"താ ദേവതാ സത്തസതാ ഉളാരാ,
ബ്രഹ്മാ വിമാനാ അഭിനിക്ഖമിത്വാ;
നീതം നമസ്സന്തി പസന്നചിത്താ,
'ഖീണാസവോ ഗണ്ഹതി പംസുകൂലം'".

"താ ദേവതാ സത്തസതാ ഉളാരാ,
ബ്രഹ്മാ വിമാനാ അഭിനിക്ഖമിത്വാ;
നീതം നമസ്സന്തി പസന്നചിത്താ,
'ഖീണാസവോ കയിരതി പംസുകൂലം'".

"'ഖീണാസവോ ധോവതി പംസുകൂലം';
'ഖീണാസവോ രജതി പംസുകൂലം';
'ഖീണാസവോ പാരുപതി പംസകൂല'"ന്തി.

ഇതി ഭഗവാ ഇമസ്മിം സുത്തേ ദേസനം തീഹി ഭവേഹി വിനിവത്തേത്വാ അരഹത്തസ്സ കൂടം ഗണ്ഹി. ദേസനാപരിയോസാനേ പഞ്ചസതാ ഭിക്ഖൂ അരഹത്തേ പതിട്ഠഹിംസു. സത്തമം.

൮. പിണ്ഡോല്യസുത്തവണ്ണനാ

൮൦. അട്ഠമേ **കിസ്മിഞ്ചിദേവ പകരണേ**തി കിസ്മിഞ്ചിദേവ കാരണേ. **പണാമേത്വാ**തി നീഹരിത്വാ. കിസ്മിം പന കാരണേ ഏതേ ഭഗവതാ പണാമിതാതി? ഏകസ്മിഞ്ഹി അന്തോവസ്സേ ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വസിത്വാ വുത്ഥവസ്സോ പവാരേത്വാ മഹാഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവാരോ സാവത്ഥിതോ നിക്ഖമിത്വാ ജനപദചാരികം ചരന്തോ കപിലവത്ഥും പത്വാ നിഗ്രോധാരാമം പാവിസി. സക്യരാജാനോ "സത്ഥാ ആഗതോ"തി സുത്വാ പച്ഛാഭത്തേ കപ്പിയാനി തേലമധുഫാണിതാദീനി ചേവ പാനകാനി ച കാജസതേഹി ഗാഹാപേത്വാ വിഹാരം ഗന്ത്വാ സങ്ഘസ്സ നിയ്യാതേത്വാ സത്ഥാരം വന്ദിത്വാ പടിസന്ഥാരം കരോന്താ ഏകമന്തേ നിസീദിംസു. സത്ഥാ തേസം മധുരധമ്മകഥം കഥേന്തോ നിസീദി. തസ്മിം ഖണേ ഏകച്ചേ ഭിക്ഖൂ സേനാസനം പടിജഗ്ഗന്തി, ഏകച്ചേ മഞ്ചപീഠാദീനി പഞ്ഞാപേന്തി, സാമണേരാ അപ്പഹരിതം കരോന്തി. ഭാജനീയട്ഠാനേ സമ്പത്തഭിക്ഖൂപി അത്ഥി, അസമ്പത്തഭിക്ഖൂപി അത്ഥി. സമ്പത്താ അസമ്പത്താനം ലാഭം ഗണ്ഹന്താ, "അമ്ഹാകം ദേഥ, അമ്ഹാകം ആചരിയസ്സ ദേഥ ഉപജ്ഝായസ്സ ദേഥാ"തി കഥേന്താ മഹാസദ്ദമകംസു. സത്ഥാ സുത്വാ ഥേരം പുച്ഛി "കേ പന തേ, ആനന്ദ, ഉച്ചാസദ്ദാ മഹാസദ്ദാ കേവട്ടാ മഞ്ഞേ മച്ഛവിലോപേ"തി? ഥേരോ ഏതമത്ഥം

ആരോചേസി. സത്ഥാ സുത്വാ “ആമിസഹേതു, ആനന്ദ, ഭിക്ഖൂ മഹാസദ്ദം കരോന്തീ”തി ആഹ. “ആമ, ഭന്തേ”തി. “അനനുച്ഛവികം, ആനന്ദ, അപ്പതിരൂപം. ന ഹി മയാ കപ്പസതസഹസ്സാധികാനി ചത്താരി അസങ്ഖ്യേയ്യാനി ചീവരാദിഹേതു പാരമിയോ പൂരിതാ, നാപി ഇമേ ഭിക്ഖൂ ചീവരാദിഹേതു അഗാരസ്മാ അനഗാരിയം പബ്ബജിതാ, അരഹത്തഹേതു പബ്ബജിത്വാ അനത്ഥം അത്ഥസദിസം അസാരം സാരസദിസം കരോന്തി, ഗച്ഛാനന്ദ, തേ ഭിക്ഖൂ പണാമേഹീ”തി.

പുബ്ബണ്ഹസമയന്തി ദുതിയദിവസേ പുബ്ബണ്ഹസമയം. **ബേലുവലട്ഠികായ മൂലേ**തി തരുണബേലുവരുക്ഖമൂലേ. **പബാള്ഹോ**തി പബാഹിതോ. പവാള്ഹോതിപി പാഠോ, പവാഹിതോതി അത്ഥോ. ഉഭയമ്പി നീഹടഭാവമേവ ദീപേതി. **സിയാ അഞ്ഞഥത്ത**ന്തി പസാദഞ്ഞഥത്തം വാ ഭാവഞ്ഞഥത്തം വാ ഭവേയ്യ. കഥം? “സമ്മാസമ്ബുദ്ധേന മയം ലഹുകേ കാരണേ പണാമിതാ”തി പസാദം മന്ദം കരോന്താനം പസാദഞ്ഞഥത്തം നാമ ഹോതി. സലിങ്ഗേനേവ തിത്ഥായതനം പക്കമന്താനം ഭാവഞ്ഞഥത്തം നാമ. **സിയാ വിപരിണാമോ**തി ഏത്ഥ പന “മയം സത്ഥു അജ്ഝാസയം ഗണ്ഹിതും സക്ഖിസ്സാമാതി പബ്ബജിതാ, നം ഗഹേതും അസക്കോന്താനം കിം അമ്ഹാകം പബ്ബജ്ജായാ”തി? സിക്ഖം പച്ചക്ഖായ ഹീനായാവത്തനം വിപരിണാമോതി വേദിതബ്ബോ. **വച്ഛസ്സാ**തി ഖീരൂപകവച്ഛസ്സ. **അഞ്ഞഥത്ത**ന്തി മിലായനഅഞ്ഞഥത്തം. ഖീരൂപകോ ഹി വച്ഛോ മാതു അദസ്സനേന ഖീരം അലഭന്തോ മിലായതി കമ്പതി പവേധതി. **വിപരിണാമോ**തി മരണം. സോ ഹി ഖീരം അലഭമാനോ ഖീരപിപാസായ സുസ്സന്തോ പതിത്വാ മരതി.

ബീജാനം തരുണാനന്തി ഉദകേന അനുഗ്ഗഹേതബ്ബാനം വിരൂള്ഹബീജാനം. **അഞ്ഞഥത്ത**ന്തി മിലായനഞ്ഞഥത്തമേവ. താനി ഹി ഉദകം അലഭന്താനി മിലായന്തി. **വിപരിണാമോ**തി വിനാസോ. താനി ഹി ഉദകം അലഭന്താനി സുക്ഖിത്വാ വിനസ്സന്തി, പലാലമേവ ഹോന്തി. **അനുഗ്ഗഹിതോ**തി ആമിസാനുഗ്ഗഹേന ചേവ ധമ്മാനുഗ്ഗഹേന ച അനുഗ്ഗഹിതോ. **അനുഗ്ഗണ്ഹേയ്യ**ന്തി ദ്വീഹിപി ഏതേഹി അനുഗ്ഗഹേഹി അനുഗ്ഗണ്ഹേയ്യം. അചിരപബ്ബജിതാ ഹി സാമണേരാ ചേവ ദഹരഭിക്ഖൂ ച ചീവരാദിപച്ചയവേകല്ലേ വാ സതി ഗേലഞ്ഞേ വാ സത്ഥാരാ വാ ആചരിയുപജ്ഝായേഹി വാ ആമിസാനുഗ്ഗഹേന അനനുഗ്ഗഹിതാ കിലമന്താ ന സക്കോന്തി സജ്ഝായം വാ മനസികാരം വാ കാതും, ധമ്മാനുഗ്ഗഹേന അനനുഗ്ഗഹിതാ ഉദ്ദേസേന ചേവ ഓവാദാനുസാസനിയാ ച പരിഹായമാനാ ന സക്കോന്തി അകുസലം പരിവജ്ജേത്വാ കുസലം ഭാവേതും. ഇമേഹി പന ദ്വീഹി അനുഗ്ഗഹേഹി അനുഗ്ഗഹിതാ കായേന അകിലമന്താ സജ്ഝായമനസികാരേ പവത്തിത്വാ യഥാനുസിട്ഠം പടിപജ്ജമാനാ അപരഭാഗേ തം അനുഗ്ഗഹം അലഭന്താപി തേനേവ പുരിമാനുഗ്ഗഹേന ലദ്ധബലാ സാസനേ പതിട്ഠഹന്തി, തസ്മാ ഭഗവതോ ഏവം പരിവിതക്കോ ഉദപാദി.

ഭഗവതോ പുരതോ പാതുരഹോസീതി സത്ഥു ചിത്തം ഞത്വാ - “ഇമേ ഭിക്ഖൂ ഭഗവതാ പണാമിതാ, ഇദാനി നേസം അനുഗ്ഗഹം കാതുകാമോ ഏവം ചിന്തേസി, കാരണം ഭഗവാ ചിന്തേസി, അഹമേത്ഥ ഉസ്സാഹം ജനേസ്സാമീ”തി പുരതോ പാകടോ അഹോസി. **സന്തേത്ഥ ഭിക്ഖൂ**തി ഇദം സോ മഹാബ്രഹ്മാ യഥാ നാമ ബ്യത്തോ സൂദോ യദേവ അമ്ബിലഗ്ഗാദീസു രസജാതം രഞ്ഞോ രുച്ചതി, തം അഭിസങ്ഖാരേന സാദുതരം കത്വാ പുനദിവസേ ഉപനാമേതി, ഏവമേവ അത്തനോ ബ്യത്തതായ ഭഗവതാ ആഹടഉപമംയേവ **ഏവമേതം ഭഗവാ**തിആദിവചനേഹി അഭിസങ്ഖരിത്വാ ഭഗവന്തം യാചന്തോ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ അനുഗ്ഗഹകരണത്ഥം വദതി . തത്ഥ **അഭിനന്ദതൂ**തി “മമ സന്തികം ഭിക്ഖുസങ്ഘോ ആഗച്ഛതൂ”തി. ഏവമസ്സ ആഗമനം സമ്പിയായമാനോ അഭിനന്ദതു. **അഭിവദതൂ**തി ആഗതസ്സ ച ഓവാദാനുസാസനിം ദദന്തോ അഭിവദതു.

പടിസല്ലാനാതി ഏകീഭാവാ. **ഇദ്ധാഭിസങ്ഖാരം അഭിസങ്ഖാസീ**തി ഇദ്ധിം അകാസി. **ഏകദ്വീഹികായാ**തി ഏകേകോ ചേവ ദ്വേ ദ്വേ ച ഹുത്വാ. **സാരജ്ജമാനരൂപാ**തി ഓത്തപ്പമാനസഭാവാ ഭായമാനാ. കസ്മാ പന ഭഗവാ തേസം തഥാ ഉപസങ്കമനായ ഇദ്ധിമകാസീതി? ഹിതപത്ഥനായ. യദി ഹി തേ വഗ്ഗവഗ്ഗാ ഹുത്വാ ആഗച്ഛേയ്യും, "ഭഗവാ ഭിക്ഖുസങ്ഘം പണാമേത്വാ അരഞ്ഞം പവിട്ഠോ ഏകദിവസമ്പി തത്ഥ വസിതും നാസക്ഖി, വേഗേനേവ ആഗതോ"തി കേളിമ്പി കരേയ്യും. അഥ നേസം നേവ ബുദ്ധഗാരവം പച്ചുപട്ഠഹേയ്യ, ന ധമ്മദേസനം സമ്പടിച്ഛിതും സമത്ഥാ ഭവേയ്യും. സഭയാനം പന സസാരജ്ജാനം ഏകദ്വീഹികായ ആഗച്ഛന്താനം ബുദ്ധഗാരവഞ്ചേവ പച്ചുപട്ഠിതം ഭവിസ്സതി, ധമ്മദേസനഞ്ച സമ്പടിച്ഛിതും സക്ഖിസ്സന്തീതി ചിന്തേത്വാ തേസം ഹിതപത്ഥനായ തഥാരൂപം ഇദ്ധിം അകാസി.

നിസീദിംസൂതി തേസു ഹി സാരജ്ജമാനരൂപേസു ആഗച്ഛന്തേസു ഏകോ ഭിക്ഖു "മമംയേവ സത്ഥാ ഓലോകേതി, മംയേവ മഞ്ഞേ നിഗ്ഗണ്ഹിതുകാമോ"തി സണികം ആഗന്ത്വാ വന്ദിത്വാ നിസീദി, അഥഞ്ഞോ അഥഞ്ഞോതി ഏവം പഞ്ചഭിക്ഖുസതാനി നിസീദിംസു. ഏവം നിസിന്നം പന ഭിക്ഖുസങ്ഘം സീദന്തരേ സന്നിസിന്നം മഹാസമുദ്ദം വിയ നിവാതേ പദീപം വിയ ച നിച്ചലം ദിസ്വാ സത്ഥാ ചിന്തേസി - "ഇമേസം ഭിക്ഖൂനം കീദിസീ ധമ്മദേസനാ വട്ടതീ"തി? അഥസ്സ ഏതദഹോസി - "ഇമേ ആഹാരഹേതു പണാമിതാ, പിണ്ഡിയാലോപധമ്മദേസനാവ നേസം സപ്പായാ, തം ദസ്സേത്വാ മത്ഥകേ തിപരിവട്ടദേസനം ദേസേസ്സാമി, ദേസനാപരിയോസാനേ സബ്ബേ അരഹത്തം പാപുണിസ്സന്തീ"തി. അഥ നേസം തം ധമ്മദേസനം ദേസേന്തോ **അന്തമിദം, ഭിക്ഖവേ**തിആദിമാഹ.

തത്ഥ **അന്ത**ന്തി പച്ഛിമം ലാമകം. **യദിദം പിണ്ഡോല്യ**ന്തി യം ഏവം പിണ്ഡപരിയേസനേന ജീവികം കപ്പേന്തസ്സ ജീവിതം. അയം പനേത്ഥ പദത്ഥോ - പിണ്ഡായ ഉലതീതി പിണ്ഡോലോ, പിണ്ഡോലസ്സ കമ്മം **പിണ്ഡോല്യം,** പിണ്ഡപരിയേസനേന നിപ്ഫാദിതജീവിതന്തി അത്ഥോ. **അഭിസാപോ**തി അക്കോസോ. കുപിതാ ഹി മനുസ്സാ അത്തനോ പച്ചത്ഥികം "ചീവരം നിവാസേത്വാ കപാലം ഗഹേത്വാ പിണ്ഡം പരിയേസമാനോ ചരിസ്സതീ"തി അക്കോസന്തി. അഥ വാ പന "കിം തുയ്ഹം അകാതബ്ബം അത്ഥി, യോ ത്വം ഏവം ബലവാ വീരിയസമ്പന്നോപി ഹിരോത്തപ്പം പഹായ കപണോ വിയ പിണ്ഡോലോ വിചരസി പത്തപാണീ"തി? ഏവമ്പി അക്കോസന്തിയേവ. **തഞ്ച ഖോ ഏത**ന്തി ഏവം തം അഭിസാപം സമാനമ്പി പിണ്ഡോല്യം. **കുലപുത്താ ഉപേന്തി അത്ഥവസികാ**തി മമ സാസനേ ജാതികുലപുത്താ ച ആചാരകുലപുത്താ ച അത്ഥവസികാ കാരണവസികാ ഹുത്വാ കാരണവസം പടിച്ച ഉപേന്തി.

രാജാഭിനീതാതിആദീസു യേ രഞ്ഞോ സന്തകം ഖാദിത്വാ രഞ്ഞാ ബന്ധനാഗാരേ ബന്ധാപിതാ പലായിത്വാ പബ്ബജന്തി, തേ രാജാഭിനീതാ നാമ. തേ ഹി രഞ്ഞാ ബന്ധനം അഭിനീതത്താ **രാജാഭിനീതാ** നാമ. യേ പന ചോരേഹി അടവിയം ഗഹേത്വാ ഏകച്ചേസു മാരിയമാനേസു ഏകച്ചേ "മയം സാമി തുമ്ഹേഹി വിസ്സട്ഠാ ഗേഹം അനജ്ഝാവസിത്വാ പബ്ബജിസ്സാമ, തത്ഥ യം യം ബുദ്ധപൂജാദിപുഞ്ഞം കരിസ്സാമ, തതോ തുമ്ഹാകം പത്തിം ദസ്സാമാ"തി തേഹി വിസ്സട്ഠാ പബ്ബജന്തി, തേ **ചോരാഭിനീതാ** നാമ. തേപി ഹി ചോരേഹി മാരേതബ്ബതം അഭിനീതാതി ചോരാഭിനീതാ നാമ. യേ പന ഇണം ഗഹേത്വാ പടിദാതും അസക്കോന്താ പലായിത്വാ പബ്ബജന്തി, തേ **ഇണട്ടാ** നാമ, ഇണപീളിതാതി അത്ഥോ . ഇണട്ഠാതിപി പാഠോ, ഇണേ ഠിതാതി അത്ഥോ. യേ രാജചോരഛാതകരോഗഭയാനം അഞ്ഞതരേന അഭിഭൂതാ ഉപദ്ദുതാ പബ്ബജന്തി, തേ **ഭയട്ടാ** നാമ, ഭയപീളിതാതി അത്ഥോ. ഭയട്ഠാതിപി പാഠോ, ഭയേ ഠിതാതി അത്ഥോ. **ആജീവികാപകതാ**തി ആജീവികായ

ഉപദ്ദുതാ അഭിഭൂതാ, പുത്തദാരം പോസേതും അസക്കോന്താതി അത്ഥോ. **ഓതിണ്ണാമ്ഹാതി** അന്തോ അനുപവിട്ഠാ.

സോ ച ഹോതി അഭിജ്ഝാലൂതി ഇദം സോ കുലപുത്തോ ''ദുക്ഖസ്സ അന്തം കരിസ്സാമീ''തിആദിവസേന ചിത്തം ഉപ്പാദേത്വാ പബ്ബജിതോ, അപരഭാഗേ, തം പബ്ബജ്ജം തഥാരൂപം കാതും ന സക്കോതി, തം ദസ്സേതും വുത്തം. തത്ഥ **അഭിജ്ഝാലൂ**തി പരഭണ്ഡാനം അഭിജ്ഝായിതാ. **തിബ്ബസാരാഗോ**തി ബഹലരാഗോ. **ബ്യാപന്നചിത്തോ**തി പൂതിഭാവേന വിപന്നചിത്തോ. **പദുട്ഠമനസങ്കപ്പോ**തി തിഖിണസിങ്ഗോ വിയ ഗോണോ ദുട്ഠചിത്തോ. **മുട്ഠസ്സതീ**തി ഭത്തനിക്ഖിത്തകാകോ വിയ നട്ഠസ്സതി, ഇധ കതം എത്ഥ നസ്സതി. **അസമ്പജാനോ**തി നിപ്പഞ്ഞോ. ഖന്ധാദിപരിച്ഛേദരഹിതോ. **അസമാഹിതോ**തി ചണ്ഡസോതേ ബദ്ധനാവാ വിയ ഉപചാരപ്പനാഭാവേന അസണ്ഠിതോ. **വിബ്ഭന്തചിത്തോ**തി ബന്ധാരുള്ഹമഗോ വിയ സന്തമനോ. **പാകതിന്ദ്രിയോ**തി യഥാ ഗിഹീ പുത്തധീതരോ ഓലോകേന്തോ അസംവുതിന്ദ്രിയോ ഹോതി, ഏവം അസംവുതിന്ദ്രിയോ.

ഛവാലാതന്തി ഛവാനം ദഡ്ഢട്ഠാനേ അലാതം. **ഉഭതോപദിത്തം മജ്ഝേ ഗൂഥഗത**ന്തി പമാണേന അട്ഠങ്ഗുലമത്തം ദ്വീസു ഠാനേസു ആദിത്തം മജ്ഝേ ഗൂഥമക്ഖിതം. **നേവ ഗാമേ**തി സചേ ഹി തം യുഗനങ്ഗലഗോപാനസിപക്ഖപാസകാദീനം അത്ഥായ ഉപനേതും സക്കാ അസ്സ, ഗാമേ കട്ഠത്ഥം ഫരേയ്യ. സചേ ഖേത്തകുടിയം കട്ഠത്ഥരമഞ്ചകാദീനം അത്ഥായ ഉപനേതും സക്കാ, അരഞ്ഞേ കട്ഠത്ഥം ഫരേയ്യ. യസ്മാ പന ഉഭയഥാപി ന സക്കാ, തസ്മാ ഏവം വുത്തം. **ഗിഹിഭോഗാ ച പരിഹീനോ**തി യോ അഗാരേ വസന്തേഹി ഗിഹീഹി ദായജ്ജേ ഭാജിയമാനേ ഭോഗോ ലദ്ധബ്ബോ അസ്സ, തതോ ച പരിഹീനോ. **സാമഞ്ഞത്ഥഞ്ചാ**തി ആചരിയുപജ്ഝായാനം ഓവാദേ ഠത്വാ പരിയത്തിപടിവേധവസേന പത്തബ്ബം സാമഞ്ഞത്ഥഞ്ച. ഇമഞ്ച പന ഉപമം സത്ഥാ ന ദുസ്സീലസ്സ വസേന ആഹരി, പരിസുദ്ധസീലസ്സ പന അലസസ്സ അഭിജ്ഝാദീഹി ദോസേഹി ഉപഹതസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ ഇമം ഉപമം ആഹരി.

തയോമേ, ഭിക്ഖവേതി കസ്മാ ആരദ്ധം? ഇമസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ ഛവാലാതസദിസഭാവോ നേവ മാതാപിതൂഹി കതോ, ന ആചരിയുപജ്ഝായേഹി, ഇമേഹി പന പാപവിതക്കേഹി കതോതി ദസ്സനത്ഥം ആരദ്ധം. **അനിമിത്തം വാ സമാധി**ന്തി വിപസ്സനാസമാധിം. സോ ഹി നിച്ചനിമിത്താദീനം സമുഗ്ഘാതനേന അനിമിത്തോതി വുച്ചതി. ഏത്ഥ ച ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ മിസ്സകാ, അനിമിത്തസമാധി പുബ്ബഭാഗോ. അനിമിത്തസമാധി വാ മിസ്സകോ, സതിപട്ഠാനാ പുബ്ബഭാഗാതി വേദിതബ്ബാ.

ദ്വേമാ, ഭിക്ഖവേ, ദിട്ഠിയോതി ഇദം പന ന കേവലം അനിമിത്തസമാധിഭാവനാ ഇമേസംയേവ തിണ്ണം മഹാവിതക്കാനം പഹാനായ സംവത്തതി, സസ്സതുച്ഛേദദിട്ഠീനമ്പി പന സമുഗ്ഘാതം കരോതീതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. **ന വജ്ജവാ അസ്സ**ന്തി നിദ്ദോസോ ഭവേയ്യം. സേസമേത്ഥ ഉത്താനമേവ. ഇതി ഭഗവാ ഇമസ്മിമ്പി സുത്തേ ദേസനം തീഹി ഭവേഹി വിനിവത്തേത്വാ അരഹത്തേന കൂടം ഗണ്ഹി. ദേസനാവസാനേ പഞ്ചസതാ ഭിക്ഖൂ സഹ പടിസമ്ഭിദാഹി അരഹത്തം പാപുണിംസൂതി. അട്ഠമം.

൯. പാലിലേയ്യസുത്തവണ്ണനാ

൮൧. നവമേ **ചാരികം പക്കാമീ**തി കോസമ്ബികാനം ഭിക്ഖൂനം കലഹകാലേ സത്ഥാ ഏകദിവസം ദീഘീതിസ്സ കോസലരഞ്ഞോ വത്ഥും ആഹരിത്വാ ''ന ഹി വേരേന വേരാനി, സമ്മന്തീധ കുദാചന''ന്തിആദീഹി (ധ॰ പ॰ ൫) ഗാഥാഹി ഓവദതി.

തംദിവസം തേസം കലഹം കരോന്താനംയേവ രത്തി വിഭാതാ. ദുതിയദിവസേപി ഭഗവാ തമേവ വത്ഥും കഥേസി. തംദിവസമ്പി തേസം കലഹം കരോന്താനംയേവ രത്തി വിഭാതാ. തതിയദിവസേപി ഭഗവാ തമേവ വത്ഥും കഥേസി. അഥ നം അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു ഏവമാഹ - "അപ്പോസ്സുക്കോ, ഭന്തേ, ഭഗവാ ദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരം അനുയുത്തോ വിഹരതു, മയമേതേന ഭണ്ഡനേന കലഹേന വിഗ്ഗഹേന വിവാദേന പഞ്ഞായിസ്സാമാ"തി. സത്ഥാ "പരിയാദിണ്ണരൂപചിത്താ ഖോ ഇമേ മോഘപുരിസാ, ന ഇമേ സക്കാ സഞ്ഞാപേതു"ന്തി ചിന്തേത്വാ - "കിം മയ്ഹം ഇമേഹി, ഏകചാരവാസം വസിസ്സാമീ"തി? സോ പാതോവ സരീരപടിജഗ്ഗനം കത്വാ കോസമ്ബിയം പിണ്ഡായ ചരിത്വാ കഞ്ചിപി അനാമന്തേത്വാ ഏകോവ അദുതിയോ ചാരികം പക്കാമി.

യസ്മിം, ആവുസോ, സമയേതി ഇദം ഥേരോ യസ്മാസ്സ അജ്ജ ഭഗവാ ഏകേന ഭിക്ഖുനാ സദ്ധിം പക്കമിസ്സതി, അജ്ജ ദ്വീഹി, അജ്ജ സതേന, അജ്ജ സഹസ്സേന, അജ്ജ ഏകകോവാതി സബ്ബോ ഭഗവതോ ചാരോ വിദിതോ പാകടോ പച്ചക്ഖോ, തസ്മാ ആഹ.

അനുപുബ്ബേനാതി ഗാമനിഗമപടിപാടിയാ പിണ്ഡായ ചരമാനോ ഏകചാരവാസം താവ വസമാനം ഭിക്ഖും പസ്സിതുകാമോ ഹുത്വാ ബാലകലോണകാരഗാമം അഗമാസി. തത്ഥ ഭഗുത്ഥേരസ്സ സകലപച്ഛാഭത്തഞ്ചേവ തിയാമരത്തിഞ്ച ഏകചാരവാസേ ആനിസംസം കഥേത്വാ പുനദിവസേ തേന പച്ഛാസമണേന പിണ്ഡായ ചരിത്വാ തം തത്ഥേവ നിവത്തേത്വാ "സമഗ്ഗവാസം വസമാനേ തയോ കുലപുത്തേ പസ്സിസ്സാമീ"തി പാചീനവംസമിഗദായം അഗമാസി. തേസമ്പി സകലപച്ഛാഭത്തഞ്ചേവ തിയാമരത്തിഞ്ച ഏകചാരവാസേ ആനിസംസം കഥേത്വാ തേ തത്ഥേവ നിവത്തേത്വാ ഏകകോവ പാലിലേയ്യ നഗരാഭിമുഖോ പക്കമിത്വാ അനുപുബ്ബേന പാലിലേയ്യനഗരം സമ്പത്തോ. തേന വുത്തം - "അനുപുബ്ബേന ചാരികം ചരമാനോ യേന പാലിലേയ്യകം, തദവസരീ"തി.

ഭദ്ദസാലമൂലേതി പാലിലേയ്യവാസിനോ ഭഗവതോ ദാനം ദത്വാ പാലിലേയ്യതോ അവിദൂരേ രക്ഖിതവനസണ്ഡോ നാമ അത്ഥി, തത്ഥ ഭഗവതോ പണ്ണസാലം കത്വാ "ഏത്ഥ വസഥാ"തി പടിഞ്ഞം കാരേത്വാ വാസയിംസു. ഭദ്ദസാലോ പന തത്ഥേകോ മനാപോ ലദ്ധകോ സാലരുക്ഖോ. ഭഗവാ തം നഗരം ഉപനിസ്സായ തസ്മിം വനസണ്ഡേ പണ്ണസാലസമീപേ തസ്മിം രുക്ഖമൂലേ വിഹരതി. തേന വുത്തം "ഭദ്ദസാലമൂലേ"തി.

ഏവം വിഹരന്തേ പനേത്ഥ തഥാഗതേ അഞ്ഞതരോ ഹത്ഥിനാഗോ ഹത്ഥിനീഹി ഹത്ഥിപോതകാദീഹി ഗോചരഭൂമിതിത്ഥോഗാഹനാദീസു ഉബ്ബാള്ഹോ യൂഥേ ഉക്കണ്ഠിതോ "കിം മേ ഇമേഹി ഹത്ഥീഹീ"തി? യൂഥം പഹായ മനുസ്സപഥം ഗച്ഛന്തോ പാലിലേയ്യകവനസണ്ഡേ ഭഗവന്തം ദിസ്വാ ഘടസഹസ്സേന നിബ്ബാപിതസന്താപോ വിയ നിബ്ബുതോ ഹുത്വാ സത്ഥു സന്തികേ അട്ഠാസി. സോ തതോ പട്ഠായ സത്ഥു വത്തപടിവത്തം കരോന്തോ മുഖധോവനം ദേതി, ന്ഹാനോദകം ആഹരതി, ദന്തകട്ഠം ദേതി, പരിവേണം സമ്മജ്ജതി, അരഞ്ഞതോ മധുരാനി ഫലാഫലാനി ആഹരിത്വാ സത്ഥുനോ ദേതി. സത്ഥാ പരിഭോഗം കരോതി.

ഏകദിവസം സത്ഥാ രത്തിഭാഗസമനന്തരേ ചങ്കമിത്വാ പാസാണഫലകേ നിസീദി. ഹത്ഥീപി അവിദൂരേ ഠാനേ അട്ഠാസി. സത്ഥാ പച്ഛതോ ഓലോകേത്വാ ന കിഞ്ചി അദ്ദസ, ഏവം പുരതോ ച ഉഭയപസ്സേസു ച. അഥസ്സ "സുഖം വതാഹം അഞ്ഞത്ര തേഹി ഭണ്ഡനകാരകേഹി വസാമീ"തി ചിത്തം ഉപ്പജ്ജി. ഹത്ഥിനോപി "മയാ നാമിതസാഖം അഞ്ഞേ ഖാദന്താ നത്ഥീ"തിആദീനി ചിന്തേത്വാ - "സുഖം വത ഏകകോവ വസാമി, സത്ഥു വത്തം കാതും ലഭാമീ"തി ചിത്തം ഉപ്പജ്ജി. സത്ഥാ

അത്തനോ ചിത്തം ഓലോകേത്വാ - "മമ താവ ഈദിസം ചിത്തം, കീദിസം നു ഖോ ഹത്ഥിസ്സാ"തി തസ്സാപി താദിസമേവ ദിസ്വാ "സമേതി നോ ചിത്ത"ന്തി ഇമം ഉദാനം ഉദാനേസി -

"ഏതം നാഗസ്സ നാഗേന, ഈസാദന്തസ്സ ഹത്ഥിനോ;
സമേതി ചിത്തം ചിത്തേന, യദേകോ രമതീ വനേ"തി. (മഹാവ. ൪൬൭);

അഥ ഖോ സമ്ബഹുലാ ഭിക്ഖൂതി അഥ ഏവം തഥാഗതേ തത്ഥ വിഹരന്തേ പഞ്ചസതാ ദിസാസു വസ്സംവുത്ഥാ ഭിക്ഖൂ. **യേനായസ്മാ ആനന്ദോ**തി "സത്ഥാ കിര ഭിക്ഖുസങ്ഘം പണാമേത്വാ അരഞ്ഞം പവിട്ഠോ"തി അത്തനോ ധമ്മതായ സത്ഥു സന്തികം ഗന്തും അസക്കോന്താ യേനായസ്മാ ആനന്ദോ, തേനുപസങ്കമിംസു.

അനന്തരാ ആസവാനം ഖയോതി മഗ്ഗാനന്തരം അരഹത്തഫലം. **വിചയസോ**തി വിചയേന, തേസം തേസം ധമ്മാനം സഭാവവിചിനനസമത്ഥേന ഞാണേന പരിച്ഛിന്ദിത്വാതി അത്ഥോ. **ധമ്മോ**തി സാസനധമ്മോ. ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാതിആദി യേ യേ കോട്ഠാസേ പരിച്ഛിന്ദിത്വാ ധമ്മോ ദേസിതോ, തേസം പകാസനത്ഥായ വുത്തം. **സമനുപസ്സനാ**തി ദിട്ഠിസമനുപസ്സനാ. **സങ്ഖാരോ സോ**തി ദിട്ഠിസങ്ഖാരോ സോ. **തതോജോ സോ സങ്ഖാരോ**തി തതോ തണ്ഹാതോ സോ സങ്ഖാരോ ജാതോ. തണ്ഹാസമ്പയുത്തേസു ചിത്തേസുപി ചതൂസു ചിത്തേസു ഏസ ജായതി. **സാപി തണ്ഹാ**തി സാ ദിട്ഠിസങ്ഖാരസ്സ പച്ചയഭൂതാ തണ്ഹാ. **സാപി വേദനാ**തി സാ തണ്ഹായ പച്ചയഭൂതാ വേദനാ. **സോപി ഫസ്സോ**തി സോ വേദനായ പച്ചയോ അവിജ്ജാസമ്ഫസ്സോ. **സാപി അവിജ്ജാ**തി സാ ഫസ്സസമ്പയുത്താ അവിജ്ജാ.

നോ ചസ്സം , നോ ച മേ സിയാതി സചേ അഹം ന ഭവേയ്യം, മമ പരിക്ഖാരോപി ന ഭവേയ്യ. **നാഭവിസ്സം, ന മേ ഭവിസ്സതീ**തി സചേ പന ആയതിമ്പി അഹം ന ഭവിസ്സാമി, ഏവം മമ പരിക്ഖാരോപി ന ഭവിസ്സതി. ഏത്തകേ ഠാനേ ഭഗവാ തേന ഭിക്ഖുനാ ഗഹിതഗഹിതദിട്ഠിം വിസ്സജ്ജാപേന്തോ ആഗതോ പുഗ്ഗലജ്ഝാസയേനപി ദേസനാവിലാസേനപി. **തതോജോ സോ സങ്ഖാരോ**തി തണ്ഹാസമ്പയുത്തചിത്തേ വിചികിച്ഛാവ നത്ഥി, കഥം വിചികിച്ഛാസങ്ഖാരോ തണ്ഹാതോ ജായതീതി? അപ്പഹീനത്താ. യസ്സ ഹി തണ്ഹായ അപ്പഹീനായ സോ ഉപ്പജ്ജതി, തം സന്ധായേതം വുത്തം. ദിട്ഠിയാപി ഏസേവ നയോ ലബ്ഭതിയേവ ചതൂസു ഹി ചിത്തുപ്പാദേസു സമ്പയുത്തദിട്ഠി നാമ നത്ഥി. യസ്മാ പന തണ്ഹായ അപ്പഹീനത്താ സാ ഉപ്പജ്ജതി, തസ്മാ തം സന്ധായ തത്രാപി അയമത്ഥോ യുജ്ജതി. ഇതി ഇമസ്മിം സുത്തേ തേവീസതിയാ ഠാനേസു അരഹത്തം പാപേത്വാ വിപസ്സനാ കഥിതാ. നവമം.

൧൦. പുണ്ണമസുത്തവണ്ണനാ

൮൨. ദസമേ **തദഹുപോസഥേ**തിആദി പവാരണസുത്തേ വിത്ഥാരിതമേവ. **കിഞ്ചിദേവ ദേസ**ന്തി കിഞ്ചി കാരണം. **സകേ ആസനേ നിസീദിത്വാ പുച്ഛ യദാകങ്ഖസീ**തി കസ്മാ ഏവമാഹ? സോ കിര ഭിക്ഖു പഞ്ചസതഭിക്ഖുപരിവാരോ. ആചരിയേ പന ഠിതകേ പുച്ഛന്തേ സചേ തേ ഭിക്ഖൂ നിസീദന്തി, സത്ഥരി ഗാരവം കതം ഹോതി, ആചരിയേ അഗാരവം. സചേ ഉട്ഠഹന്തി, ആചരിയേ ഗാരവം കതം ഹോതി, സത്ഥരി അഗാരവം. ഇതി നേസം ചിത്തം അനേകഗ്ഗം ഭവിസ്സതി, ദേസനം സമ്പടിച്ഛിതും ന സക്ഖിസ്സന്തി. തസ്മിം പന നിസീദിത്വാ പുച്ഛന്തേ തേസം ചിത്തം ഏകഗ്ഗം ഭവിസ്സതി, ദേസനം സമ്പടിച്ഛിതും സക്ഖിസ്സന്തീതി ഞത്വാ ഭഗവാ ഏവമാഹ. **ഇമേ നു ഖോ, ഭന്തേ**തി അയം ഥേരോ പഞ്ചന്നം ഭിക്ഖുസതാനം ആചരിയോ, പഞ്ചക്ഖന്ധമത്തമ്പി നപ്പജാനാതീതി ന വത്തബ്ബോ. പഞ്ഹം പുച്ഛന്തേന പന "ഇമേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ, ന അഞ്ഞേ"തി ഏവം ജാനന്തേന വിയ ഹുത്വാ പുച്ഛിതും ന വട്ടതി, തസ്മാ അജാനന്തോ വിയ പുച്ഛതി. തേപി ചസ്സ അന്തേവാസികാ

“അമ്ഹാകം ആചരിയോ ‘അഹം ജാനാമീ’തി ന കഥേതി, സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണേന പന സദ്ധിം സംസന്ദിത്വാവ കഥേതീ”തി സോതബ്ബം സദ്ധാതബ്ബം മഞ്ഞിസ്സന്തീതിപി അജാനന്തോ വിയ പുച്ഛതി.

ഛന്ദമൂലകാതി തണ്ഹാഛന്ദമൂലകാ. **ന ഖോ ഭിക്ഖു തഞ്ഞേവ ഉപാദാനം തേ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ**തി യസ്മാ ഛന്ദരാഗമത്തം പഞ്ചക്ഖന്ധാ ന ഹോതി, തസ്മാ ഇദം വുത്തം. യസ്മാ പന സഹജാതതോ വാ ആരമ്മണതോ വാ ഖന്ധേ മുഞ്ചിത്വാ ഉപാദാനം നത്ഥി, തസ്മാ **നാപി അഞ്ഞത്ര പഞ്ചഹി ഉപാദാനക്ഖന്ധേഹി ഉപാദാന**ന്തി വുത്തം. തണ്ഹാസമ്പയുത്തസ്മിഞ്ഹി ചിത്തേ വത്തമാനേ തംചിത്തസമുട്ഠാനരൂപം രൂപക്ഖന്ധോ, ഠപേത്വാ തം തണ്ഹം സേസാ അരൂപധമ്മാ ചത്താരോ ഖന്ധാതി സഹജാതതോപി ഖന്ധേ മുഞ്ചിത്വാ ഉപാദാനം നത്ഥി. ഉപാദാനസ്സ പന രൂപാദീസു അഞ്ഞതരം ആരമ്മണം കത്വാ ഉപ്പജ്ജനതോ ആരമ്മണതോപി പഞ്ചക്ഖന്ധേ മുഞ്ചിത്വാ ഉപാദാനം നത്ഥി. **ഛന്ദരാഗവേമത്തതാ**തി ഛന്ദരാഗനാനത്തം. **ഏവം ഖോ ഭിക്ഖൂ**തി ഏവം രൂപാരമ്മണസ്സ ഛന്ദരാഗസ്സ വേദനാദീസു അഞ്ഞതരം ആരമ്മണം അകരണതോ സിയാ ഛന്ദരാഗവേമത്തതാ. **ഖന്ധാധിവചന**ന്തി ഖന്ധാതി അയം പണ്ണത്തി. അയം പന അനുസന്ധി ന ഘടിയതി, കിഞ്ചാപി ന ഘടിയതി, സാനുസന്ധികാവ പുച്ഛാ, സാനുസന്ധികം വിസ്സജ്ജനം. അയഞ്ഹി ഥേരോ തേസം തേസം ഭിക്ഖൂനം അജ്ഝാസയേന പുച്ഛതി, സത്ഥാപി തേസം തേസം അജ്ഝാസയേനേവ വിസ്സജ്ജേതി. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവ. ദസമം.

ഇമസ്സ ച പന വഗ്ഗസ്സ ഏകേകസ്മിം സുത്തേ പഞ്ചസതാ പഞ്ചസതാ ഭിക്ഖൂ അരഹത്തം പത്താതി.

ഖജ്ജനീയവഗ്ഗോ അട്ഠമോ.

൯. ഥേരവഗ്ഗോ

൧. ആനന്ദസുത്തവണ്ണനാ

൮൩. ഥേരവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **മന്താണിപുത്തോ**തി, മന്താണിയാ നാമ ബ്രാഹ്മണിയാ പുത്തോ. **ഉപാദായാ**തി ആഗമ്മ ആരബ്ഭ സന്ധായ പടിച്ച. **അസ്മീതി ഹോതീ**തി അസ്മീതി ഏവം പവത്തം തണ്ഹാമാനദിട്ഠിപപഞ്ചത്തയം ഹോതി. **ദഹരോ**തി തരുണോ. **യുവാ**തി യോബ്ബനേന സമന്നാഗതോ. **മണ്ഡനകജാതികോ**തി മണ്ഡനകസഭാവോ മണ്ഡനകസീലോ. **മുഖനിമിത്ത**ന്തി മുഖപടിബിമ്ബം. തഞ്ഹി പരിസുദ്ധം ആദാസമണ്ഡലം പടിച്ച പഞ്ഞായതി. കിം പന തം ഓലോകയതോ സകമുഖം പഞ്ഞായതി, പരമുഖന്തി? യദി സകം ഭവേയ്യ, പരമ്മുഖം ഹുത്വാ പഞ്ഞായേയ്യ, അഥ പരസ്സ ഭവേയ്യ, വണ്ണാദീഹി അസദിസം ഹുത്വാ പഞ്ഞായേയ്യ. തസ്മാ ന തം അത്തനോ, ന പരസ്സ, ആദാസം പന നിസ്സായ നിഭാസരൂപം നാമ തം പഞ്ഞായതീതി വദന്തി. അഥ യം ഉദകേ പഞ്ഞായതി, തം കേന കാരണേനാതി ? മഹാഭൂതാനം വിസുദ്ധതായ. **ധമ്മോ മേ അഭിസമിതോ**തി മയാ ഞാണേന ചതുസച്ചധമ്മോ അഭിസമാഗതോ, സോതാപന്നോസ്മി ജാതോതി കഥേസി. പഠമം.

൨. തിസ്സസുത്തവണ്ണനാ

൮൪. ദുതിയേ **മധുരകജാതോ വിയാ**തി സഞ്ജാതഗരുഭാവോ വിയ അകമ്മഞ്ഞോ. **ദിസാപി മേ**തി അയം പുരത്ഥിമാ അയം ദക്ഖിണാതി ഏവം ദിസാപി മയ്ഹം ന പക്ഖായന്തി, ന പാകടാ ഹോന്തീതി വദതി. **ധമ്മാപി മം ന പടിഭന്തീ**തി പരിയത്തിധമ്മാപി മയ്ഹം ന ഉപട്ഠഹന്തി, ഉഗ്ഗഹിതം സജ്ഝായിതം ന ദിസ്സതീതി വദതി. **വിചികിച്ഛാ**തി നോ മഹാവിചികിച്ഛാ. ന ഹി തസ്സ “സാസനം നിയ്യാനികം

നു ഖോ, ന നു ഖോ''തി വിമതി ഉപ്പജ്ജതി. ഏവം പനസ്സ ഹോതി ''സക്ഖിസ്സാമി നു ഖോ സമണധമ്മം കാതും, ഉദാഹു പത്തചീവരധാരണമത്തമേവ കരിസ്സാമീ''തി.

കാമാനമേതം അധിവചനന്തി യഥാ ഹി നിന്നം പല്ലലം ഓലോകേന്തസ്സ ദസ്സനരാമണേയ്യകമത്തം അത്ഥി, യോ പനേത്ഥ ഓതരതി, തം ചണ്ഡമീനാകുലതായ ആകഡ്ഢിത്വാ അനയബ്യസനം പാപേതി, ഏവമേവം പഞ്ചസു കാമഗുണേസു ചക്ഖുദ്വാരാദീനം ആരമ്മണേ രാമണേയ്യകമത്തം അത്ഥി, യോ പനേത്ഥ ഗേധം ആപജ്ജതി, തം ആകഡ്ഢിത്വാ നിരയാദീസു ഏവ പക്ഖിപന്തി. അപ്പസ്സാദാ ഹി കാമാ ബഹുദുക്ഖാ ബഹുപായാസാ, ആദീനവോ ഏത്ഥ ഭിയ്യോതി ഇമം അത്ഥവസം പടിച്ച ''കാമാനമേതം അധിവചന''ന്തി വുത്തം. **അഹമനുഗ്ഗഹേനാ**തി അഹം ധമ്മാമിസാനുഗ്ഗഹേഹി അനുഗ്ഗണ്ഹാമി. **അഭിനന്ദീ**തി സമ്പടിച്ഛി. ന കേവലഞ്ച അഭിനന്ദി, ഇമം പന സത്ഥു സന്തികാ അസ്സാസം ലഭിത്വാ ഘടേന്തോ വായമന്തോ കതിപാഹേന അരഹത്തേ പതിട്ഠാസി. ദുതിയം.

൩. യമകസുത്തവണ്ണനാ

൮൫. തതിയേ **ദിട്ഠിഗത**ന്തി സചേ ഹിസ്സ ഏവം ഭവേയ്യ ''സങ്ഖാരാ ഉപ്പജ്ജന്തി ചേവ നിരുജ്ഝന്തി ച, സങ്ഖാരപ്പവത്തമേവ അപ്പവത്തം ഹോതീ''തി, ദിട്ഠിഗതം നാമ ന ഭവേയ്യ, സാസനാവചരികം ഞാണം ഭവേയ്യ. യസ്മാ പനസ്സ ''സത്തോ ഉച്ഛിജ്ജതി വിനസ്സതീ''തി അഹോസി, തസ്മാ ദിട്ഠിഗതം നാമ ജാതം. **ഥാമസാ പരാമാസാ**തി ദിട്ഠിഥാമേന ചേവ ദിട്ഠിപരാമാസേന ച.

യേനായസ്മാ സാരിപുത്തോതി യഥാ നാമ പച്ചന്തേ കുപിതേ തം വൂപസമേതും അസക്കോന്താ രാജപുരിസാ സേനാപതിസ്സ വാ രഞ്ഞോ വാ സന്തികം ഗച്ഛന്തി, ഏവം ദിട്ഠിഗതവസേന തസ്മിം ഥേരേ കുപിതേ തം വൂപസമേതും അസക്കോന്താ തേ ഭിക്ഖൂ യേന ധമ്മരാജസ്സ ധമ്മസേനാപതി ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ , തേനുപസങ്കമിംസു. **ഏവംബ്യാഖോ**തി തേസം ഭിക്ഖൂനം സന്തികേ വിയ ഥേരസ്സ സമ്മുഖാ പഗ്ഗയ്ഹ വത്തും അസക്കോന്തോ ഓലമ്ബന്തേന ഹദയേന ''ഏവംബ്യാഖോ''തി ആഹ. **തം കിം മഞ്ഞസി, ആവുസോ**തി? ഇദം ഥേരോ തസ്സ വചനം സുത്വാ, ''നായം അത്തനോ ലദ്ധിയം ദോസം പസ്സതി, ധമ്മദേസനായ അസ്സ തം പാകടം കരിസ്സാമീ''തി ചിന്തേത്വാ തിപരിവട്ടം ദേസനം ദേസേതും ആരഭി.

തം കിം മഞ്ഞസി, ആവുസോ യമക, രൂപം തഥാഗതോതി ഇദം കസ്മാ ആരദ്ധം? അനുയോഗവത്തം ദാപനത്ഥം. തിപരിവട്ടദേസനാവസാനസ്മിഞ്ഹി ഥേരോ സോതാപന്നോ ജാതോ. അഥ നം അനുയോഗവത്തം ദാപേതും ''തം കിം മഞ്ഞസീ''തിആദിമാഹ? **തഥാഗതോ**തി സത്തോ. രൂപം വേദനാ സഞ്ഞാ സങ്ഖാരാ വിഞ്ഞാണന്തി ഇമേ പഞ്ചക്ഖന്ധേ സമ്പിണ്ഡേത്വാ ''തഥാഗതോ''തി സമനുപസ്സസീതി പുച്ഛതി. **ഏത്ഥ ച തേ, ആവുസോ**തി ഇദം ഥേരസ്സ അനുയോഗേ ഭുമ്മം. ഇദം വുത്തം ഹോതി - ഏത്ഥ ച തേ ഏത്തകേ ഠാനേ ദിട്ഠേവ ധമ്മേ സച്ചതോ ഥിരതോ സത്തേ അനുപലബ്ഭിയമാനേതി. **സചേ തം, ആവുസോ**തി ഇദമേതം അഞ്ഞം ബ്യാകരാപേതുകാമോ പുച്ഛതി. **യം ദുക്ഖം തം നിരുദ്ധ**ന്തി യം ദുക്ഖം, തദേവ നിരുദ്ധം, അഞ്ഞോ സത്തോ നിരുജ്ഝനകോ നാമ നത്ഥി, ഏവം ബ്യാകരേയ്യന്തി അത്ഥോ.

ഏതസ്സേവ അത്ഥസ്സാതി ഏതസ്സ പഠമമഗ്ഗസ്സ. **ഭിയ്യോസോമത്തായ ഞാണായാ**തി അതിരേകപ്പമാണസ്സ ഞാണസ്സ അത്ഥായ, സഹവിപസ്സനകാനം ഉപരി ച തിണ്ണം മഗ്ഗാനം ആവിഭാവത്ഥായാതി അത്ഥോ. **ആരക്ഖസമ്പന്നോ**തി അന്തോആരക്ഖേന ചേവ ബഹിആരക്ഖേന ച സമന്നാഗതോ. **അയോഗക്ഖേമകാമോ**തി ചതൂഹി

യോഗേഹി ഖേമഭാവം അനിച്ഛന്തോ. **പസയ്ഹാ**തി പസയ്ഹിത്വാ അഭിഭവിത്വാ. **അനുപഖജ്ജാ**തി അനുപവിസിത്വാ.

പുബ്ബുട്ഠായീതിആദീസു ദൂരതോവ ആഗച്ഛന്തം ദിസ്വാ ആസനതോ പഠമതരം വുട്ഠാതീതി **പുബ്ബുട്ഠായീ**. തസ്സ ആസനം ദത്വാ തസ്മിം നിസിന്നേ പച്ഛാ നിപതതി നിസീദതീതി, **പച്ഛാനിപാതീ**. പാതോവ വുട്ഠായ "എത്തകാ കസിതും ഗച്ഛഥ, എത്തകാ വപിതു"ന്തി വാ സബ്ബപഠമം വുട്ഠാതീതി **പുബ്ബുട്ഠായീ**. സായം സബ്ബേസു അത്തനോ അത്തനോ വസനട്ഠാനം ഗതേസു ഗേഹസ്സ സമന്തതോ ആരക്ഖം സംവിധായ ദ്വാരാനി ഥകേത്വാ സബ്ബപച്ഛാ നിപജ്ജനതോപി **പച്ഛാനിപാതീ**. "കിം കരോമി , അയ്യപുത്ത ? കിം കരോമി അയ്യപുത്താ"തി? മുഖം ഓലോകേന്തോ കിംകാരം പടിസാവേതീതി **കിംകാരപടിസ്സാവീ**. മനാപം ചരതീതി **മനാപചാരീ**. പിയം വദതീതി **പിയവാദീ. മിത്തതോപി നം സദ്ദഹേയ്യാ**തി മിത്തോ മേ അയന്തി സദ്ദഹേയ്യ. **വിസ്സാസം ആപജ്ജേയ്യാ**തി ഏകതോ പാനഭോജനാദിം കരോന്തോ വിസ്സാസികോ ഭവേയ്യ. **സംവിസ്സത്ഥോ**തി സുട്ഠു വിസ്സത്ഥോ.

ഏവമേവ ഖോതി ഏത്ഥ ഇദം ഓപമ്മസംസന്ദനം - ബാലഗഹപതിപുത്തോ വിയ ഹി വട്ടസന്നിസ്സിതകാലേ അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ , വധകപച്ചാമിത്തോ വിയ അബലദുബ്ബലാ പഞ്ചക്ഖന്ധാ, വധകപച്ചാമിത്തസ്സ "ബാലഗഹപതിപുത്തം ഉപട്ഠഹിസ്സാമീ"തി ഉപഗതകാലോ വിയ പടിസന്ധിക്ഖണേ ഉപഗതാ പഞ്ചക്ഖന്ധാ, തസ്സ ഹി "ന മേ അയം സഹായോ, വധകപച്ചത്ഥികോ അയ"ന്തി അജാനനകാലോ വിയ വട്ടനിസ്സിതപുഥുജ്ജനസ്സ പഞ്ചക്ഖന്ധേ "ന ഇമേ മയ്ഹ"ന്തി അഗഹേത്വാ "മമ രൂപം, മമ വേദനാ, മമ സഞ്ഞാ, മമ സങ്ഖാരാ, മമ വിഞ്ഞാണ"ന്തി ഗഹിതകാലോ, വധകപച്ചത്ഥികസ്സ "മിത്തോ മേ അയ"ന്തി ഗഹേത്വാ സക്കാരകരണകാലോ വിയ "മമ ഇമേ"തി ഗഹേത്വാ പഞ്ചന്നം ഖന്ധാനം ന്ഹാപനഭോജനാദീഹി സക്കാരകരണകാലോ, "അതിവിസ്സത്ഥോ മേ അയ"ന്തി ഞത്വാ സക്കാരം കരോന്തസ്സേവ അസിനാ സീസച്ഛിന്ദനം വിയ വിസ്സത്ഥസ്സ ബാലപുഥുജ്ജനസ്സ തിഖിണേഹി ഭിജ്ജമാനേഹി ഖന്ധേഹി ജീവിതപരിയാദാനം വേദിതബ്ബം.

ഉപേതീതി ഉപഗച്ഛതി. **ഉപാദിയതീ**തി ഗണ്ഹാതി. **അധിട്ഠാതീ**തി അധിതിട്ഠതി. **അത്താ മേ**തി അയം മേ അത്താതി. **സുതവാ ച ഖോ, ആവുസോ, അരിയസാവകോ**തി യഥാ പന പണ്ഡിതോ ഗഹപതിപുത്തോ ഏവം ഉപഗതം പച്ചത്ഥികം "പച്ചത്ഥികോ മേ അയ"ന്തി ഞത്വാ അപ്പമത്തോ താനി താനി കമ്മാനി കാരേത്വാ അനത്ഥം പരിഹരതി, അത്ഥം പാപുണാതി, ഏവം സുതവാ അരിയസാവകോപി "ന രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതീ"തിആദിനാ നയേന പഞ്ചക്ഖന്ധേ അഹന്തി വാ മമന്തി വാ അഗഹേത്വാ, "പച്ചത്ഥികാ മേ ഏതേ"തി ഞത്വാ രൂപസത്തകഅരൂപസത്തകാദിവസേന വിപസ്സനായ യോജേത്വാവ തതോനിദാനം ദുക്ഖം പരിവജ്ജേത്വാ അഗ്ഗഫലം അരഹത്തം പാപുണാതി. സേസമേത്ഥ ഉത്താനമേവ. തതിയം.

൪. അനുരാധസുത്തവണ്ണനാ

ച്ചന്ന. ചതുത്ഥേ **അരഞ്ഞകുടികായ**ന്തി തസ്സേവ വിഹാരസ്സ പച്ചന്തേ പണ്ണസാലായം. **തം തഥാഗതോ**തി തുമ്ഹാകം സത്ഥാ തഥാഗതോ തം സത്തം തഥാഗതം. **അഞ്ഞത്ര ഇമേഹീ**തി തസ്സ കിര ഏവം അഹോസി "ഇമേ സാസനസ്സ പടിപക്ഖാ പടിവിലോമാ, യഥാ ഇമേ ഭണന്തി, ന ഏവം സത്ഥാ പഞ്ഞാപേസ്സതി, അഞ്ഞഥാ പഞ്ഞാപേസ്സതീ"തി. തസ്മാ ഏവമാഹ. **ഏവം വുത്തേ തേ അഞ്ഞതിത്ഥിയാ**തി ഏവം ഥേരേന അത്തനോ ച പരേസഞ്ച സമയം അജാനിത്വാ വുത്തേ ഏകദേസേന സാസനസമയം ജാനന്താ ഥേരസ്സ വാദേ ദോസം ദാതുകാമാ തേ അഞ്ഞതിത്ഥിയാ പരിബ്ബാജകാ ആയസ്മന്തം അനുരാധം ഏതദവോചും.

തം കിം മഞ്ഞസി അനുരാധാതി സത്ഥാ തസ്സ കഥം സുത്വാ ചിന്തേസി - ''അയം ഭിക്ഖു അത്തനോ ലദ്ധിയം ദോസം ന ജാനാതി, കാരകോ പനേസ യുത്തയോഗോ, ധമ്മദേസനായ ഏവ നം ജാനാപേസ്സാമീ''തി തിപരിവട്ടം ദേസനം ദേസേതുകാമോ ''തം കിം മഞ്ഞസി, അനുരാധാ''തിആദിമാഹ. അഥസ്സ തായ ദേസനായ അരഹത്തപ്പത്തസ്സ അനുയോഗവത്തം ആരോപേന്തോ **തം കിം മഞ്ഞസി, അനുരാധ? രൂപം തഥാഗതോ**തിആദിമാഹ. **ദുക്ഖഞ്ചേവ പഞ്ഞപേമി, ദുക്ഖസ്സ ച നിരോധ**ന്തി വട്ടദുക്ഖഞ്ചേവ വട്ടദുക്ഖസ്സ ച നിരോധം നിബ്ബാനം പഞ്ഞപേമി. ദുക്ഖന്തി വാ വചനേന ദുക്ഖസച്ചം ഗഹിതം. തസ്മിം ഗഹിതേ സമുദയസച്ചം ഗഹിതമേവ ഹോതി, തസ്സ മൂലത്താ. നിരോധന്തി വചനേന നിരോധസച്ചം ഗഹിതം. തസ്മിം ഗഹിതേ മഗ്ഗസച്ചം ഗഹിതമേവ ഹോതി തസ്സ ഉപായത്താ. ഇതി പുബ്ബേ ചാഹം, അനുരാധ, ഏതരഹി ച ചതുസച്ചമേവ പഞ്ഞപേമീതി ദസ്സേതി. ഏവം ഇമസ്മിം സുത്തേ വട്ടവിവട്ടമേവ കഥിതം. ചതുത്ഥം.

൫. വക്കലിസുത്തവണ്ണനാ

൮൭. പഞ്ചമേ **കുമ്ഭകാരനിവേസനേ**തി കുമ്ഭകാരസാലായം. ഥേരോ കിര വുത്ഥവസ്സോ പവാരേത്വാ ഭഗവന്തം ദസ്സനായ ആഗച്ഛതി. തസ്സ നഗരമജ്ഝേ മഹാആബാധോ ഉപ്പജ്ജി, പാദാ ന വഹന്തി. അഥ നം മഞ്ചകസിവികായ കുമ്ഭകാരസാലം ആഹരിംസു. സാ ച സാലാ തേസം കമ്മസാലാ, ന നിവേസനസാലാ. തം സന്ധായ വുത്തം ''കുമ്ഭകാരനിവേസനേ വിഹരതീ''തി. **ബാള്ഹഗിലാനോ**തി അധിമത്തഗിലാനോ. **സമധോസീ**തി സമന്തതോ അധോസി, ചലനാകാരേന അപചിതിം ദസ്സേസി. വത്തം കിരേതം ബാള്ഹഗിലാനേനപി ബുഡ്ഢതരം ദിസ്വാ ഉട്ഠാനാകാരേന അപചിതി ദസ്സേതബ്ബാ. തേന പന ''മാ ചലി മാ ചലീ''തി വത്തബ്ബോ. **സന്തിമാനി ആസനാനീ**തി ബുദ്ധകാലസ്മിഞ്ഹി ഏകസ്സപി ഭിക്ഖുനോ വസനട്ഠാനേ ''സചേ സത്ഥാ ആഗച്ഛിസ്സതി, ഇധ നിസീദിസ്സതീ''തി ആസനം പഞ്ഞത്തമേവ ഹോതി അന്തമസോ ഫലകമത്തമ്പി പണ്ണസന്ഥാരമത്തമ്പി. **ഖമനീയം യാപനീയ**ന്തി കച്ചി ദുക്ഖം ഖമിതും ഇരിയാപഥം വാ യാപേതും സക്കാതി പുച്ഛതി. **പടിക്കമന്തീ**തി നിവത്തന്തി. **അഭിക്കമന്തീ**തി അധിഗച്ഛന്തി . **പടിക്കമോസാന**ന്തി പടിക്കമോ ഏതാസം. **സീലതോ ന ഉപവദതീ**തി സീലം ആരബ്ഭ സീലഭാവേന ന ഉപവദതി. **ചിരപടികാഹ**ന്തി ചിരപടികോ അഹം, ചിരതോ പട്ഠായ അഹന്തി അത്ഥോ. **പൂതികായേനാ**തി അത്തനോ സുവണ്ണവണ്ണമ്പി കായം ഭഗവാ ധുവപഗ്ഘരണട്ഠേന ഏവമാഹ. **യോ ഖോ, വക്കലി, ധമ്മ**ന്തി ഇധ ഭഗവാ ''ധമ്മകായോ ഖോ, മഹാരാജ, തഥാഗതോ''തി വുത്തം ധമ്മകായതം ദസ്സേതി. നവവിധോ ഹി ലോകുത്തരധമ്മോ തഥാഗതസ്സ കായോ നാമ.

ഇദാനി ഥേരസ്സ തിപരിവട്ടധമ്മദേസനം ആരഭന്തോ **തം കിം മഞ്ഞസീ**തിആദിമാഹ. **കാളസിലാ**തി കാളസിലാവിഹാരോ. **വിമോക്ഖായാ**തി മഗ്ഗവിമോക്ഖത്ഥായ. **സുവിമുത്തോ വിമുച്ചിസ്സതീ**തി അരഹത്തഫലവിമുത്തിയാ വിമുത്തോ ഹുത്വാ വിമുച്ചിസ്സതി. താ കിര ദേവതാ ''യേന നീഹാരേന ഇമിനാ വിപസ്സനാ ആരദ്ധാ, അനന്തരായേന അരഹത്തം പാപുണിസ്സതീ''തി ഞത്വാ ഏവമാഹംസു. **അപാപക**ന്തി അലാമകം. **സത്ഥം ആഹരേസീ**തി ഥേരോ കിര അധിമാനികോ അഹോസി. സോ സമാധിവിപസ്സനാഹി വിക്ഖമ്ഭിതാനം കിലേസാനം സമുദാചാരം അപസ്സന്തോ ''ഖീണാസവോമ്ഹീ''തി സഞ്ഞീ ഹുത്വാ ''കിം മേ ഇമിനാ ദുക്ഖേന ജീവിതേന? സത്ഥം ആഹരിത്വാ മരിസ്സാമീ''തി തിഖിണേന സത്ഥേന കണ്ഠനാളം ഛിന്ദി. അഥസ്സ ദുക്ഖാ വേദനാ ഉപ്പജ്ജി. സോ തസ്മിം ഖണേ അത്തനോ പുഥുജ്ജനഭാവം ഞത്വാ അവിസ്സട്ഠകമ്മട്ഠാനത്താ സീഘം മൂലകമ്മട്ഠാനം ആദായ സമ്മസന്തോ അരഹത്തം പാപുണിത്വാവ കാലമകാസി. പച്ചവേക്ഖണാ പനസ്സ ച കഥം അഹോസീതി? ഖീണാസവസ്സ ഏകൂനവീസതി പച്ചവേക്ഖണാ ന സബ്ബാവ അവസ്സം ലദ്ധബ്ബാ,

തിഖിണേനാപി പന അസിനാ സീസേ ഛിജ്ജന്തേ ഏകം ദ്വേ ഞാണാനി അവസ്സം ഉപ്പജ്ജന്തി.

വിവത്തക്ഖന്ധന്തി പരിവത്തക്ഖന്ധം. **സേമാന**ന്തി സയമാനം. ഥേരോ കിര ഉത്താനകോ നിപന്നോ സത്ഥം ആഹരി. തസ്സ സരീരം യഥാഠിതമേവ അഹോസി. സീസം പന ദക്ഖിണപസ്സേന പരിവത്തിത്വാ അട്ഠാസി. അരിയസാവകാ ഹി യേഭുയ്യേന ദക്ഖിണപസ്സേനേവ കാലം കരോന്തി. തേനസ്സ സരീരം യഥാഠിതംയേവ അഹോസി. സീസം പന ദക്ഖിണപസ്സേന പരിവത്തിത്വാ ഠിതം. തം സന്ധായ വിവത്തക്ഖന്ധോ നാമ ജാതോതിപി വദന്തി. **ധൂമായിതത്ത**ന്തി ധൂമായനഭാവം . **തിമിരായിതത്ത**ന്തി തിമിരായനഭാവം. ധൂമവലാഹകം വിയ തിമിരവലാഹകം വിയ ചാതി അത്ഥോ. പഞ്ചമം.

൬. അസ്സജിസുത്തവണ്ണനാ

൮൮. ഛട്ഠേ **കസ്സപകാരാമേ**തി കസ്സപസേട്ഠിനാ കാരിതേ ആരാമേ. **കായസങ്ഖാരേ**തി അസ്സാസപസ്സാസേ . സോ ഹി തേ ചതുത്ഥജ്ഝാനേന പസ്സമ്ഭിത്വാ പസ്സമ്ഭിത്വാ വിഹാസി. **ഏവം ഹോതീ**തി ഇദാനി തം സമാധിം അപ്പടിലഭന്തസ്സ ഏവം ഹോതി. **നോ ചസ്സാഹം പരിഹായാമീ**തി കച്ചി നു ഖോ അഹം സാസനതോ ന പരിഹായാമി? തസ്സ കിര ആബാധദോസേന അപ്പിതപ്പിതാ സമാപത്തി പരിഹായി, തസ്മാ ഏവം ചിന്തേസി. **സമാധിസാരകാ സമാധിസാമഞ്ഞാ**തി സമാധിംയേവ സാരഞ്ച സാമഞ്ഞഞ്ച മഞ്ഞന്തി. മയ്ഹം പന സാസനേ ന ഏതം സാരം, വിപസ്സനാമഗ്ഗഫലാനി സാരം. സോ ത്വം സമാധിതോ പരിഹായന്തോ കസ്മാ ചിന്തേസി ''സാസനതോ പരിഹായാമീ''തി. ഏവം ഥേരം അസ്സാസേത്വാ ഇദാനിസ്സ തിപരിവട്ടം ധമ്മദേസനം ആരഭന്തോ **തം കിം മഞ്ഞസീ**തിആദിമാഹ. അഥസ്സ തിപരിവട്ടദേസനാവസാനേ അരഹത്തം പത്തസ്സ സതതവിഹാരം ദസ്സേന്തോ **സോ സുഖം ചേ വേദനം വേദയതീ**തിആദിമാഹ . തത്ഥ **അനഭിനന്ദിതാതി പജാനാതീ**തി സുഖവേദനായ താവ അഭിനന്ദനാ ഹോതു, ദുക്ഖവേദനായ കഥം ഹോതീതി? ദുക്ഖം പത്വാ സുഖം പത്ഥേതി, യദഗ്ഗേന സുഖം പത്ഥേതി, തദഗ്ഗേന ദുക്ഖം പത്ഥേതിയേവ. സുഖവിപരിണാമേന ഹി ദുക്ഖം ആഗതമേവ ഹോതീതി ഏവം ദുക്ഖേ അഭിനന്ദനാ വേദിതബ്ബാ. സേസം പുബ്ബേ വുത്തനയമേവാതി. ഛട്ഠം.

൭. ഖേമകസുത്തവണ്ണനാ

൮൯. സത്തമേ **അത്തനിയ**ന്തി അത്തനോ പരിക്ഖാരജാതം. **അസ്മീതി അധിഗത**ന്തി അസ്മീതി ഏവം പവത്താ തണ്ഹാമാനാ അധിഗതാ. **സന്ധാവനികായാ**തി പുനപ്പുനം ഗമനാഗമനേന. **ഉപസങ്കമീ**തി ബദരികാരാമതോ ഗാവുതമത്തം ഘോസിതാരാമം അഗമാസി. ദാസകത്ഥേരോ പന ചതുക്ഖത്തും ഗമനാഗമനേന തംദിവസം ദ്വിയോജനം അദ്ധാനം ആഹിണ്ഡി. കസ്മാ പന തം ഥേരാ പഹിണിംസു? വിസ്സുതസ്സ ധമ്മകഥികസ്സ സന്തികാ ധമ്മം സുണിസ്സാമാതി. സയം കസ്മാ ന ഗതാതി? ഥേരസ്സ വസനട്ഠാനം അരഞ്ഞം സമ്ബാധം, തത്ഥ സട്ഠിമത്താനം ഥേരാനം ഠാതും വാ നിസീദിതും വാ ഓകാസോ നത്ഥീതി ന ഗതാ. ''ഇധാഗന്ത്വാ അമ്ഹാകം ധമ്മം കഥേതൂ''തിപി കസ്മാ പന ന പഹിണിംസൂതി? ഥേരസ്സ ആബാധികത്താ. അഥ കസ്മാ പുനപ്പുനം പഹിണിംസൂതി? സയമേവ ഞത്വാ അമ്ഹാകം കഥേതും ആഗമിസ്സതീതി. ഥേരോപി തേസം അജ്ഝാസയം ഞത്വാവ അഗമാസീതി.

ന ഖ്വാഹം, ആവുസോ, രൂപന്തി യോ ഹി രൂപമേവ അസ്മീതി വദതി, തേന ഇതരേ ചത്താരോ ഖന്ധാ പച്ചക്ഖാതാ ഹോന്തി. യോ അഞ്ഞത്ര രൂപാ വദതി, തേന രൂപം പച്ചക്ഖാതം ഹോതി. വേദനാദീസുപി ഏസേവ നയോ. ഥേരസ്സ പന സമൂഹതോ പഞ്ചസുപി ഖന്ധേസു അസ്മീതി അധിഗതോ, തസ്മാ ഏവമാഹ.

ഹോതേവാതി ഹോതിയേവ. **അനുസഹഗതോ**തി സുഖുമോ. **ഊസേ**തി ഛാരികാഖാരേ. **ഖാരേ**തി ഊസഖാരേ. **സമ്മദ്ദിത്വാ**തി തേമേത്വാ ഖാദേത്വാ.

ഏവമേവ ഖോതി ഏത്ഥ ഇദം ഓപമ്മസംസന്ദനം - കിലിട്ഠവത്ഥം വിയ ഹി പുഥുജ്ജനസ്സ ചിത്താചാരോ, തയോ ഖാരാ വിയ തിസ്സോ അനുപസ്സനാ, തീഹി ഖാരേഹി ധോതവത്ഥം വിയ ദേസനായ മദ്ദിത്വാ ഠിതോ അനാഗാമിനോ ചിത്താചാരോ, അനുസഹഗതോ ഊസാദിഗന്ധോ വിയ അരഹത്തമഗ്ഗവജ്ഝാ കിലേസാ, ഗന്ധകരണ്ഡകോ വിയ അരഹത്തമഗ്ഗഞാണം ഗന്ധകരണ്ഡകം ആഗമ്മ അനുസഹഗതാനം ഊസഗന്ധാദീനം സമുഗ്ഘാതോ വിയ അരഹത്തമഗ്ഗേന സബ്ബകിലേസക്ഖയോ, ഗന്ധപരിഭാവിതവത്ഥം നിവാസേത്വാ ഛണദിവസേ അന്തരവീഥിയം സുഗന്ധഗന്ധിനോ വിചരണം വിയ ഖീണാസവസ്സ സീലഗന്ധാദീഹി ദസ ദിസാ ഉപവായന്തസ്സ യഥാകാമചാരോ.

ആചിക്ഖിതുന്തി കഥേതും. **ദേസേതു**ന്തി പകാസേതും. **പഞ്ഞാപേതു**ന്തി ജാനാപേതും. **പട്ഠപേതു**ന്തി പതിട്ഠാപേതും. **വിവരിതു**ന്തി വിവടം കാതും. **വിഭജിതു**ന്തി സുവിഭത്തം കാതും. **ഉത്താനീകാതു**ന്തി ഉത്താനകം കാതും. **സട്ഠിമത്താനം ഥേരാന**ന്തി തേ കിര ഥേരേന കഥിതകഥിതട്ഠാനേ വിപസ്സനം പട്ഠപേത്വാ ഉപരൂപരി സമ്മസന്താ ദേസനാപരിയോസാനേ അരഹത്തം പാപുണിംസു. ഥേരോപി അഞ്ഞേന നീഹാരേന അകഥേത്വാ വിപസ്സനാസഹഗതചിത്തേനേവ കഥേസി. തസ്മാ സോപി അരഹത്തം പാപുണി. തേന വുത്തം - ''സട്ഠിമത്താനം ഥേരാനം ഭിക്ഖൂനം അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്താനി വിമുച്ചിംസു ആയസ്മതോ ഖേമകസ്സ ചാ''തി. സത്തമം.

൮. ഛന്നസുത്തവണ്ണനാ

൯൦. അട്ഠമേ **ആയസ്മാ ഛന്നോ**തി തഥാഗതേന സദ്ധിം ഏകദിവസേ ജാതോ മഹാഭിനിക്ഖമനദിവസേ സദ്ധിം നിക്ഖമിത്വാ പുന അപരഭാഗേ സത്ഥു സന്തികേ പബ്ബജിത്വാ ''അമ്ഹാകം ബുദ്ധോ അമ്ഹാകം ധമ്മോ''തി ഏവം മക്ഖീ ചേവ പളാസീ ച ഹുത്വാ സബ്രഹ്മചാരീനം ഫരുസവാചായ സങ്ഘട്ടനം കരോന്തോ ഥേരോ. **അവാപുരണം ആദായാ**തി കുഞ്ചികം ഗഹേത്വാ. **വിഹാരേന വിഹാരം ഉപസങ്കമിത്വാ**തി ഏകം വിഹാരം പവിസിത്വാ തതോ അഞ്ഞം, തതോ അഞ്ഞന്തി ഏവം തേന തേന വിഹാരേന തം തം വിഹാരം ഉപസങ്കമിത്വാ. **ഏതദവോച ഓവദന്തു മ**ന്തി കസ്മാ ഏവം മഹന്തേന ഉസ്സാഹേന തത്ഥ തത്ഥ ഗന്ത്വാ ഏതം അവോചാതി? ഉപ്പന്നസംവേഗതായ. തസ്സ ഹി പരിനിബ്ബുതേ സത്ഥരി ധമ്മസങ്ഗാഹകത്ഥേരേഹി പേസിതോ ആയസ്മാ ആനന്ദോ കോസമ്ബിം ഗന്ത്വാ ബ്രഹ്മദണ്ഡം അദാസി. സോ ദിന്നേ ബ്രഹ്മദണ്ഡേ സഞ്ജാതപരിളാഹോ വിസഞ്ഞീഭൂതോ പതിത്വാ പുന സഞ്ഞം ലഭിത്വാ വുട്ഠായ ഏകസ്സ ഭിക്ഖുനോ സന്തികം ഗതോ, സോ തേന സദ്ധിം കിഞ്ചി ന കഥേസി. അഞ്ഞസ്സ സന്തികം അഗമാസി, സോപി ന കഥേസീതി ഏവം സകലവിഹാരം വിചരിത്വാ നിബ്ബിന്നോ പത്തചീവരം ആദായ ബാരാണസിം ഗന്ത്വാ ഉപ്പന്നസംവേഗോ തത്ഥ തത്ഥ ഗന്ത്വാ ഏവം അവോച.

സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാതി സബ്ബേ തേഭൂമകസങ്ഖാരാ അനിച്ചാ. **സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ**തി സബ്ബേ ചതുഭൂമകധമ്മാ അനത്താ. ഇതി സബ്ബേപി തേ ഭിക്ഖൂ ഥേരം ഓവദന്താ അനിച്ചലക്ഖണം അനത്തലക്ഖണന്തി ദ്വേവ ലക്ഖണാനി കഥേത്വാ ദുക്ഖലക്ഖണം ന കഥയിംസു. കസ്മാ? ഏവം കിര നേസം അഹോസി - ''അയം ഭിക്ഖു വാദീ ദുക്ഖലക്ഖണേ പഞ്ഞാപിയമാനേ രൂപം ദുക്ഖം...പേ॰... വിഞ്ഞാണം ദുക്ഖം, മഗ്ഗോ ദുക്ഖോ, ഫലം ദുക്ഖന്തി 'തുമ്ഹേ ദുക്ഖപ്പത്താ ഭിക്ഖൂ നാമാ'തി

ഗഹണം ഗണ്ഹേയ്യ, യഥാ ഗഹണം ഗഹേതും ന സക്കോതി, ഏവം നിദ്ദോസമേവസ്സ കഥാ കഥേസ്സാമാ''തി ദേവ ലക്ഖണാനി കഥയിംസു.

പരിതസ്സനാ ഉപാദാനം ഉപ്പജ്ജതീതി പരിതസ്സനാ ച ഉപാദാനഞ്ച ഉപ്പജ്ജതി. **പച്ചുദാവത്തതി മാനസം, അഥ കോ ചരഹി മേ അത്താ**തി യദി രൂപാദീസു ഏകോപി അനത്താ, അഥ കോ നാമ മേ അത്താതി ഏവം പടിനിവത്തതി ''മയ്ഹം മാനസ''ന്തി. അയം കിര ഥേരോ പച്ചയേ അപരിഗ്ഗഹേത്വാ വിപസ്സനം പട്ഠപേസി, സാസ്സ ദുബ്ബലവിപസ്സനാ അത്തഗാഹം പരിയാദാതും അസക്കുണന്തീ സങ്ഖാരേസു സുഞ്ഞതോ ഉപട്ഠഹന്തേസു ''ഉച്ഛിജ്ജിസ്സാമി വിനസ്സിസ്സാമീ''തി ഉച്ഛേദദിട്ഠിയാ ചേവ പരിതസ്സനായ ച പച്ചയോ അഹോസി. സോ ച അത്താനം പാപതേ പപതന്തം വിയ ദിസ്വാ, ''പരിതസ്സനാ ഉപാദാനം ഉപ്പജ്ജതി, പച്ചുദാവത്തതി മാനസം, അഥ കോ ചരഹി മേ അത്താ''തി ആഹ. **ന ഖോ പനേവം ധമ്മം പസ്സതോ ഹോതീ**തി ചതുസച്ചധമ്മം പസ്സന്തസ്സ ഏവം ന ഹോതി. **താവതികാ വിസ്സട്ഠീ**തി തത്തകോ വിസ്സാസോ. **സമ്മുഖാ മേത**ന്തി ഥേരോ തസ്സ വചനം സുത്വാ, ''കീദിസാ നു ഖോ ഇമസ്സ ധമ്മദേസനാ സപ്പായാ''തി? ചിന്തേന്തോ തേപിടകം ബുദ്ധവചനം വിചിനിത്വാ കച്ചാനസുത്തം (സം॰ നി॰ ൨.൧൫) അദ്ദസ ''ഇദം ആദിതോവ ദിട്ഠിവിനിവേഠനം കത്വാ മജ്ഝേ ബുദ്ധബലം ദീപേത്വാ സണ്ഹസുഖുമപച്ചയാകാരം പകാസയമാനം ഗതം, ഇദമസ്സ ദേസേസ്സാമീ''തി ദസ്സേന്തോ ''സമ്മുഖാ മേത''ന്തിആദിമാഹ. അട്ഠമം.

൯-൧൦. രാഹുലസുത്താദിവണ്ണനാ

൯൧-൯൨. നവമദസമാനി രാഹുലസംയുത്തേ (സം॰ നി॰ ൨.൧൮൮) വുത്തത്ഥാനേവ. കേവലം ഹേതാനി അയം ഥേരവഗ്ഗോതി കത്വാ ഇധാഗതാനീതി. നവമദസമാനി.

ഥേരവഗ്ഗോ നവമോ.

൧൦. പുപ്ഫവഗ്ഗോ

൧. നദീസുത്തവണ്ണനാ

൯൩. പുപ്ഫവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **പബ്ബതേയ്യാ**തി പബ്ബതേ പവത്താ. **ഓഹാരിനീ**തി സോതേ പതിതപതിതാനി തിണപണ്ണകട്ഠാദീനി ഹേട്ഠാഹാരിനീ. **ദൂരങ്ഗമാ**തി നിക്ഖന്തട്ഠാനതോ പട്ഠായ ചതുപഞ്ചയോജനസതഗാമിനീ. **സീഘസോതാ**തി ചണ്ഡസോതാ. **കാസാ**തിആദീനി സബ്ബാനി തിണജാതാനി. **രുക്ഖാ**തി ഏരണ്ഡാദയോ ദുബ്ബലരുക്ഖാ. **തേ നം അജ്ഝോലമ്ബേയ്യു**ന്തി തേ തീരേ ജാതാപി ഓനമിത്വാ അഗ്ഗേഹി ഉദകം ഫുസന്തേഹി അധിഓലമ്ബേയ്യും, ഉപരി ലമ്ബേയ്യുന്തി അത്ഥോ. **പലുജ്ജേയ്യു**ന്തി സമൂലമത്തികായ സദ്ധിം സീസേ പതേയ്യും. സോ തേഹി അജ്ഝോത്ഥടോ വാലുകമത്തികോദകേഹി മുഖം പവിസന്തേഹി മഹാവിനാസം പാപുണേയ്യ.

ഏവമേവ ഖോതി ഏത്ഥ സോതേ പതിതപുരിസോ വിയ വട്ടസന്നിസ്സിതോ ബാലപുഥുജ്ജനോ ദട്ഠബ്ബോ, ഉഭതോതീരേ കാസാദയോ വിയ ദുബ്ബലപഞ്ചക്ഖന്ധാ, ''ഇമേ ഗഹിതാപി മം താരേതും ന സക്ഖിസ്സന്തീ''തി തസ്സ പുരിസസ്സ അജാനിത്വാ ഗഹണം വിയ ഇമേ ഖന്ധാ ''ന മയ്ഹം സഹായാ''തി ബാലപുഥുജ്ജനസ്സ അജാനിത്വാ ചതൂഹി ഗാഹേഹി ഗഹണം, ഗഹിതഗഹിതാനം പലുജ്ജനത്താ പുരിസസ്സ ബ്യസനപ്പത്തി വിയ ചതൂഹി ഗാഹേഹി ഗഹിതാനം ഖന്ധാനം വിപരിണാമേ ബാലപുഥുജ്ജനസ്സ സോകാദിബ്യസനപ്പത്തി വേദിതബ്ബാ. പഠമം.

൨. പുപ്ഫസുത്തവണ്ണനാ

൯൪. ദുതിയേ **വിവദതീ**തി "അനിച്ചം ദുക്ഖം അനത്താ അസുഭ"ന്തി യഥാസഭാവേന വദന്തേന സദ്ധിം "നിച്ചം സുഖം അത്താ സുഭ"ന്തി വദന്തോ വിവദതി. **ലോകധമ്മോ**തി ഖന്ധപഞ്ചകം. തഞ്ഹി ലുജ്ജനസഭാവത്താ ലോകധമ്മോതി വുച്ചതി. **കിന്തി കരോമീ**തി കഥം കരോമി? മയ്ഹഞ്ഹി പടിപത്തികഥനമേവ ഭാരോ, പടിപത്തിപൂരണം പന കുലപുത്താനം ഭാരോതി ദസ്സേതി. ഇമസ്മിം സുത്തേ തയോ ലോകാ കഥിതാ. "നാഹം, ഭിക്ഖവേ, ലോകേനാ"തി എത്ഥ ഹി സത്തലോകോ കഥിതോ, "അത്ഥി, ഭിക്ഖവേ, ലോകേ ലോകധമ്മോ"തി എത്ഥ സങ്ഖാരലോകോ, "തഥാഗതോ ലോകേ ജാതോ ലോകേ സംവഡ്ഢോ"തി എത്ഥ ഓകാസലോകോ കഥിതോ. ദുതിയം.

൩. ഫേണപിണ്ഡൂപമസുത്തവണ്ണനാ

൯൫. തതിയേ **ഗങ്ഗായ നദിയാ തീരേ**തി അയുജ്ഝപുരവാസിനോ അപരിമാണഭിക്ഖുപരിവാരം ചാരികം ചരമാനം തഥാഗതം അത്തനോ നഗരം സമ്പത്തം ദിസ്വാ എകസ്മിം ഗങ്ഗായ നിവത്തനട്ഠാനേ മഹാവനസണ്ഡമണ്ഡിതപ്പദേസേ സത്ഥു വിഹാരം കത്വാ അദംസു. ഭഗവാ തത്ഥ വിഹരതി. തം സന്ധായ വുത്തം "ഗങ്ഗായ നദിയാ തീരേ"തി. **തത്ര ഖോ ഭഗവാ ഭിക്ഖൂ ആമന്തേസീ**തി തസ്മിം വിഹാരേ വസന്തോ ഭഗവാ സായന്ഹസമയം ഗന്ധകുടിതോ നിക്ഖമിത്വാ ഗങ്ഗാതീരേ പഞ്ഞത്തവരബുദ്ധാസനേ നിസിന്നോ ഗങ്ഗായ നദിയാ ആഗച്ഛന്തം മഹന്തം ഫേണപിണ്ഡം ദിസ്വാ, "മമ സാസനേ പഞ്ചക്ഖന്ധനിസ്സിതം എകം ധമ്മം കഥേസ്സാമീ"തി ചിന്തേത്വാ പരിവാരേത്വാ നിസിന്നേ ഭിക്ഖൂ ആമന്തേസി.

മഹന്തം ഫേണപിണ്ഡന്തി ഉട്ഠാനുട്ഠാനേ ബദരപക്കപ്പമാണതോ പട്ഠായ അനുസോതാഗമനേന അനുപുബ്ബേന പവഡ്ഢിത്വാ പബ്ബതകൂടമത്തം ജാതം, യത്ഥ ഉദകസപ്പാദയോ അനേകപാണയോ നിവസന്തി, എവരൂപം മഹന്തം ഫേണപിണ്ഡം. **ആവഹേയ്യാ**തി ആഹരേയ്യ. സോ പനായം ഫേണപിണ്ഡോ ഉട്ഠിതട്ഠാനേപി ഭിജ്ജതി , ഥോകം ഗന്ത്വാപി, എകദ്വിയോജനാദിവസേന ദൂരം ഗന്ത്വാപി, അന്തരാ പന അഭിജ്ജന്തോപി മഹാസമുദ്ദം പത്വാ അവസ്സമേവ ഭിജ്ജതി. **നിജ്ഝായേയ്യാ**തി ഓലോകേയ്യ. **യോനിസോ ഉപപരിക്ഖേയ്യാ**തി കാരണേന ഉപപരിക്ഖേയ്യ. **കിഞ്ഹി സിയാ, ഭിക്ഖവേ, ഫേണപിണ്ഡേ സാരോ**തി, ഭിക്ഖവേ, ഫേണപിണ്ഡമ്ഹി സാരോ നാമ കിം ഭവേയ്യ? വിലീയിത്വാ വിദ്ധംസേയ്യേവ.

എവമേവ ഖോതി യഥാ ഫേണപിണ്ഡോ നിസ്സാരോ, എവം രൂപമ്പി നിച്ചസാരധുവസാരഅത്തസാരവിരഹേന നിസ്സാരമേവ. യഥാ ച സോ "ഇമിനാ പത്തം വാ ഥാലകം വാ കരിസ്സാമീ"തി ഗഹേതും ന സക്കാ, ഗഹിതോപി തമത്ഥം ന സാധേതി, ഭിജ്ജതി എവ, എവം രൂപമ്പി നിച്ചന്തി വാ ധുവന്തി വാ അഹന്തി വാ മമന്തി വാ ഗഹേതും ന സക്കാ, ഗഹിതമ്പി ന തഥാ തിട്ഠതി, അനിച്ചം ദുക്ഖം അനത്താ അസുഭഞ്ഞേവ ഹോതീതി എവം ഫേണപിണ്ഡസദിസമേവ ഹോതി. യഥാ വാ പന ഫേണപിണ്ഡോ ഛിദ്ദാവഛിദ്ദോ അനേകസന്ധിഘടിതോ ബഹൂനം ഉദകസപ്പാദീനം പാണാനം ആവാസോ, എവം രൂപമ്പി ഛിദ്ദാവഛിദ്ദം അനേകസന്ധിഘടിതം, കുലവസേനേവേത്ഥ അസീതി കിമികുലാനി വസന്തി, തദേവ തേസം സൂതിഘരമ്പി വച്ചകുടിപി ഗിലാനസാലാപി സുസാനമ്പി, ന തേ അഞ്ഞത്ഥ ഗന്ത്വാ ഗബ്ഭവുട്ഠാനാദീനി കരോന്തി, എവമ്പി ഫേണപിണ്ഡസദിസം.

യഥാ ച ഫേണപിണ്ഡോ ആദിതോ ബദരപക്കമത്തോ ഹുത്വാ അനുപുബ്ബേന പബ്ബതകൂടമത്തോപി ഹോതി, എവം രൂപമ്പി ആദിതോ കലലമത്തം ഹുത്വാ അനുപുബ്ബേന ബ്യാമമത്തമ്പി ഗോമഹിംസഹത്ഥിആദീനം വസേന പബ്ബതകൂടാദിമത്തം ഹോതി മച്ഛകച്ഛപാദീനം വസേന അനേകയോജനസതപമാണമ്പി, എവമ്പി

ഫേണപിണ്ഡസദിസം. യഥാ ച ഫേണപിണ്ഡോ ഉട്ഠിതമത്തോപി ഭിജ്ജതി, ഥോകം ഗന്ത്വാപി, ദൂരം ഗന്ത്വാപി, സമുദ്ദം പത്വാ പന അവസ്സമേവ ഭിജ്ജതി, ഏവമേവം രൂപമ്പി കലലഭാവേപി ഭിജ്ജതി അബ്ബുദാദിഭാവേപി, അന്തരാ പന അഭിജ്ജമാനമ്പി വസ്സസതായുകാനം വസ്സസതം പത്വാ അവസ്സമേവ ഭിജ്ജതി, മരണമുഖേ ചുണ്ണവിചുണ്ണം ഹോതി, ഏവമ്പി ഫേണപിണ്ഡസദിസം.

കിഞ്ഹി സിയാ, ഭിക്ഖവേ, വേദനായ സാരോതിആദീസു വേദനാദീനം പുബ്ബുളാദീഹി ഏവം സദിസതാ വേദിതബ്ബാ. യഥാ ഹി പുബ്ബുളോ അസാരോ ഏവം വേദനാപി. യഥാ ച സോ അബലോ അഗയ്ഹൂപഗോ, ന സക്കാ തം ഗഹേത്വാ ഫലകം വാ ആസനം വാ കാതും, ഗഹിതോപി ഭിജ്ജതേവ, ഏവം വേദനാപി അബലാ അഗയ്ഹൂപഗാ, ന സക്കാ നിച്ചാതി വാ ധുവാതി വാ ഗഹേതും, ഗഹിതാപി ന തഥാ തിട്ഠതി, ഏവം അഗയ്ഹൂപഗതായപി വേദനാ പുബ്ബുളസദിസാ. യഥാ പന തസ്മിം തസ്മിം ഉദകബിന്ദുമ്ഹി പുബ്ബുളോ ഉപ്പജ്ജതി ചേവ ഭിജ്ജതി ച, ന ചിരട്ഠിതികോ ഹോതി, ഏവം വേദനാപി ഉപ്പജ്ജതി ചേവ ഭിജ്ജതി ച, ന ചിരട്ഠിതികാ ഹോതി. ഏകച്ഛരക്ഖണേ കോടിസതസഹസ്സസങ്ഖാ ഉപ്പജ്ജിത്വാ നിരുജ്ഝതി. യഥാ ച പുബ്ബുളോ ഉദകതലം, ഉദകബിന്ദും, ഉദകജല്ലം, സങ്കഡ്ഢിത്വാ പുടം കത്വാ ഗഹണവാതഞ്ചാതി ചത്താരി കാരണാനി പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതി, ഏവം വേദനാപി വത്ഥും ആരമ്മണം കിലേസജല്ലം ഫസ്സസങ്ഘട്ടനഞ്ചാതി ചത്താരി കാരണാനി പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതി. ഏവമ്പി വേദനാ പുബ്ബുളസദിസാ.

സഞ്ഞാപി അസാരകട്ഠേന മരീചിസദിസാ. തഥാ അഗയ്ഹൂപഗട്ഠേന. ന ഹി സക്കാ തം ഗഹേത്വാ പിവിതും വാ ന്ഹായിതും വാ ഭാജനം വാ പൂരേതും. അപിച യഥാ മരീചി വിപ്ഫന്ദതി, സഞ്ജാതൂമിവേഗാ വിയ ഖായതി, ഏവം നീലസഞ്ഞാദിഭേദാ സഞ്ഞാപി നീലാദിഅനുഭവനത്ഥായ ഫന്ദതി വിപ്ഫന്ദതി. യഥാ ച മരീചി മഹാജനം വിപ്പലമ്ഭേതി "പുണ്ണവാപി വിയ പുണ്ണനദീ വിയ ദിസ്സതീ"തി വദാപേതി, ഏവം സഞ്ഞാപി വിപ്പലമ്ഭേതി, "ഇദം നീലകം സുഭം സുഖം നിച്ച"ന്തി വദാപേതി. പീതകാദീസുപി ഏസേവ നയോ. ഏവം സഞ്ഞാ വിപ്പലമ്ഭനേനാപി മരീചിസദിസാ.

അകുക്കുകജാതന്തി അന്തോ അസഞ്ജാതഘനദണ്ഡകം. സങ്ഖാരാപി അസാരകട്ഠേന കദലിക്ഖന്ധസദിസാ, തഥാ അഗയ്ഹൂപഗട്ഠേന . യഥേവ ഹി കദലിക്ഖന്ധതോ കിഞ്ചി ഗഹേത്വാ ന സക്കാ ഗോപാനസിആദീനം അത്ഥായ ഉപനേതും, ഉപനീതമ്പി ന തഥാ ഹോതി, ഏവം സങ്ഖാരാപി ന സക്കാ നിച്ചാദിവസേന ഗഹേതും, ഗഹിതാപി ന തഥാ ഹോന്തി. യഥാ ച കദലിക്ഖന്ധോ ബഹുപത്തവട്ടിസമോധാനോ ഹോതി, ഏവം സങ്ഖാരക്ഖന്ധോ ബഹുധമ്മസമോധാനോ. യഥാ ച കദലിക്ഖന്ധോ നാനാലക്ഖണോ. അഞ്ഞോയേവ ഹി ബാഹിരായ പത്തവട്ടിയാ വണ്ണോ, അഞ്ഞോ തതോ അബ്ഭന്തരഅബ്ഭന്തരാനം, ഏവമേവ സങ്ഖാരക്ഖന്ധേപി അഞ്ഞദേവ ഫസ്സസ്സ ലക്ഖണം, അഞ്ഞാ ചേതനാദീനം, സമോധാനേത്വാ പന സങ്ഖാരക്ഖന്ധോവ വുച്ചതീതി ഏവമ്പി സങ്ഖാരക്ഖന്ധോ കദലിക്ഖന്ധസദിസോ.

ചക്ഖുമാ പുരിസോതി മംസചക്ഖുനാ ചേവ പഞ്ഞാചക്ഖുനാ ചാതി ദ്വീഹി ചക്ഖൂഹി ചക്ഖുമാ. മംസചക്ഖുമ്പി ഹിസ്സ പരിസുദ്ധം വട്ടതി അപഗതപടലപിളകം, പഞ്ഞാചക്ഖുമ്പി അസാരഭാവദസ്സനസമത്ഥം. വിഞ്ഞാണമ്പി അസാരകട്ഠേന മായാസദിസം, തഥാ അഗയ്ഹൂപഗട്ഠേന. യഥാ ച മായാ ഇത്തരാ ലഹുപച്ചുപട്ഠാനാ, ഏവം വിഞ്ഞാണം. തഞ്ഹി തതോപി ഇത്തരതരഞ്ചേവ ലഹുപച്ചുപട്ഠാനതരഞ്ച. തേനേവ ഹി ചിത്തേന പുരിസോ ആഗതോ വിയ ഗതോ വിയ ഠിതോ വിയ നിസിന്നോ വിയ ഹോതി. അഞ്ഞദേവ ച ആഗമനകാലേ ചിത്തം, അഞ്ഞം ഗമനകാലാദീസു. ഏവമ്പി വിഞ്ഞാണം മായാസദിസം. മായാ ച

മഹാജനം വഞ്ചേതി, യംകിഞ്ചിദേവ "ഇദം സുവണ്ണം രജതം മുത്താ"തി ഗാഹാപേതി, വിഞ്ഞാണമ്പി മഹാജനം വഞ്ചേതി. തേനേവ ഹി ചിത്തേന ആഗച്ഛന്തം വിയ ഗച്ഛന്തം വിയ ഠിതം വിയ നിസിന്നം വിയ കത്വാ ഗാഹാപേതി. അഞ്ഞദേവ ച ആഗമനേ ചിത്തം, അഞ്ഞം ഗമനാദീസു. ഏവമ്പി വിഞ്ഞാണം മായാസദിസം.

ഭൂരിപഞ്ഞേനാതി സണ്ഹപഞ്ഞേന ചേവ വിപുലവിത്ഥതപഞ്ഞേന ച. **ആയൂ**തി ജീവിതിന്ദ്രിയം. **ഉസ്മാ**തി കമ്മജതേജോധാതു. **പരഭത്ത**ന്തി നാനാവിധാനം കിമിഗണാദീനം ഭത്തം ഹുത്വാ. **ഏതാദിസായം സന്താനോ**തി ഏതാദിസീ അയം പവേണീ മതകസ്സ യാവ സുസാനാ ഘട്ടീയതീതി. **മായായം ബാലലാപിനീ**തി യ്വായം വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധോ നാമ, അയം ബാലമഹാജനലപാപനികമായാ നാമ. **വധകോ**തി ദ്വീഹി കാരണേഹി അയം ഖന്ധസങ്ഖാതോ വധകോ അഞ്ഞമഞ്ഞഘാതനേനപി, ഖന്ധേസു സതി വധോ പഞ്ഞായതീതിപി. ഏകാ ഹി പഥവീധാതു ഭിജ്ജമാനാ സേസധാതുയോ ഗഹേത്വാവ ഭിജ്ജതി, തഥാ ആപോധാതുആദയോ. രൂപക്ഖന്ധോ ച ഭിജ്ജമാനോ അരൂപക്ഖന്ധേ ഗഹേത്വാവ ഭിജ്ജതി, തഥാ അരൂപക്ഖന്ധേസു വേദനാദയോ സഞ്ഞാദികേ. ചത്താരോപി ചേതേ വത്ഥുരൂപന്തി ഏവം അഞ്ഞമഞ്ഞവധനേനേത്ഥ വധകതാ വേദിതബ്ബാ. ഖന്ധേസു പന സതി വധബന്ധനച്ഛേദാദീനി സമ്ഭവന്തി, ഏവം ഏതേസു സതി വധഭാവതോപി വധകതാ വേദിതബ്ബാ. **സബ്ബസംയോഗ**ന്തി സബ്ബം ദസവിധമ്പി സംയോജനം. **അച്ചുതം പദ**ന്തി നിബ്ബാനം. തതിയം.

൪-൯. ഗോമയപിണ്ഡസുത്താദിവണ്ണനാ

൯൬-൯൭. ചതുത്ഥേ **സസ്സതിസമ**ന്തി സിനേരുമഹാപഥവീചന്ദിമസൂരിയാദീഹി സസ്സതീഹി സമം. **പരിത്തം ഗോമയപിണ്ഡ**ന്തി അപ്പമത്തകം മധുകപുപ്ഫപ്പമാണം ഗോമയഖണ്ഡം. കുതോ പനാനേനേതം ലദ്ധന്തി. പരിഭണ്ഡകരണത്ഥായ ആഭതതോ ഗഹിതന്തി ഏകേ. അത്ഥസ്സ പന വിഞ്ഞാപനത്ഥം ഇദ്ധിയാ അഭിസങ്ഖരിത്വാ ഹത്ഥാരുള്ഹം കതന്തി വേദിതബ്ബന്തി. **അത്തഭാവപടിലാഭോ**തി പടിലദ്ധഅത്തഭാവോ. **ന യിദം ബ്രഹ്മചരിയവാസോ പഞ്ഞായേഥാ**തി അയം മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയവാസോ നാമ ന പഞ്ഞായേയ്യ. മഗ്ഗോ ഹി തേഭൂമകസങ്ഖാരേ വിവട്ടേന്തോ ഉപ്പജ്ജതി. യദി ച ഏത്തകോ അത്തഭാവോ നിച്ചോ ഭവേയ്യ, മഗ്ഗോ ഉപ്പജ്ജിത്വാപി സങ്ഖാരവട്ടം വിവട്ടേതും ന സക്കുണേയ്യാതി ബ്രഹ്മചരിയവാസോ ന പഞ്ഞായേഥ.

ഇദാനി സചേ കോചി സങ്ഖാരോ നിച്ചോ ഭവേയ്യ, മയാ മഹാസുദസ്സനരാജകാലേ അനുഭൂതാ സമ്പത്തി നിച്ചാ ഭവേയ്യ, സാപി ച അനിച്ചാതി തം ദസ്സേതും **ഭൂതപുബ്ബാഹം ഭിക്ഖു രാജാ അഹോസി**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **കുസാവതീരാജധാനിപ്പമുഖാനീ**തി കുസാവതീരാജധാനീ തേസം നഗരാനം പമുഖാ, സബ്ബസേട്ഠാതി അത്ഥോ. **സാരമയാനീ**തി രത്തചന്ദനസാരമയാനി. ഉപധാനം പന സബ്ബേസം സുത്തമയമേവ. **ഗോണകത്ഥതാനീ**തി ചതുരങ്ഗുലാധികലോമേന കാളകോജവേന അത്ഥതാനി, യം മഹാപിട്ഠിയകോജവോതി വദന്തി. **പടകത്ഥതാനീ**തി ഉഭതോലോമേന ഉണ്ണാമയേന സേതകമ്ബലേന അത്ഥതാനി. **പടലികത്ഥതാനീ**തി ഘനപുപ്ഫേന ഉണ്ണാമയഅത്ഥരണേന അത്ഥതാനി. **കദലിമിഗപവരപച്ചത്ഥരണാനീ**തി കദലിമിഗചമ്മമയേന ഉത്തമപച്ചത്ഥരണേന അത്ഥതാനി. തം കിര പച്ചത്ഥരണം സേതവത്ഥസ്സ ഉപരി കദലിമിഗചമ്മം അത്ഥരിത്വാ സിബ്ബേത്വാ കരോന്തി. **സഉത്തരച്ഛദാനീ**തി സഹ ഉത്തരച്ഛദേന, ഉപരി ബദ്ധേന രത്തവിതാനേന സദ്ധിന്തി അത്ഥോ. **ഉഭതോലോഹിതകൂപധാനീ**തി സീസൂപധാനഞ്ച പാദൂപധാനഞ്ചാതി പല്ലങ്കാനം ഉഭതോലോഹിതകൂപധാനാനി. **വേജയന്തരഥപ്പമുഖാനീ**തി ഏത്ഥ വേജയന്തോ നാമ തസ്സ രഞ്ഞോ രഥോ, യസ്സ ചക്കാനം ഇന്ദനീലമണിമയാ നാഭി, സത്തരതനമയാ അരാ, പവാളമയാ നേമി, രജതമയോ അക്ഖോ, ഇന്ദനീലമണിമയം ഉപക്ഖരം, രജതമയം കുബ്ബരം. സോ തേസം രഥാനം പമുഖോ അഗ്ഗോ.

ദുകൂലസന്ദാനാനീതി ദുകൂലസന്ഥരാനി. **കംസൂപധാരണാനീ**തി രജതമയദോഹഭാജനാനി. **വത്ഥകോടിസഹസ്സാനീ**തി യഥാരുചിതം പരിഭുഞ്ജിസ്സതീതി ന്ഹത്വാ ഠിതകാലേ ഉപനീതവത്ഥാനേവ സന്ധായേതം വുത്തം. **ഭത്താഭിഹാരോ**തി അഭിഹരിതബ്ബഭത്തം.

യമഹം തേന സമയേന അജ്ഝാവസാമീതി യത്ഥ വസാമി, തം ഏകഞ്ഞേവ നഗരം ഹോതി, അവസേസേസു പുത്തധീതാദയോ ചേവ ദാസമനുസ്സാ ച വസിംസു. പാസാദകൂടാഗാരാദീസുപി ഏസേവ നയോ. പല്ലങ്കാദീസു ഏകംയേവ സയം പരിഭുഞ്ജതി, സേസാ പുത്താദീനം പരിഭോഗാ ഹോന്തി. ഇത്ഥീസു ഏകാവ പച്ചുപട്ഠാതി, സേസാ പരിവാരമത്താ ഹോന്തി. **വേലാമികാ**തി ഖത്തിയസ്സ വാ ബ്രാഹ്മണിയാ, ബ്രാഹ്മണസ്സ വാ ഖത്തിയാനിയാ കുച്ഛിസ്മിം ജാതാ. **പരിദഹാമീ**തി ഏകംയേവ ദുസ്സയുഗം നിവാസേമി, സേസാനി പരിവാരേത്വാ വിചരന്താനം അസീതിസഹസ്സാധികാനം സോളസന്നം പുരിസസതസഹസ്സാനം ഹോന്തീതി ദസ്സേതി. **ഭുഞ്ജാമീ**തി പരമപ്പമാണേന നാളികോദനമത്തം ഭുഞ്ജാമി, സേസം പരിവാരേത്വാ വിചരന്താനം ചത്താലീസസഹസ്സാധികാനം അട്ഠന്നം പുരിസസതസഹസ്സാനം ഹോതീതി ദസ്സേതി. ഏകഥാലിപാകോ ഹി ദസന്നം ജനാനം പഹോതി.

ഇതി ഇമം മഹാസുദസ്സനകാലേ സമ്പത്തിം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി തസ്സാ അനിച്ചതം ദസ്സേന്തോ **ഇതി ഖോ ഭിക്ഖൂ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **വിപരിണതാ**തി പകതിജഹനേന നിബ്ബുതപദീപോ വിയ അപണ്ണത്തികഭാവം ഗതാ. **ഏവം അനിച്ചാ ഖോ ഭിക്ഖു സങ്ഖാരാ**തി ഏവം ഹുത്വാഅഭാവട്ഠേന അനിച്ചാ. ഏത്താവതാ ഭഗവാ യഥാ നാമ പുരിസോ സതഹത്ഥുബ്ബേധേ ചമ്പകരുക്ഖേ നിസ്സേണിം ബന്ധിത്വാ അഭിരുഹിത്വാ ചമ്പകപുപ്ഫം ആദായ നിസ്സേണിം മുഞ്ചന്തോ ഓതരേയ്യ, ഏവമേവം നിസ്സേണിം ബന്ധന്തോ വിയ അനേകവസ്സകോടിസതസഹസ്സുബ്ബേധം മഹാസുദസ്സനസമ്പത്തിം ആരുയ്ഹ സമ്പത്തിമത്ഥകേ ഠിതം അനിച്ചലക്ഖണം ആദായ നിസ്സേണിം മുഞ്ചന്തോ വിയ ഓതിണ്ണോ. **ഏവം അദ്ധുവാ**തി ഏവം ഉദകപുബ്ബുളാദയോ വിയ ധുവഭാവരഹിതാ. **ഏവം അനസ്സാസികാ**തി ഏവം സുപിനകേ പീതപാനീയം വിയ അനുലിത്തചന്ദനം വിയ ച അസ്സാസവിരഹിതാ. ഇതി ഇമസ്മിം സുത്തേ അനിച്ചലക്ഖണം കഥിതം. പഞ്ചമേ സബ്ബം വുത്തനയമേവ. ഛട്ഠം തഥാ ബുജ്ഝനകസ്സ അജ്ഝാസയേന വുത്തം. ചതുത്ഥാദീനി.

൭. ഗദ്ദുലബദ്ധസുത്തവണ്ണനാ

൯൯. സത്തമേ **യം മഹാസമുദ്ദോ**തി യസ്മിം സമയേ പഞ്ചമേ സൂരിയേ ഉട്ഠിതേ മഹാസമുദ്ദോ ഉസ്സുസ്സതി. **ദുക്ഖസ്സ അന്തകിരിയ**ന്തി ചത്താരി സച്ചാനി അപ്പടിവിജ്ഝിത്വാ അവിജ്ജായ നിവുതാനംയേവ സതം വട്ടദുക്ഖസ്സ അന്തകിരിയം പരിച്ഛേദം ന വദാമി. **സാ ഗദ്ദുലബദ്ധോ**തി ഗദ്ദുലേന ബദ്ധസുനഖോ. **ഖീലേ**തി പഥവിയം ആകോടിതേ മഹാഖീലേ. **ഥമ്ഭേ**തി നിഖണിത്വാ ഠപിതേ ഥമ്ഭേ. **ഏവമേവ ഖോ**തി ഏത്ഥ സുനഖോ വിയ വട്ടനിസ്സിതോ ബാലോ, ഗദ്ദുലോ വിയ ദിട്ഠി, ഥമ്ഭോ വിയ സക്കായോ, ഗദ്ദുലരജ്ജുയാ ഥമ്ഭേ ഉപനിബദ്ധസുനഖസ്സ ഥമ്ഭാനുപരിവത്തനം വിയ ദിട്ഠിതണ്ഹായ സക്കായേ ബദ്ധസ്സ പുഥുജ്ജനസ്സ സക്കായാനുപരിവത്തനം വേദിതബ്ബം. സത്തമം.

൮. ദുതിയഗദ്ദുലബദ്ധസുത്തവണ്ണനാ

൧൦൦. അട്ഠമേ **തസ്മാ**തി യസ്മാ ദിട്ഠിഗദ്ദുലനിസ്സിതായ തണ്ഹാരജ്ജുയാ സക്കായഥമ്ഭേ ഉപനിബദ്ധോ വട്ടനിസ്സിതോ ബാലപുഥുജ്ജനോ സബ്ബിരിയാപഥേസു ഖന്ധപഞ്ചകം നിസ്സായേവ പവത്തതി, യസ്മാ വാ ദീഘരത്തമിദം ചിത്തം സംകിലിട്ഠം രാഗേന ദോസേന മോഹേന, തസ്മാ. **ചിത്തസംകിലേസാ**തി

സുന്ഹാതാപി ഹി സത്താ ചിത്തസംകിലേസേനേവ സംകിലിസ്സന്തി, മലഗ്ഗഹിതസരീരാപി ചിത്തസ്സ വോദാനത്താ വിസുജ്ഝന്തി. തേനാഹു പോരാണാ -

"രൂപമ്ഹി സംകിലിട്ഠമ്ഹി, സംകിലിസ്സന്തി മാണവാ;
രൂപേ സുദ്ധേ വിസുജ്ഝന്തി, അനക്ഖാതം മഹേസിനാ.

"ചിത്തമ്ഹി സംകിലിട്ഠമ്ഹി, സംകിലിസ്സന്തി മാണവാ;
ചിത്തേ സുദ്ധേ വിസുജ്ഝന്തി, ഇതി വുത്തം മഹേസിനാ"തി.

ചരണം നാമ ചിത്തന്തി വിചരണചിത്തം. സങ്ഖാ നാമ ബ്രാഹ്മണപാസണ്ഡികാ ഹോന്തി, തേ പടകോട്ഠകം കത്വാ തത്ഥ നാനപ്പകാരാ സുഗതിദുഗ്ഗതിവസേന സമ്പത്തിവിപത്തിയോ ലേഖാപേത്വാ, "ഇമം കമ്മം കത്വാ ഇദം പടിലഭതി, ഇദം കത്വാ ഇദ"ന്തി ദസ്സേന്താ തം ചിത്തം ഗഹേത്വാ വിചരന്തി. **ചിത്തേനേവ ചിത്തിത**ന്തി ചിത്തകാരേന ചിന്തേത്വാ കതത്താ ചിത്തേന ചിന്തിതം നാമ. **ചിത്തഞ്ഞേവ ചിത്തതര**ന്തി തസ്സ ചിത്തസ്സ ഉപായപരിയേസനചിത്തം തതോപി ചിത്തതരം. **തിരച്ഛാനഗതാ പാണാ ചിത്തേനേവ ചിത്തിതാ**തി കമ്മചിത്തേനേവ ചിത്തിതാ. തം പന കമ്മചിത്തം ഇമേ വട്ടകതിത്തിരാദയോ "ഏവം ചിത്താ ഭവിസ്സാമാ"തി ആയൂഹന്താ നാമ നത്ഥി. കമ്മം പന യോനിം ഉപനേതി, യോനിമൂലകോ തേസം ചിത്തഭാവോ. യോനിഉപഗതാ ഹി സത്താ തംതംയോനികേഹി സദിസചിത്താവ ഹോന്തി. ഇതി യോനിസിദ്ധോ ചിത്തഭാവോ, കമ്മസിദ്ധാ യോനീതി വേദിതബ്ബാ.

അപിച ചിത്തം നാമേതം സഹജാതം സഹജാതധമ്മചിത്തതായ ഭൂമിചിത്തതായ വത്ഥുചിത്തതായ ദ്വാരചിത്തതായ ആരമ്മണചിത്തതായ കമ്മനാനത്തമൂലകാനം ലിങ്ഗനാനത്തസഞ്ഞാനാനത്തവോഹാരനാനത്താദീനം അനേകവിധാനം ചിത്താനം നിപ്ഫാദനതായപി തിരച്ഛാനഗതചിത്തതോ ചിത്തതരമേവ വേദിതബ്ബം.

രജകോതി വത്ഥേസു രങ്ഗേന രൂപസമുട്ഠാപനകോ. സോ പന അഛേകോ അമനാപം രൂപം കരോതി, ഛേകോ മനാപം ദസ്സനീയം, ഏവമേവ പുഥുജ്ജനോ അകുസലചിത്തേന വാ ഞാണവിപ്പയുത്തകുസലേന വാ ചക്ഖുസമ്പദാദിവിരഹിതം വിരൂപം സമുട്ഠാപേതി, ഞാണസമ്പയുത്തകുസലേന ചക്ഖുസമ്പദാദിസമ്പന്നം അഭിരൂപം. അട്ഠമം.

൯. വാസിജടസുത്തവണ്ണനാ

൧൦൧. നവമേ **സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, കുക്കുടിയാ അണ്ഡാനീ**തി ഇമാ കണ്ഹപക്ഖസുക്കപക്ഖവസേന ദ്വേ ഉപമാ വുത്താ. താസു കണ്ഹപക്ഖഉപമാ അത്ഥസ്സ അസാധികാ, ഇതരാ സാധികാതി. സുക്കപക്ഖഉപമായ ഏവം അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ - **സേയ്യഥാ**തി ഓപമ്മത്ഥേ നിപാതോ, **അപീ**തി സമ്ഭാവനത്ഥേ. ഉഭയേനാപി സേയ്യഥാ നാമ, ഭിക്ഖവേതി ദസ്സേതി. **കുക്കുടിയാ അണ്ഡാനി അട്ഠ വാ ദസ വാ ദസ വാ ദ്വാദസ വാ**തി ഏത്ഥ പന കിഞ്ചാപി കുക്കുടിയാ വുത്തപ്പകാരതോ ഊനാധികാനിപി അണ്ഡാനി ഹോന്തി, വചനസിലിട്ഠതായ പന ഏവം വുത്തം. ഏവഞ്ഹി ലോകേ സിലിട്ഠവചനം ഹോതി. **താനസ്സൂ**തി താനി അസ്സു, താനി ഭവേയ്യുന്തി അത്ഥോ. **കുക്കുടിയാ സമ്മാ അധിസയിതാനീ**തി തായ ച ജനേത്തിയാ കുക്കുടിയാ പക്ഖേ പസാരേത്വാ തേസം ഉപരി സയന്തിയാ സമ്മാ അധിസയിതാനി. **സമ്മാ പരിസേദിതാനീ**തി കാലേന കാലം ഉതും ഗണ്ഹാപേന്തിയാ സുട്ഠു സമന്തതോ സേദിതാനി ഉസ്മീകതാനി. **സമ്മാ പരിഭാവിതാനീ**തി കാലേന കാലം സുട്ഠു സമന്തതോ ഭാവിതാനി, കുക്കുടഗന്ധം ഗാഹാപിതാനീതി അത്ഥോ. **കിഞ്ചാപി തസ്സാ കുക്കുടിയാ**തി തസ്സാ കുക്കുടിയാ ഇമിനാ തിവിധകിരിയാകരണേന അപ്പമാദം കത്വാ കിഞ്ചാപി ന ഏവം ഇച്ഛാ ഉപ്പജ്ജേയ്യ. **അഥ ഖോ ഭബ്ബാവ തേ**തി അഥ ഖോ തേ

കുക്കുടപോതകാ വുത്തനയേന സോത്ഥിനാ അഭിനിബ്ഭിജ്ജിതും ഭബ്ബാവ. തേ ഹി യസ്മാ തായ കുക്കുടിയാ ഏവം തീഹാകാരേഹി താനി അണ്ഡാനി പരിപാലിയമാനാനി ന പൂതീനി ഹോന്തി, യോ നേസം അല്ലസിനേഹോ, സോപി പരിയാദാനം ഗച്ഛതി, കപാലം തനുകം ഹോതി, പാദനഖസിഖാ ച മുഖതുണ്ഡകഞ്ച ഖരം ഹോതി, സയമ്പി പരിണാമം ഗച്ഛന്തി, കപാലസ്സ തനുത്താ ബഹി ആലോകോ അന്തോ പഞ്ഞായതി, തസ്മാ "ചിരം വത മയം സങ്കുടിതഹത്ഥപാദാ സമ്ബാധേ സയിമ്ഹാ, അയഞ്ച ബഹി ആലോകോ ദിസ്സതി, ഏത്ഥ ദാനി നോ സുഖവിഹാരോ ഭവിസ്സതീ"തി നിക്ഖമിതുകാമാ ഹുത്വാ കപാലം പാദേന പഹരന്തി, ഗീവം പസാരേന്തി, തതോ തം കപാലം ദ്വേധാ ഭിജ്ജതി. അഥ തേ പക്ഖേ വിധുനന്താ തംഖണാനുരൂപം വിരവന്താ നിക്ഖമന്തിയേവ, നിക്ഖമിത്വാ ച ഗാമക്ഖേത്തം ഉപസോഭയമാനാ വിചരന്തി.

ഏവമേവ ഖോതി ഇദം ഓപമ്മസമ്പടിപാദനം. തം ഏവം അത്ഥേന സംസന്ദിത്വാ വേദിതബ്ബം - തസ്സാ കുക്കുടിയാ അണ്ഡേസു തിവിധകിരിയാകരണം വിയ ഹി ഇമസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഭാവാനുയോഗം അനുയുത്തകാലോ, കുക്കുടിയാ തിവിധകിരിയാസമ്പാദനേന അണ്ഡാനം അപൂതിഭാവോ വിയ ഭാവനാനുയോഗമനുയുത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ തിവിധാനുപസ്സനാസമ്പാദനേന വിപസ്സനാഞാണസ്സ അപരിഹാനി, തസ്സാ തിവിധകിരിയാകരണേന അല്ലസിനേഹപരിയാദാനം വിയ തസ്സ ഭിക്ഖുനോ തിവിധാനുപസ്സനാസമ്പാദനേന ഭവത്തയാനുഗതനികന്തിസിനേഹപരിയാദാനം, അണ്ഡകപാലാനം തനുഭാവോ വിയ തസ്സ ഭിക്ഖുനോ അവിജ്ജണ്ഡകോസസ്സ തനുഭാവോ, കുക്കുടപോതകാനം പാദനഖസിഖമുഖതുണ്ഡകാനം ഥദ്ധഖരഭാവോ വിയ ഭിക്ഖുനോ വിപസ്സനാഞാണസ്സ തിക്ഖഖരവിപ്പസന്ന സൂരഭാവോ, കുക്കുടപോതകാനം പരിണാമകാലോ വിയ ഭിക്ഖുനോ വിപസ്സനാഞാണസ്സ പരിണാമകാലോ വഡ്ഢിതകാലോ ഗബ്ഭഗ്ഗഹണകാലോ, കുക്കുടപോതകാനം പാദനഖസിഖായ വാ മുഖതുണ്ഡകേന വാ അണ്ഡകോസം പദാലേത്വാ പക്ഖേ പപ്ഫോടേത്വാ സോത്ഥിനാ അഭിനിബ്ഭിദാകാലോ വിയ തസ്സ ഭിക്ഖുനോ വിപസ്സനാഞാണഗബ്ഭം ഗണ്ഹാപേത്വാ വിചരന്തസ്സ തജ്ജാതികം ഉതുസപ്പായം വാ ഭോജനസപ്പായം വാ പുഗ്ഗലസപ്പായം വാ ധമ്മസ്സവനസപ്പായം വാ ലഭിത്വാ ഏകാസനേ നിസിന്നസ്സേവ വിപസ്സനം വഡ്ഢേന്തസ്സ അനുപുബ്ബാധിഗതേന അരഹത്തമഗ്ഗേന അവിജ്ജണ്ഡകോസം പദാലേത്വാ അഭിഞ്ഞാപക്ഖേ പപ്ഫോടേത്വാ സോത്ഥിനാ അരഹത്തപത്തകാലോ വേദിതബ്ബോ. യഥാ പന കുക്കുടപോതകാനം പരിണതഭാവം ഞത്വാ മാതാപി അണ്ഡകോസം ഭിന്ദതി, ഏവം തഥാരൂപസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഞാണപരിപാകം ഞത്വാ സത്ഥാപി -

> "ഉച്ഛിന്ദ സിനേഹമത്തനോ, കുമുദം സാരദികംവ പാണിനാ;
> സന്തിമഗ്ഗമേവ ബ്രൂഹയ, നിബ്ബാനം സുഗതേന ദേസിത"ന്തി. (ധ॰ പ॰ ൨൮൫) -

ആദിനാ നയേന ഓഭാസം ഫരിത്വാ ഗാഥായ അവിജ്ജണ്ഡകോസം പഹരതി. സോ ഗാഥാപരിയോസാനേ അവിജ്ജണ്ഡകോസം ഭിന്ദിത്വാ അരഹത്തം പാപുണാതി. തതോ പട്ഠായ യഥാ തേ കുക്കുടപോതകാ ഗാമക്ഖേത്തം ഉപസോഭയമാനാ തത്ഥ വിചരന്തി, ഏവം അയമ്പി മഹാഖീണാസവോ നിബ്ബാനാരമ്മണം ഫലസമാപത്തിം അപ്പേത്വാ സങ്ഘാരാമം ഉപസോഭയമാനോ വിചരതി.

പലഗണ്ഡസ്സാതി വഡ്ഢകിസ്സ. സോ ഹി ഓലമ്ബകസങ്ഖാതം പലം ധാരേത്വാ ദാരൂനം ഗണ്ഡം ഹരതീതി പലഗണ്ഡോതി വുച്ചതി. **വാസിജടേ**തി വാസിദണ്ഡകസ്സ ഗഹണട്ഠാനേ. **ഏത്തകം വത മേ അജ്ജ ആസവാനം ഖീണ**ന്തി പബ്ബജിതസ്സ ഹി പബ്ബജ്ജാസങ്ഖേപേന ഉദ്ദേസേന പരിപുച്ഛായ യോനിസോ മനസികാരേന വത്തപടിപത്തിയാ ച നിച്ചകാലം ആസവാ ഖീയന്തി. ഏവം ഖീയമാനാനം പന

തേസം "ഏത്തകം അജ്ജ ഖീണം, ഏത്തകം ഹിയ്യോ"തി ഏവമസ്സ ഞാണം ന ഹോതീതി അത്ഥോ. ഇമായ ഉപമായ വിപസ്സനായാനിസംസോ ദീപിതോ. **ഹേമന്തികേനാ**തി ഹേമന്തസമയേന. **പടിപ്പസ്സമ്ഭന്തീ**തി ഥിരഭാവേന പരിഹായന്തി.

ഏവമേവ ഖോതി ഏത്ഥ മഹാസമുദ്ദോ വിയ സാസനം ദട്ഠബ്ബം, നാവാ വിയ യോഗാവചരോ, നാവായ മഹാസമുദ്ദേ പരിയാദാനം വിയ ഇമസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഊനപഞ്ചവസ്സകാലേ ആചരിയുപജ്ഝായാനം സന്തികേ വിചരണം, നാവായ മഹാസമുദ്ദോദകേന ഖജ്ജമാനാനം ബന്ധനാനം തനുഭാവോ വിയ ഭിക്ഖുനോ പബ്ബജ്ജാസങ്ഖേപേന ഉദ്ദേസപരിപുച്ഛാദീഹി ചേവ സംയോജനാനം തനുഭാവോ, നാവായ ഥലേ ഉക്ഖിത്തകാലോ വിയ ഭിക്ഖുനോ നിസ്സയമുച്ചകസ്സ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ അരഞ്ഞേ വസനകാലോ, ദിവാ വാതാതപേന സംസുസ്സനം വിയ വിപസ്സനാഞാണേന തണ്ഹാസ്നേഹസംസുസ്സനം, രത്തിം ഹിമോദകേന തേമനം വിയ കമ്മട്ഠാനം നിസ്സായ ഉപ്പന്നേന പീതിപാമോജ്ജേന ചിത്തതേമനം, രത്തിന്ദിവം വാതാതപേന ചേവ ഹിമോദകേന ച പരിസുക്ഖപരിതിന്താനം ബന്ധനാനം ദുബ്ബലഭാവോ വിയ ഏകദിവസം ഉതുസപ്പായാദീനി ലദ്ധാ വിപസ്സനാഞാണപീതിപാമോജ്ജേഹി സംയോജനാനം ഭിയ്യോസോമത്തായ ദുബ്ബലഭാവോ, പാവുസ്സകമേഘോ വിയ അരഹത്തമഗ്ഗഞാണം , മേഘവുട്ഠിഉദകേന നാവായ ബന്ധേ പൂതിഭാവോ വിയ ആരദ്ധവിപസ്സകസ്സ രൂപസത്തകാദിവസേന വിപസ്സനം വഡ്ഢേന്തസ്സ ഓക്ഖായമാനേ പക്ഖായമാനേ കമ്മട്ഠാനേ ഏകദിവസം ഉതുസപ്പായാദീനി ലദ്ധാ ഏകപല്ലങ്കേന നിസിന്നസ്സ അരഹത്തഫലാധിഗമോ, പൂതിബന്ധനാവായ കഞ്ചി കാലം ഠാനം വിയ ഖീണസംയോജനസ്സ അരഹതോ മഹാജനം അനുഗ്ഗണ്ഹന്തസ്സ യാവതായുകം ഠാനം, പൂതിബന്ധനാവായ അനുപുബ്ബേന ഭിജ്ജിത്വാ അപണ്ണത്തികഭാവൂപഗമോ വിയ ഖീണാസവസ്സ ഉപാദിണ്ണക്ഖന്ധഭേദേന അനുപാദിസേസായ നിബ്ബാനധാതുയാ പരിനിബ്ബുതസ്സ അപണ്ണത്തികഭാവൂപഗമോതി ഇമായ ഉപമായ സംയോജനാനം ദുബ്ബലതാ ദീപിതാ. നവമം.

൧൦. അനിച്ചസഞ്ഞാസുത്തവണ്ണനാ

൧൦൨. ദസമേ **അനിച്ചസഞ്ഞാ**തി അനിച്ചം അനിച്ചന്തി ഭാവേന്തസ്സ ഉപ്പന്നസഞ്ഞാ. **പരിയാദിയതീ**തി ഖേപയതി. **സബ്ബം അസ്മിമാന**ന്തി നവവിധം അസ്മിമാനം. **മൂലസന്താനകാനീ**തി സന്താനേത്വാ ഠിതമൂലാനി. മഹാനങ്ഗലം വിയ ഹി അനിച്ചസഞ്ഞാ, ഖുദ്ദാനുഖുദ്ദകാനി മൂലസന്താനകാനി വിയ കിലേസാ, യഥാ കസ്സകോ കസന്തോ നങ്ഗലേന താനി പദാലേതി, ഏവം യോഗീ അനിച്ചസഞ്ഞം ഭാവേന്തോ അനിച്ചസഞ്ഞാഞാണേന കിലേസേ പദാലേതീതി ഇദമേത്ഥ ഓപമ്മസംസന്ദനം.

ഓധുനാതീതി ഹേട്ഠാ ധുനാതി. **നിദ്ധുനാതീ**തി പപ്ഫോടേതി. **നിച്ഛോടേതീ**തി പപ്ഫോടേത്വാ ഛഡ്ഡേതി. ഇധാപി പബ്ബജാനി വിയ കിലേസാ, ലായനം നിച്ഛോടനം വിയ അനിച്ചസഞ്ഞാഞാണന്തി ഇമിനാ അത്ഥേന ഉപമാ സംസന്ദേതബ്ബാ.

വണ്ടച്ഛിന്നായാതി തിണ്ഹേന ഖുരപ്പേന വണ്ടച്ഛിന്നായ. **തദന്വയാനി ഭവന്തീ**തി തം അമ്ബപിണ്ഡിം അനുഗച്ഛന്തി, തസ്സാ പതമാനായ അമ്ബാനി ഭൂമിയം പതന്തി. ഇധാപി അമ്ബപിണ്ഡി വിയ കിലേസാ, തിണ്ഹഖുരപ്പോ വിയ അനിച്ചസഞ്ഞാ, യഥാ ഖുരപ്പേന ഛിന്നായ അമ്ബപിണ്ഡിയാ സബ്ബാനി അമ്ബാനി ഭൂമിയം പതന്തി, ഏവം അനിച്ചസഞ്ഞാഞാണേന കിലേസാനം മൂലഭൂതായ അവിജ്ജായ ഛിന്നായ സബ്ബകിലേസാ സമുഗ്ഘാതം ഗച്ഛന്തീതി, ഇദം ഓപമ്മസംസന്ദനം.

കൂടങ്ഗമാതി കൂടം ഗച്ഛന്തി. **കൂടനിന്നാ**തി കൂടം പവിസനഭാവേന കൂടേ നിന്നാ. **കൂടസമോസരണാ**തി കൂടേ സമോസരിത്വാ ഠിതാ. ഇധാപി കൂടം വിയ അനിച്ചസഞ്ഞാ, ഗോപാനസിയോ വിയ ചതുഭൂമകകുസലധമ്മാ, യഥാ

സബ്ബഗോപാനസീനം കൂടം അഗ്ഗം, ഏവം കുസലധമ്മാനം അനിച്ചസഞ്ഞാ അഗ്ഗാ. നനു ച അനിച്ചസഞ്ഞാ ലോകിയാ, സാ ലോകിയകുസലാനം താവ അഗ്ഗം ഹോതു, ലോകുത്തരാനം കഥം അഗ്ഗന്തി? തേസമ്പി പടിലാഭകരണത്ഥേന അഗ്ഗന്തി വേദിതബ്ബാ. ഇമിനാ ഉപായേന സബ്ബാസു ഉപമാസു ഓപമ്മസംസന്ദനം വേദിതബ്ബം. പുരിമാഹി പനേത്ഥ തീഹി അനിച്ചസഞ്ഞായ കിച്ചം, പച്ഛിമാഹി ബലന്തി. ദസമം.

പുപ്ഫവഗ്ഗോ ദസമോ.

മജ്ഝിമപണ്ണാസകോ സമത്തോ.

൧൧. അന്തവഗ്ഗോ

൧. അന്തസുത്തവണ്ണനാ

൧൦൩. അന്തവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **അന്താ**തി കോട്ഠാസാ. ഇദം സുത്തം ചതുസച്ചവസേന പഞ്ചക്ഖന്ധേ യോജേത്വാ **അന്തോ**തി വചനേന ബുജ്ഝനകാനം അജ്ഝാസയവസേന വുത്തം. പഠമം.

൨-൩. ദുക്ഖസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൦൪-൧൦൫. ദുതിയമ്പി പഞ്ചക്ഖന്ധേ ചതുസച്ചവസേന യോജേത്വാ **ദുക്ഖ**ന്തി ബുജ്ഝനകാനം അജ്ഝാസയേന കഥിതം. തതിയമ്പി തഥേവ **സക്കായോ**തി ബുജ്ഝനകാനം അജ്ഝാസയേന കഥിതം. ദുതിയതതിയാനി.

൪. പരിഞ്ഞേയ്യസുത്തവണ്ണനാ

൧൦൬. ചതുത്ഥേ **പരിഞ്ഞേയ്യേ**തി പരിജാനിതബ്ബേ സമതിക്കമിതബ്ബേ. **പരിഞ്ഞ**ന്തി സമതിക്കമം. **പരിഞ്ഞാതാവി**ന്തി തായ പരിഞ്ഞായ പരിജാനിത്വാ സമതിക്കമിത്വാ ഠിതം. **രാഗക്ഖയോ**തിആദീഹി നിബ്ബാനം ദസ്സിതം. ചതുത്ഥം.

൫-൧൦. സമണസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൦൭-൧൧൨. പഞ്ചമാദീസു ചതൂസു ചത്താരി സച്ചാനി കഥിതാനി. നവമദസമേസു കിലേസപ്പഹാനന്തി. പഞ്ചമാദീനി.

അന്തവഗ്ഗോ ഏകാദസമോ.

൧൨. ധമ്മകഥികവഗ്ഗോ

൧-൨. അവിജ്ജാസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൧൩-൧൧൪. ധമ്മകഥികവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **ഏത്താവതാ ച അവിജ്ജാഗതോ ഹോതീ**തി യാവതാ ഇമായ ചതൂസു സച്ചേസു അഞ്ഞാണഭൂതായ അവിജ്ജായ സമന്നാഗതോ, ഏത്താവതാ അവിജ്ജാഗതോ ഹോതീതി അത്ഥോ. ദുതിയേപി ഏസേവ നയോ. പഠമദുതിയാനി.

൩. ധമ്മകഥികസുത്തവണ്ണനാ

൧൧൫. തതിയേ പഠമേന ധമ്മകഥികോ, ദുതിയേന സേഖഭൂമി, തതിയേന അസേഖഭൂമീതി ഏവം ധമ്മകഥികം പുച്ഛിതേന വിസേസേത്വാ ദ്വേ ഭൂമിയോ കഥിതാ. തതിയം.

൪. ദുതിയധമ്മകഥികസുത്തവണ്ണനാ

൧൧൫. ചതുത്ഥേ തിസ്സന്നമ്പി പുച്ഛാനം തീണി വിസ്സജ്ജനാനി കഥിതാനി. ചതുത്ഥം.

൫-൯. ബന്ധനസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൧൬-൧൨൧. പഞ്ചമേ **അതീരദസ്സീ**തി തീരം വുച്ചതി വട്ടം, തം ന പസ്സതി. **അപാരദസ്സീ**തി പാരം വുച്ചതി നിബ്ബാനം, തം ന പസ്സതി. **ബദ്ധോ**തി കിലേസബന്ധനേന ബദ്ധോ ഹുത്വാ ജീയതി ച മീയതി ച അസ്മാ ലോകാ പരം ലോകം ഗച്ഛതീതി. ഇമസ്മിം സുത്തേ വട്ടദുക്ഖം കഥിതന്തി. ഛട്ഠാദീനി ഉത്താനത്ഥാനേവ. പഞ്ചമാദീനി.

൧൦. സീലവന്തസുത്തവണ്ണനാ

൧൨൨. ദസമേ **അനിച്ചതോ**തിആദീസു ഹുത്വാ അഭാവാകാരേന **അനിച്ചതോ,** പടിപീളനാകാരേന **ദുക്ഖതോ,** ആബാധട്ഠേന **രോഗതോ,** അന്തോദോസട്ഠേന **ഗണ്ഡതോ,** തേസം തേസം ഗണ്ഡാനം പച്ചയഭാവേന വാ ഖണനട്ഠേന വാ **സല്ലതോ** ദുക്ഖട്ഠേന **അഘതോ,** വിസഭാഗമഹാഭൂതസമുട്ഠാനആബാധപച്ചയട്ഠേന **ആബാധതോ,** അസകട്ഠേന **പരതോ,** പലുജ്ജനട്ഠേന **പലോകതോ** , സത്തസുഞ്ഞതട്ഠേന **സുഞ്ഞതോ,** അത്താഭാവേന **അനത്തതോ**. ഏവമേത്ഥ ''അനിച്ചതോ പലോകതോ''തി ദ്വീഹി പദേഹി അനിച്ചമനസികാരോ, ''സുഞ്ഞതോ അനത്തതോ''തി ദ്വീഹി അനത്തമനസികാരോ, സേസേഹി ദുക്ഖമനസികാരോ വുത്തോതി വേദിതബ്ബോ. സേസമേത്ഥ ഉത്താനമേവ. ദസമം.

൧൧. സുതവന്തസുത്തവണ്ണനാ

൧൨൩. തഥാ ഏകാദസമേ. ദസമസ്മിഞ്ഹി ''സീലവതാ''തി ചതുപാരിസുദ്ധിസീലം വുത്തം, ഇധ **സുതവതാ**തി കമ്മട്ഠാനസുതം ഇദമേവ നാനാകരണം. ഏകാദസമം.

൧൨-൧൩. കപ്പസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൨൪-൧൨൫. ദ്വാദസമതേരസമാനി രാഹുലോവാദസദിസാനേവാതി. ദ്വാദസമതേരസമാനി.

ധമ്മകഥികവഗ്ഗോ ദ്വാദസമോ.

൧൩. അവിജ്ജാവഗ്ഗോ

൧-൧൦. സമുദയധമ്മസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൨൬-൧൩൫. അവിജ്ജാവഗ്ഗോ ഉത്താനത്ഥോവ. ഇമസ്മിഞ്ഹി വഗ്ഗേ സബ്ബസുത്തേസു ചതുസച്ചമേവ കഥിതം.

അവിജ്ജാവഗ്ഗോ തേരസമോ.

൧൪. കുക്കുളവഗ്ഗോ

൧-൧൩. കുക്കുളസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൩൬-൧൪൮. കുക്കുളവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **കുക്കുള**ന്തി സന്തത്തം ആദിത്തം ഛാരികരാസിം വിയ മഹാപരിളാഹം. ഇമസ്മിം സുത്തേ ദുക്ഖലക്ഖണം കഥിതം,

സേസേസു അനിച്ചലക്ഖണാദീനി. സബ്ബാനി ചേതാനി പാടിയേക്കം പുഗ്ഗലജ്ഝാസയേന കഥിതാനീതി.

കുക്കുളവഗ്ഗോ ചുദ്ദസമോ.

൧൫. ദിട്ഠിവഗ്ഗോ

൧-൯. അജ്ഝത്തസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൫൦-൧൫൮. ദിട്ഠിവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **കിം ഉപാദായാ**തി കിം പടിച്ച. ദുതിയേ **കിം അഭിനിവിസ്സാ**തി കിം അഭിനിവിസിത്വാ, പച്ചയം കത്വാതി അത്ഥോ. തതിയാദീസു **ദിട്ഠീ**തിആദീനി പുഗ്ഗലജ്ഝാസയേന വുത്താനി. പഠമാദീനി.

൧൦. ആനന്ദസുത്തവണ്ണനാ

൧൫൯. ദസമേ **ഉപസങ്കമീ**തി അഞ്ഞേ ഭിക്ഖൂ പഞ്ചക്ഖന്ധകമ്മട്ഠാനം കഥാപേത്വാ യുഞ്ജിത്വാ ഘടേത്വാ അരഹത്തം പത്വാ സത്ഥു സന്തികേ അഞ്ഞം ബ്യാകരോന്തേ ദിസ്വാ "അഹമ്പി പഞ്ചക്ഖന്ധകമ്മട്ഠാനം കഥാപേത്വാ യുഞ്ജന്തോ ഘടേന്തോ, അരഹത്തം പത്വാ അഞ്ഞം ബ്യാകരിസ്സാമീ"തി ചിന്തേത്വാ ഉപസങ്കമി. സത്ഥാ പന അത്തനോ ധരമാനകാലേ ഥേരസ്സ ഉപരിമഗ്ഗത്തയവജ്ഝാനം കിലേസാനം പഹാനം അപസ്സന്തോപി "ഇമസ്സ ചിത്തം ഗണ്ഹിസ്സാമീ"തി കഥേസി. തസ്സാപി ഏകം ദ്വേ വാരേ മനസി കത്വാവ ബുദ്ധുപട്ഠാനവേലാ ജാതാതി ഗന്തബ്ബം ഹോതി. ഇതിസ്സ ചിത്തം സമ്പഹംസമാനോ വിമുത്തിപരിപാചനീയധമ്മോവ സോ കമ്മട്ഠാനാനുയോഗോ ജാതോതി. ദസമം.

ദിട്ഠിവഗ്ഗോ പന്നരസമോ.

ഉപരിപണ്ണാസകോ സമത്തോ.

ഖന്ധസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. രാധസംയുത്തം

൧. പഠമവഗ്ഗോ

൧. മാരസുത്തവണ്ണനാ

൧൬൦. രാധസംയുത്തസ്സ പഠമേ **മാരോ വാ അസ്സാ**തി മരണം വാ ഭവേയ്യ. **മാരേതാ വാ**തി മാരേതബ്ബോ വാ. **യോ വാ പന മീയതീ**തി യോ വാ പന മരതി. **നിബ്ബിദത്ഥ**ന്തി നിബ്ബിദാഞാണത്ഥം. **നിബ്ബാനത്ഥാ**തി ഫലവിമുത്തി നാമേസാ അനുപാദാനിബ്ബാനത്ഥാതി അത്ഥോ. **അച്ചയാസീ**തി അതിക്കന്തോസി. **നിബ്ബാനോഗധ**ന്തി നിബ്ബാനേ പതിട്ഠിതം. ഇദം മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയം നാമ നിബ്ബാനബ്ഭന്തരേ വുസ്സതി, ന നിബ്ബാനം അതിക്കമിത്വാതി അത്ഥോ. **നിബ്ബാനപരിയോസാന**ന്തി നിബ്ബാനം അസ്സ പരിയോസാനം, നിപ്ഫത്തി നിട്ഠാതി അത്ഥോ. പഠമം.

൨-൧൦. സത്തസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൬൧-൧൬൯. ദുതിയേ **സത്തോ സത്തോ**തി ലഗ്ഗപുച്ഛാ. **തത്ര സത്തോ തത്ര വിസത്തോ**തി തത്ര ലഗ്ഗോ തത്ര വിലഗ്ഗോ. **പംസ്വാഗാരകേഹീ**തി പംസുഘരകേഹി. **കേളായന്തീ**തി കീളന്തി. **ധനായന്തീ**തി ധനം വിയ മഞ്ഞന്തി. **മമായന്തീ**തി ''മമ ഇദം, മമ ഇദ''ന്തി മമത്തം കരോന്തി, അഞ്ഞസ്സ ഫുസിതുമ്പി ന ദേന്തി. **വികീളനിയം കരോന്തീ**തി ''നിട്ഠിതാ കീളാ''തി തേ ഭിന്ദമാനാ കീളാവിഗമം കരോന്തി. തതിയേ **ഭവനേത്തീ**തി ഭവരജ്ജു. ചതുത്ഥം ഉത്താനമേവ. പഞ്ചമാദീസു ചതൂസു ചത്താരി സച്ചാനി കഥിതാനി, ദ്വീസു കിലേസപ്പഹാനന്തി. ദുതിയാദീനി.

പഠമോ വഗ്ഗോ.

൨. ദുതിയവഗ്ഗോ

൧-൧൨. മാരസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൭൦-൧൮൧. ദുതിയവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **മാരോ, മാരോ**തി മരണം പുച്ഛതി. യസ്മാ പന രൂപാദിവിനിമുത്തം മരണം നാമ നത്ഥി, തേനസ്സ ഭഗവാ **രൂപം ഖോ, രാധ, മാരോ**തിആദിമാഹ . ദുതിയേ **മാരധമ്മോ**തി മരണധമ്മോ. ഏതേനുപായേന സബ്ബത്ഥ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോതി.

ദുതിയോ വഗ്ഗോ.

൩-൪. ആയാചനവഗ്ഗാദി

൧-൧൧. മാരാദിസുത്തഏകാദസകവണ്ണനാ

൧൮൨-൨൦൫. തതോ പരം ഉത്താനത്ഥമേവ. അയഞ്ഹി രാധത്ഥേരോ പടിഭാനിയത്ഥേരോ നാമ. തഥാഗതസ്സ ഇമം ഥേരം ദിസ്വാ സുഖുമം കാരണം ഉപട്ഠാതി. തേനസ്സ ഭഗവാ നാനാനയേഹി ധമ്മം ദേസേതി. ഏവം ഇമസ്മിം

രാധസംയുത്തേ ആദിതോ ദ്വേ വഗ്ഗാ പുച്ഛാവസേന ദേസിതാ, തതിയോ ആയാചനേന, ചതുത്ഥോ ഉപനിസിന്നകകഥാവസേന. സകലമ്പി പനേതം രാധസംയുത്തം ഥേരസ്സ വിമുത്തിപരിപാചനീയധമ്മവസേനേവ ഗഹിതന്തി വേദിതബ്ബം.

രാധസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. ദിട്ഠിസംയുത്തം

൧. സോതാപത്തിവഗ്ഗോ

൧. വാതസുത്തവണ്ണനാ

൨൦൬. ദിട്ഠിസംയുത്തേ **ന വാതാ വായന്തീ**തിആദീസു ഏവം കിര തേസം ദിട്ഠി - ‘‘യേപി ഏതേ രുക്ഖസാഖാദീനി ഭഞ്ജന്താ വാതാ വായന്തി, ന ഏതേ വാതാ, വാതലേസോ നാമേസോ, വാതോ പന ഏസികത്ഥമ്ഭോ വിയ പബ്ബതകൂടം വിയ ച ഠിതോ. തഥാ യാപി ഏതാ തിണകട്ഠാദീനി വഹന്തിയോ നദിയോ സന്ദന്തി, ന ഏത്ഥ ഉദകം സന്ദതി, ഉദകലേസോ നാമേസ, ഉദകം പന ഏസികത്ഥമ്ഭോ വിയ പബ്ബതകൂടം വിയ ച ഠിതം. യാപിമാ ഗബ്ഭിനിയോ വിജായന്തീതി ച വുച്ചന്തി, കിഞ്ചാപി താ മിലാതുദരാ ഹോന്തി, ഗബ്ഭോ പന ന നിക്ഖമതി, ഗബ്ഭലേസോ നാമേസോ, ഗബ്ഭോ പന ഏസികത്ഥമ്ഭോ വിയ പബ്ബതകൂടം വിയ ച ഠിതോ. യേപി ഏതേ ചന്ദിമസൂരിയാ ഉദേന്തി വാ അപേന്തി വാ, നേവ തേ ഉദേന്തി ന അപേന്തി, ചന്ദിമസൂരിയലേസോ നാമേസ, ചന്ദിമസൂരിയാ പന ഏസികത്ഥമ്ഭോ വിയ പബ്ബതകൂടം വിയ ച ഠിതാ’’തി.

൨-൪. ഏതംമമസുത്താദിവണ്ണനാ

൨൦൭-൨൦൯. **ദിട്ഠ**ന്തിആദീസു **ദിട്ഠം** രൂപായതനം. **സുതം** സദ്ദായതനം. **മുതം** ഗന്ധായതനം രസായതനം ഫോട്ഠബ്ബായതനം. തഞ്ഹി പത്വാ ഗഹേതബ്ബതോ മുതന്തി ച വുത്തം. അവസേസാനി സത്തായതനാനി **വിഞ്ഞാതം** നാമ. **പത്ത**ന്തി പരിയേസിത്വാ വാ അപരിയേസിത്വാ വാ പത്തം. **പരിയേസിത**ന്തി പത്തം വാ അപത്തം വാ പരിയേസിതം. **അനുവിചരിതം മനസാ**തി ചിത്തേന അനുസഞ്ചരിതം. ലോകസ്മിഞ്ഹി പരിയേസിത്വാ പത്തമ്പി അത്ഥി, പരിയേസിത്വാ നോപത്തമ്പി, അപരിയേസിത്വാ പത്തമ്പി, അപരിയേസിത്വാ നോപത്തമ്പി. തത്ഥ പരിയേസിത്വാ പത്തം പത്തം നാമ, പരിയേസിത്വാ നോപത്തം പരിയേസിതം നാമ . അപരിയേസിത്വാ പത്തഞ്ച അപരിയേസിത്വാ നോപത്തഞ്ച മനസാനുവിചരിതം നാമ. അഥ വാ പരിയേസിത്വാ പത്തമ്പി അപരിയേസിത്വാ പത്തമ്പി പത്തട്ഠേന പത്തം നാമ, പരിയേസിത്വാ നോപത്തമേവ പരിയേസിതം നാമ, അപരിയേസിത്വാ നോപത്തം മനസാനുവിചരിതം നാമ. സബ്ബം വാ ഏതം മനസാ അനുവിചരിതമേവ.

൫. നത്ഥിദിന്നസുത്തവണ്ണനാ

൨൧൦. **നത്ഥി ദിന്ന**ന്തിആദീസു **നത്ഥി ദിന്ന**ന്തി ദിന്നസ്സ ഫലാഭാവം സന്ധായ വദന്തി. **യിട്ഠം** വുച്ചതി മഹായാഗോ. **ഹുത**ന്തി പഹേണകസക്കാരോ അധിപ്പേതോ. തമ്പി ഉഭയം ഫലാഭാവമേവ സന്ധായ പടിക്ഖിപന്തി. **സുകതദുക്കടാന**ന്തി സുകതദുക്കതാനം, കുസലാകുസലാനന്തി അത്ഥോ. **ഫലം വിപാകോ**തി യം ഫലന്തി വാ വിപാകോതി വാ വുച്ചതി, തം നത്ഥീതി വദന്തി. **നത്ഥി അയം ലോകോ**തി പരലോകേ ഠിതസ്സ അയം ലോകോ നത്ഥി. **നത്ഥി പരോ ലോകോ**തി ഇധ ലോകേ ഠിതസ്സപി പരോ ലോകോ നത്ഥി, സബ്ബേ തത്ഥ തത്ഥേവ ഉച്ഛിജ്ജന്തീതി ദസ്സേന്തി. **നത്ഥി മാതാ നത്ഥി പിതാ**തി തേസു സമ്മാപടിപത്തിമിച്ഛാപടിപത്തീനം ഫലാഭാവവസേന വദന്തി. **നത്ഥി സത്താ**

ഓപപാതികാതി ചവിത്വാ ഉപ്പജ്ജനകസത്താ നാമ നത്ഥീതി വദന്തി. **നത്ഥി ലോകേ സമണബ്രാഹ്മണാ**തി ലോകേ സമ്മാപടിപന്നാ സമണബ്രാഹ്മണാ നാമ നത്ഥീതി വദന്തി.

ചാതുമഹാഭൂതികോതി ചതുമഹാഭൂതമയോ. **പഥവീ പഥവീകായ**ന്തി അജ്ഝത്തികാ പഥവീധാതു ബാഹിരം പഥവീധാതും. **അനുപേതീ**തി അനുയാതി. **അനുപഗച്ഛതീ**തി തസ്സേവ വേവചനം, അനുഗച്ഛതീതിപി അത്ഥോ. ഉഭയേനാപി ഉപേതി ഉപഗച്ഛതീതി ദസ്സേന്തി. **ആപാദീസുപി** ഏസേവ നയോ. **ഇന്ദ്രിയാനീ**തി മനച്ഛട്ഠാനി ഇന്ദ്രിയാനി. **സങ്കമന്തീ**തി ആകാസം പക്ഖന്ദന്തി. **ആസന്ദിപഞ്ചമാ**തി നിപന്നമഞ്ചേന പഞ്ചമാ, മഞ്ചോ ചേവ, ചത്താരോ മഞ്ചപാദേ ഗഹേത്വാ ഠിതാ ചത്താരോ പുരിസാ ചാതി അത്ഥോ. **യാവ ആളാഹനാ**തി യാവ സുസാനാ. **പദാനീ**തി "അയം ഏവം സീലവാ അഹോസി, ഏവം ദുസ്സീലോ"തിആദിനാ നയേന പവത്താനി ഗുണാഗുണപദാനി. സരീരമേവ വാ ഏത്ഥ പദാനീതി അധിപ്പേതം. **കാപോതകാനീ**തി കപോതകവണ്ണാനി, പാരാവതപക്ഖവണ്ണാനീതി അത്ഥോ. **ഭസ്സന്താ**തി ഭസ്മന്താ. അയമേവ വാ പാളി. **ആഹുതിയോ**തി യം പഹേണകസക്കാരാദിഭേദം ദിന്നദാനം, സബ്ബം തം ഛാരികാവസാനമേവ ഹോതി, ന തതോ പരം ഫലദായകം ഹുത്വാ ഗച്ഛതീതി അത്ഥോ. **ദത്തുപഞ്ഞത്ത**ന്തി ദത്തൂഹി ബാലമനുസ്സേഹി പഞ്ഞത്തം. ഇദം വുത്തം ഹോതി - ബാലേഹി അബുദ്ധീഹി പഞ്ഞത്തമിദം ദാനം, ന പണ്ഡിതേഹി. ബാലാ ദേന്തി, പണ്ഡിതാ ഗണ്ഹന്തീതി ദസ്സേന്തി.

൬. കരോതോസുത്തവണ്ണനാ

൨൧൧. **കരോതോ**തി സഹത്ഥാ കരോന്തസ്സ. **കാരയതോ**തി ആണത്തിയാ കാരേന്തസ്സ. **ഛിന്ദതോ**തി പരേസം ഹത്ഥാദീനി ഛിന്ദന്തസ്സ. **ഛേദാപയതോ**തി പരേഹി ഛേദാപേന്തസ്സ. **പചതോ**തി ദണ്ഡേന പീളേന്തസ്സ. **പചാപയതോ**തി പരേഹി ദണ്ഡാദിനാ പീളാപേന്തസ്സ. **സോചതോ സോചാപയതോ**തി പരസ്സ ഭണ്ഡഹരണാദീഹി സോകം സയം കരോന്തസ്സാപി പരേഹി കാരേന്തസ്സാപി. **കിലമതോ കിലമാപയതോ**തി ആഹാരുപച്ഛേദബന്ധനാഗാരപവേസനാദീഹി സയം കിലമേന്തസ്സപി പരേഹി കിലമാപേന്തസ്സപി. **ഫന്ദതോ ഫന്ദാപയതോ**തി പരം ഫന്ദന്തം ഫന്ദനകാലേ സയമ്പി ഫന്ദതോ പരേമ്പി ഫന്ദാപയതോ. **പാണമതിപാതയതോ**തി പാണം ഹനന്തസ്സപി ഹനാപേന്തസ്സപി. ഏവം സബ്ബത്ഥ കരണകാരാപനവസേനേവ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

സന്ധിന്തി ഘരസന്ധിം. **നില്ലോപ**ന്തി മഹാവിലോപം. **ഏകാഗാരിക**ന്തി ഏകമേവ ഘരം പരിവാരേത്വാ വിലുമ്പനം. **പരിപന്ഥേ തിട്ഠതോ**തി ആഗതാഗതാനം അച്ഛിന്ദനത്ഥം മഗ്ഗേ തിട്ഠതോ. **കരോതോ ന കരീയതി പാപ**ന്തി യംകിഞ്ചി പാപം കരോമീതി സഞ്ഞായ കരോതോപി പാപം ന കരീയതി, നത്ഥി പാപം. സത്താ പന കരോമാതി ഏവംസഞ്ഞിനോ ഹോന്തീതി ദീപേന്തി. **ഖുരപരിയന്തേനാ**തി ഖുരനേമിനാ, ഖുരധാരസദിസപരിയന്തേന വാ. **ഏകമംസഖല**ന്തി ഏകമംസരാസിം. **പുഞ്ജ**ന്തി തസ്സേവ വേവചനം. **തതോനിദാന**ന്തി ഏകമംസഖലകരണനിദാനം.

ദക്ഖിണന്തി ദക്ഖിണതീരേ മനുസ്സാ കക്ഖളാ ദാരുണാ, തേ സന്ധായ **ഹനന്തോ**തിആദി വുത്തം. **ഉത്തര**ന്തി ഉത്തരതീരേ സദ്ധാ ഹോന്തി പസന്നാ ബുദ്ധമാമകാ ധമ്മമാമകാ സങ്ഘമാമകാ, തേ സന്ധായ **ദദന്തോ**തിആദി വുത്തം.

തത്ഥ **യജന്തോ**തി മഹായാഗം കരോന്തോ. **ദമേനാ**തി ഇന്ദ്രിയദമേന ഉപോസഥകമ്മേന. **സംയമേനാ**തി സീലസംയമേന. **സച്ചവജ്ജേനാ**തി സച്ചവചനേന. **ആഗമോ**തി ആഗമനം, പവത്തീതി അത്ഥോ. സബ്ബഥാപി പാപപുഞ്ഞാനം കിരിയമേവ പടിക്ഖിപന്തി.

൭. ഹേതുസുത്തവണ്ണനാ

൨൧൨. **നത്ഥി ഹേതു നത്ഥി പച്ചയോ**തി എത്ഥ **പച്ചയോ**തി ഹേതുവേവചനമേവ. ഉഭയേനാപി വിജ്ജമാനമേവ കായദുച്ചരിതാദീനം സംകിലേസപച്ചയം, കായസുചരിതാദീനഞ്ച വിസുദ്ധിപച്ചയം പടിക്ഖിപന്തി. **നത്ഥി ബല**ന്തി യമ്ഹി അത്തനോ ബലേ പതിട്ഠിതാ ഇമേ സത്താ ദേവത്തമ്പി മാരത്തമ്പി ബ്രഹ്മത്തമ്പി സാവകബോധിമ്പി പച്ചേകബോധിമ്പി സബ്ബഞ്ഞുതമ്പി പാപുണന്തി, തം ബലം പടിക്ഖിപന്തി. **നത്ഥി വീരിയ**ന്തിആദീനി സബ്ബാനി അഞ്ഞമഞ്ഞവേവചനാനേവ. ''ഇദം നോ വീരിയേന, ഇദം പുരിസഥാമേന, ഇദം പുരിസപരക്കമേന പത്ത''ന്തി, ഏവം പവത്തവചനപടിക്ഖേപകരണവസേന പനേതാനി വിസും ആദിയന്തി.

സബ്ബേ സത്താതി ഓട്ഠഗോണഗദ്രഭാദയോ അനവസേസേ പരിഗ്ഗണ്ഹന്തി. **സബ്ബേ പാണാ**തി ഏകിന്ദ്രിയോ പാണോ, ദ്വിന്ദ്രിയോ പാണോതിആദിവസേന വദന്തി. **സബ്ബേ ഭൂതാ**തി അണ്ഡകോസവത്ഥികോസേസു ഭൂതേ സന്ധായ വദന്തി. **സബ്ബേ ജീവാ**തി സാലിയവഗോധുമാദയോ സന്ധായ വദന്തി. തേസു ഹി തേ വിരുഹനഭാവേന ജീവസഞ്ഞിനോ. **അവസാ അബലാ അവീരിയാ**തി തേസം അത്തനോ വസോ വാ ബലം വാ വീരിയം വാ നത്ഥി. **നിയതിസങ്ഗതിഭാവപരിണതാ**തി എത്ഥ **നിയതീ**തി നിയതതാ. **സങ്ഗതീ**തി ഛന്നം അഭിജാതീനം തത്ഥ തത്ഥ ഗമനം. **ഭാവോ**തി സഭാവോയേവ. ഏവം നിയതിയാ ച സങ്ഗതിയാ ച ഭാവേന ച പരിണതാ നാനപ്പകാരതം പത്താ. യേന ഹി യഥാ ഭവിതബ്ബം, സോ തഥേവ ഭവതി. യേന ന ഭവിതബ്ബം, സോ ന ഭവതീതി ദസ്സേന്തി. **ഛസ്വേവാഭിജാതീസൂ**തി ഛസു ഏവ അഭിജാതീസു ഠത്വാ സുഖഞ്ച ദുക്ഖഞ്ച പടിസംവേദേന്തി, അഞ്ഞാ സുഖദുക്ഖഭൂമി നത്ഥീതി ദസ്സേന്തി.

൮-൧൦. മഹാദിട്ഠിസുത്താദിവണ്ണനാ

൨൧൩-൨൧൫. **അകടാ**തി അകതാ. **അകടവിധാ**തി അകതവിധാനാ, ''ഏവം കരോഹീ''തി കേനചി കാരിതാപി ന ഹോന്തീതി അത്ഥോ. **അനിമ്മിതാ**തി ഇദ്ധിയാപി ന നിമ്മിതാ. **അനിമ്മാതാ**തി അനിമ്മാപിതാ. ''അനിമ്മിതബ്ബാ''തിപി പാഠോ, ന നിമ്മിതബ്ബാതി അത്ഥോ. **വഞ്ഝാ**തി വഞ്ഝപസുവഞ്ഝതാലാദയോ വിയ അഫലാ കസ്സചി അജനകാ. പബ്ബതകൂടം വിയ ഠിതാതി **കൂടട്ഠാ**. ഏസികട്ഠായിനോ വിയ ഹുത്വാ ഠിതാതി **ഏസികട്ഠായിട്ഠിതാ,** യഥാ സുനിഖാതോ ഏസികത്ഥമ്ഭോ നിച്ചലോ തിട്ഠതി, ഏവം ഠിതാതി അത്ഥോ. **ന ഇഞ്ജന്തീ**തി ഏസികത്ഥമ്ഭോ വിയ ഠിതത്താ ന ചലന്തി. **ന വിപരിണമന്തീ**തി പകതിം ന വിജഹന്തി. **ന അഞ്ഞമഞ്ഞം ബ്യാബാധേന്തീ**തി അഞ്ഞമഞ്ഞം ന ഉപഹനന്തി. **നാല**ന്തി ന സമത്ഥാ. **പഥവീകായോ**തിആദീസു പഥവീയേവ പഥവീകായോ, പഥവീസമൂഹോ വാ. **സത്തന്നംത്വേവ കായാന**ന്തി യഥാ മുഗ്ഗരാസിആദീസു പഹടം സത്ഥം മുഗ്ഗരാസിആദീനം അന്തരേനേവ പവിസതി, ഏവം സത്തന്നം കായാനം

അന്തരേന ഛിദ്ദേന വിവരേന സത്ഥം പവിസതി. തഥ "അഹം ഇമം ജീവിതാ വോരോപേമീ"തി കേവലം സഞ്ഞാമത്തമേവ ഹോതീതി ദസ്സേന്തി.

യോനിപമുഖസതസഹസ്സാനീതി പമുഖയോനീനം ഉത്തമയോനീനം ചുദ്ദസസതസഹസ്സാനി അഞ്ഞാനി ച സട്ഠിസതാനി അഞ്ഞാനി ച ഛസതാനി **പഞ്ച ച കമ്മുനോ സതാനീ**തി പഞ്ചകമ്മസതാനി ചാതി കേവലം തക്കമത്തകേന നിരത്ഥകദിട്ഠിം ദീപേന്തി. **പഞ്ച ച കമ്മാനി തീണി ച കമ്മാനീ**തിആദീസുപി ഏസേവ നയോ. കേചി പനാഹു "പഞ്ച കമ്മാനീതി പഞ്ചിന്ദ്രിയവസേന ഗണ്ഹന്തി, തീണീതി കായകമ്മാദിവസേനാ"തി. **കമ്മേ ച അഡ്ഢകമ്മേ ചാ**തി ഏത്ഥ പനസ്സ കായകമ്മവചീകമ്മാനി കമ്മന്തി ലദ്ധി, മനോകമ്മം ഉപഡ്ഢകമ്മന്തി. **ദ്വട്ഠിപടിപദാ**തി ദ്വാസട്ഠിപടിപദാതി വദന്തി. **ദ്വട്ഠന്തരകപ്പാ**തി ഏകസ്മിം കപ്പേ ചതുസട്ഠി അന്തരകപ്പാ നാമ ഹോന്തി, അയം പന അഞ്ഞേ ദ്വേ അജാനന്തോ ഏവമാഹ.

ഛളാഭിജാതിയോതി കണ്ഹാഭിജാതി നീലാഭിജാതി ലോഹിതാഭിജാതി ഹലിദ്ദാഭിജാതി സുക്കാഭിജാതി പരമസുക്കാഭിജാതീതി ഇമാ ഛ അഭിജാതിയോ വദന്തി. തത്ഥ ഓരബ്ഭികാ സൂകരികാ സാകുണികാ മാഗവികാ ലുദ്ദാ മച്ഛഘാതകാ ചോരാ ചോരഘാതകാ ബന്ധനാഗാരികാ, യേ വാ പനഞ്ഞേപി കേചി കുരൂരകമ്മന്താ, അയം കണ്ഹാഭിജാതീതി വദന്തി. ഭിക്ഖൂ നീലാഭിജാതീതി വദന്തി. തേ കിര ചതൂസു പച്ചയേസു കണ്ടകേ പക്ഖിപിത്വാ ഖാദന്തി, "ഭിക്ഖൂ ച കണ്ടകവുത്തികാ"തി (അം॰ നി॰ ൬.൫൭) അയം ഹിസ്സ പാളി ഏവ. അഥ വാ കണ്ടകവുത്തികാ ഏവ നാമ ഏകേ പബ്ബജിതാതി വദന്തി. ലോഹിതാഭിജാതി നാമ നിഗണ്ഠാ ഏകസാടകാതി വദന്തി. ഇമേ കിര പുരിമേഹി ദ്വീഹി പണ്ഡരതരാ. ഗിഹീ ഓദാതവസനാ അചേലകസാവകാ ഹലിദ്ദാഭിജാതീതി വദന്തി. ഏവം അത്തനോ പച്ചയദായകേ നിഗണ്ഠേഹിപി ജേട്ഠകതരേ കരോന്തി. ആജീവകാ ആജീവിനിയോ അയം സുക്കാഭിജാതീതി വദന്തി. തേ കിര പുരിമേഹി ചതൂഹി പണ്ഡരതരാ . നന്ദോ വച്ഛോ, കിസോ സംകിച്ചോ, മക്ഖലി ഗോസാലോ പരമസുക്കാഭിജാതീതി വദന്തി. തേ കിര സബ്ബേഹി പണ്ഡരതരാ.

അട്ഠ പുരിസഭൂമിയോതി മന്ദഭൂമി ഖിഡ്ഡാഭൂമി വീമംസകഭൂമി ഉജുഗതഭൂമി സേഖഭൂമി സമണഭൂമി ജാനനഭൂമി പന്നഭൂമീതി ഇമാ അട്ഠ പുരിസഭൂമിയോതി വദന്തി. തത്ഥ ജാതദിവസതോ പട്ഠായ സത്ത ദിവസേ സമ്ബാധട്ഠാനതോ നിക്ഖന്തത്താ സത്താ മന്ദാ ഹോന്തി മോമൂഹാ, അയം മന്ദഭൂമീതി വദന്തി. യേ പന ദുഗ്ഗതിതോ ആഗതാ ഹോന്തി, തേ അഭിണ്ഹം രോദന്തി ചേവ വിരവന്തി ച, സുഗതിതോ ആഗതാ തം അനുസ്സരിത്വാ അനുസ്സരിത്വാ ഹസന്തി, അയം ഖിഡ്ഡാഭൂമി നാമ. മാതാപിതൂനം ഹത്ഥം വാ പാദം വാ മഞ്ചം വാ പീഠം വാ ഗഹേത്വാ ഭൂമിയം പദനിക്ഖിപനം വീമംസകഭൂമി നാമ. പദസാ ഗന്തും സമത്ഥകാലോ ഉജുഗതഭൂമി നാമ. സിപ്പാനി സിക്ഖനകാലോ സേഖഭൂമി നാമ. ഘരാ നിക്ഖമ്മ പബ്ബജനകാലോ സമണഭൂമി നാമ. ആചരിയം സേവിത്വാ ജാനനകാലോ ജാനനഭൂമി നാമ. "ഭിക്ഖു ച പന്നകോ ജിനോ ന കിഞ്ചി ആഹാ"തി ഏവം അലാഭിം സമണം പന്നഭൂമീതി വദന്തി.

ഏകൂനപഞ്ഞാസ ആജീവകസതേതി ഏകൂനപഞ്ഞാസ ആജീവവുത്തിസതാനി. **പരിബ്ബാജകസതേ**തി പരിബ്ബാജകപബ്ബജ്ജാസതാനി. **നാഗവാസസതേ**തി നാഗമണ്ഡലസതാനി. **വീസേ ഇന്ദ്രിയസതേ**തി വീസ

ഇന്ദ്രിയസതാനി. **തിംസേ നിരയസതേതി** തിംസ നിരയസതാനി. **രജോധാതുയോതി** രജോകിരണട്ഠാനാനി. ഹത്ഥപിട്ഠിപാദപിട്ഠാദീനി സന്ധായ വദതി. **സത്ത സഞ്ഞീഗബ്ഭാതി** ഓട്ഠഗോണഗദ്രഭഅജപസുമിഗമഹിംസേ സന്ധായ വദതി. **സത്ത അസഞ്ഞീഗബ്ഭാതി** സാലിയവഗോധുമമുഗ്ഗകങ്ഗുവരകകുദ്രൂസകേ സന്ധായ വദതി. **നിഗണ്ഠിഗബ്ഭാതി** ഗണ്ഠിമ്ഹി ജാതഗബ്ഭാ, ഉച്ഛുവേളുനളാദയോ സന്ധായ വദതി. **സത്ത ദേവാതി** ബഹൂ ദേവാ, സോ പന സത്താതി വദതി. മനുസ്സാപി അനന്താ, സോ സത്താതി വദതി. **സത്ത പേസാചാതി** പിസാചാ മഹന്തമഹന്താ, സത്താതി വദതി. **സരാതി** മഹാസരാ. കണ്ണമുണ്ഡ-രഥകാര-അനോതത്ത-സീഹപ്പപാത-ഛദ്ദന്ത-മുചലിന്ദ-കുണാലദഹേ ഗഹേത്വാ വദതി.

പവുടാതി ഗണ്ഠികാ. **പപാതാതി** മഹാപപാതാ. **പപാതസതാനീതി** ഖുദ്ദകപപാതസതാനി. **സുപിനാതി** മഹാസുപിനാ. **സുപിനസതാനീതി** ഖുദ്ദകസുപിനസതാനി. **മഹാകപ്പിനോതി** മഹാകപ്പാനം. ഏത്ഥ ഏകമ്ഹാ മഹാസരാ വസ്സസതേ വസ്സസതേ കുസഗ്ഗേന ഏകം ഉദകബിന്ദും നീഹരിത്വാ സത്തക്ഖത്തും തമ്ഹി സരേ നിരുദകേ കതേ ഏകോ മഹാകപ്പോതി വദതി. ഏവരൂപാനം മഹാകപ്പാനം ചതുരാസീതിസതസഹസ്സാനി ഖേപേത്വാ ബാലേ ച പണ്ഡിതേ ച ദുക്ഖസ്സന്തം കരോന്തീതി അയമസ്സ ലദ്ധി. പണ്ഡിതോപി കിര അന്തരാവിസുജ്ഝിതും ന സക്കോതി, ബാലോപി തതോ ഉദ്ധം ന ഗച്ഛതി.

സീലേന വാതി അചേലകസീലേന വാ അഞ്ഞേന വാ യേന കേനചി. **വതേനാതി** താദിസേനേവ വതേന. **തപേനാതി** തപോകമ്മേന. **അപരിപക്കം പരിപാചേതി** നാമ യോ "അഹം പണ്ഡിതോ"തി അന്തരാ വിസുജ്ഝതി. **പരിപക്കം ഫുസ്സ ഫുസ്സ ബ്യന്തീകരോതി** നാമ യോ "അഹം ബാലോ"തി വുത്തപരിമാണകാലം അതിക്കമിത്വാ യാതി. **ഹേവം നത്ഥീതി** ഏവം നത്ഥി. തഞ്ഹി ഉഭയമ്പി ന സക്കാ കാതുന്തി ദീപേതി. **ദോണമിതേതി** ദോണേന മിതം വിയ. **സുഖദുക്ഖേതി** സുഖദുക്ഖം. **പരിയന്തകതേതി** വുത്തപരിമാണേന കാലേന കതപരിയന്തോ. **നത്ഥി ഹായനവഡ്ഢനേതി** നത്ഥി ഹായനവഡ്ഢനാനി, ന സംസാരോ പണ്ഡിതസ്സ ഹായതി, ന ബാലസ്സ വഡ്ഢതീതി അത്ഥോ. **ഉക്കംസാവകംസേതി** ഉക്കംസാവകംസാ. ഹായനവഡ്ഢനാനമേവേതം വേവചനം. ഇദാനി തമത്ഥം ഉപമായ സാധേന്തോ **സേയ്യഥാപി നാമാതി**ആദിമാഹ. തത്ഥ **സുത്തഗുളേതി** വേഠേത്വാ കതസുത്തഗുളേ. **നിബ്ബേഠിയമാനമേവ പലേതീതി** പബ്ബതേ വാ രുക്ഖഗ്ഗേ വാ ഠത്വാ ഖിത്തം സുത്തപ്പമാണേന നിബ്ബേഠിയമാനമേവ ഗച്ഛതി, സുത്തേ ഖീണേ തത്ഥേവ തിട്ഠതി, ന ഗച്ഛതി ഏവമേവ ബാലാ ച പണ്ഡിതാ ച കാലവസേന നിബ്ബേഠിയമാനാ സുഖദുക്ഖം പലേന്തി, യഥാവുത്തേന കാലേന അതിക്കമന്തീതി ദസ്സേതി.

൧൭൮-൧൮൮. അന്തവാസുത്താദിവണ്ണനാ

൨൧൪-൨൨൪. അന്തവാ ലോകോതി ഏകതോ വഡ്ഢിതനിമിത്തം ലോകോതി ഗാഹേന വാ തക്കേന വാ ഉപ്പന്നദിട്ഠി. **അനന്തവാതി** സബ്ബതോ വഡ്ഢിതം അപ്പമാണനിമിത്തം ലോകോതി ഗാഹേന വാ തക്കേന വാ ഉപ്പന്നദിട്ഠി. **തം ജീവം തം സരീരന്തി** ജീവഞ്ച സരീരഞ്ച ഏകമേവാതി ഉപ്പന്നദിട്ഠി. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി. ഇമാനി താവ സോതാപത്തിമഗ്ഗവസേന അട്ഠാരസ വേയ്യാകരണാനി ഏകം ഗമനം.

൨. ദുതിയഗമനാദിവഗ്ഗവണ്ണനാ

൨൨൮-൩൦൬. ദുതിയം ഗമനം ദുക്ഖവസേന വുത്തം. തത്രാപി അട്ഠാരസേവ വേയ്യാകരണാനി, തതോ പരാനി ''രൂപീ അത്താ ഹോതീ''തിആദീനി അട്ഠ വേയ്യാകരണാനി, തേഹി സദ്ധിം തം ദുതിയപേയ്യാലോതി വുത്തോ.

തത്ഥ **രൂപീ**തി ആരമ്മണമേവ ''അത്താ''തി ഗഹിതദിട്ഠി. **അരൂപീ**തി ഝാനം ''അത്താ''തി ഗഹിതദിട്ഠി . **രൂപീ ച അരൂപീ ചാ**തി ആരമ്മണഞ്ച ഝാനഞ്ച ''അത്താ''തി ഗഹിതദിട്ഠി. **നേവ രൂപീ നാരൂപീ**തി തക്കമത്തേന ഗഹിതദിട്ഠി. **ഏകന്തസുഖീ**തി ലാഭീതക്കീജാതിസ്സരാനം ഉപ്പന്നദിട്ഠി. ഝാനലാഭിനോപി ഹി അതീതേ ഏകന്തസുഖം അത്തഭാവം മനസികരോതോ ഏവം ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി. തക്കിനോപി ''യഥാ ഏതരഹി അഹം ഏകന്തസുഖീ, ഏവം സമ്പരായേപി ഭവിസ്സാമീ''തി ഉപ്പജ്ജതി. ജാതിസ്സരസ്സപി സത്തട്ഠഭവേ സുഖിതഭാവം പസ്സന്തസ്സ ഏവം ഉപ്പജ്ജതി, **ഏകന്തദുക്ഖീ**തിആദീസുപി ഏസേവ നയോ.

തതിയപേയ്യാലോ അനിച്ചദുക്ഖവസേന തേഹിയേവ ഛബ്ബീസതിയാ സുത്തേഹി വുത്തോ, ചതുത്ഥപേയ്യാലോ തിപരിവട്ടവസേനാതി.

ദിട്ഠിസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. ഓക്കന്തസംയുത്തം

൧-൧൦. ചക്ഖുസുത്താദിവണ്ണനാ

൩൦൨-൩൧൧. ഓക്കന്തസംയുത്തേ **അധിമുച്ചതീ**തി സദ്ധാധിമോക്ഖം പടിലഭതി. **ഓക്കന്തോ സമ്മത്തനിയാമ**ന്തി പവിട്ഠോ അരിയമഗ്ഗം. **അഭബ്ബോ ച താവ കാലം കാതു**ന്തി ഇമിനാ ഉപ്പന്നേ മഗ്ഗേ ഫലസ്സ അനന്തരായതം ദീപേതി. ഉപ്പന്നസ്മിഞ്ഹി മഗ്ഗേ ഫലസ്സ അന്തരായകരണം നാമ നത്ഥി. തേനേവാഹ - ''അയഞ്ച പുഗ്ഗലോ സോതാപത്തിഫലസച്ഛികിരിയായ പടിപന്നോ അസ്സ, കപ്പസ്സ ച ഉഡ്ഡയ്ഹനവേലാ അസ്സ, നേവ താവ കപ്പോ ഉഡ്ഡയ്ഹേയ്യ, യാവായം പുഗ്ഗലോ ന സോതാപത്തിഫലം സച്ഛികരോതി, അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ ഠിതകപ്പീ''തി (പു॰ പ॰ ൧൭). **മത്തസോ നിജ്ഝാനം ഖമന്തീ**തി പമാണതോ ഓലോകനം ഖമന്തി. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

ഓക്കന്തസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. ഉപ്പാദസംയുത്തവണ്ണനാ

൩൧൨-൩൨൧. ഉപ്പാദസംയുത്തേ സബ്ബം പാകടമേവ.

ഉപ്പാദസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬. കിലേസസംയുത്തവണ്ണനാ

൩൨൨-൩൩൧. കിലേസസംയുത്തേ **ചിത്തസ്സേസോ ഉപക്കിലേസോ**തി കതരചിത്തസ്സ? ചതുഭൂമകചിത്തസ്സ. തേഭൂമകചിത്തസ്സ താവ ഹോതു, ലോകുത്തരസ്സ കഥം ഉപക്കിലേസോ ഹോതീതി? ഉപ്പത്തിനിവാരണതോ. സോ ഹി തസ്സ ഉപ്പജ്ജിതും അപ്പദാനേന ഉപക്കിലേസോതി വേദിതബ്ബോ. **നേക്ഖമ്മനിന്ന**ന്തി നവലോകുത്തരധമ്മനിന്നം. **ചിത്ത**ന്തി സമഥവിപസ്സനാചിത്തം. **അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികരണീയേസു ധമ്മേസൂ**തി പച്ചവേക്ഖണഞാണേന അഭിജാനിത്വാ സച്ഛികാതബ്ബേസു ഛളഭിഞ്ഞാധമ്മേസു, ഏകം ധമ്മം വാ ഗണ്ഹന്തേന നേക്ഖമ്മന്തി ഗഹേതബ്ബം. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

കിലേസസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. സാരിപുത്തസംയുത്തം

൧-൯. വിവേകജസുത്താദിവണ്ണനാ

൩൩൨-൩൪൦. സാരിപുത്തസംയുത്തസ്സ പഠമേ **ന ഏവം ഹോതീ**തി അഹങ്കാരമമങ്കാരാനം പഹീനത്താ ഏവം ന ഹോതി. ദുതിയാദീസുപി ഏസേവ നയോ. പഠമാദീനി.

൧൦. സുചിമുഖീസുത്തവണ്ണനാ

൩൪൧. ദസമേ **സുചിമുഖീ**തി ഏവംനാമികാ. **ഉപസങ്കമീ**തി ഥേരം അഭിരൂപം ദസ്സനീയം സുവണ്ണവണ്ണം സമന്തപാസാദികം ദിസ്വാ "ഇമിനാ സദ്ധിം പരിഹാസം കരിസ്സാമീ"തി ഉപസങ്കമി. അഥ ഥേരേന തസ്മിം വചനേ പടിക്ഖിത്തേ "ഇദാനിസ്സ വാദം ആരോപേസ്സാമീ"തി മഞ്ഞമാനാ **തേന ഹി, സമണ, ഉബ്ഭമുഖോ ഭുഞ്ജസീ**തി ആഹ. **ദിസാമുഖോ**തി ചതുദ്ദിസാമുഖോ, ചതസ്സോ ദിസാ ഓലോകേന്തോതി അത്ഥോ. **വിദിസാമുഖോ**തി ചതസ്സോ വിദിസാ ഓലോകേന്തോ.

വത്ഥുവിജ്ജാതിരച്ഛാനവിജ്ജായാതി വത്ഥുവിജ്ജാസങ്ഖാതായ തിരച്ഛാനവിജ്ജായ. വത്ഥുവിജ്ജാ നാമ ലാബുവത്ഥു-കുമ്ഭണ്ഡവത്ഥു-മൂലകവത്ഥു-ആദീനം വത്ഥൂനം ഫലസമ്പത്തികാരണകാലജാനനുപായോ. **മിച്ഛാജീവേന ജീവികം കപ്പേന്തീ**തി തേനേവ വത്ഥുവിജ്ജാതിരച്ഛാനവിജ്ജാസങ്ഖാതേന മിച്ഛാജീവേന ജീവികം കപ്പേന്തി, തേസം വത്ഥൂനം സമ്പാദനേന പസന്നേഹി മനുസ്സേഹി ദിന്നേ പച്ചയേ പരിഭുഞ്ജന്താ ജീവന്തീതി അത്ഥോ. **അധോമുഖാ**തി വത്ഥും ഓലോകേത്വാ ഭുഞ്ജമാനവസേന അധോമുഖാ ഭുഞ്ജന്തി നാമ. ഏവം സബ്ബത്ഥ യോജനാ കാതബ്ബാ. അപി ചേത്ഥ **നക്ഖത്തവിജ്ജാ**തി "അജ്ജ ഇമം നക്ഖത്തം ഇമിനാ നക്ഖത്തേന ഗന്തബ്ബം, ഇമിനാ ഇദഞ്ചിദഞ്ച കാതബ്ബ"ന്തി ഏവം ജാനനവിജ്ജാ. **ദൂതേയ്യ**ന്തി ദൂതകമ്മം, തേസം തേസം സാസനം ഗഹേത്വാ തത്ഥ തത്ഥ ഗമനം. **പഹിണഗമന**ന്തി ഏകഗാമസ്മിംയേവ ഏകകുലസ്സ സാസനേന അഞ്ഞകുലം ഉപസങ്കമനം. **അങ്ഗവിജ്ജാ**തി ഇത്ഥിലക്ഖണപുരിസലക്ഖണവസേന അങ്ഗസമ്പത്തിം ഞത്വാ "തായ അങ്ഗസമ്പത്തിയാ ഇദം നാമ ലബ്ഭതീ"തി ഏവം ജാനനവിജ്ജാ. **വിദിസാമുഖാ**തി അങ്ഗവിജ്ജാ ഹി തം തം സരീരകോട്ഠാസം ആരബ്ഭ പവത്തത്താ വിദിസായ പവത്താ നാമ, തസ്മാ തായ വിജ്ജായ ജീവികം കപ്പേത്വാ ഭുഞ്ജന്താ വിദിസാമുഖാ ഭുഞ്ജന്തി നാമ. **ഏവമാരോചേസീ**തി "ധമ്മികം സമണാ"തിആദീനി വദമാനാ സാസനസ്സ നിയ്യാനികം ഗുണം കഥേസി. തഞ്ച പരിബ്ബാജികായ കഥം സുത്വാ പഞ്ചമത്താനി കുലസതാനി സാസനേ ഓതരിംസൂതി.

സാരിപുത്തസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. നാഗസംയുത്തം

൧. സുദ്ധികസുത്തവണ്ണനാ

൩൪൨. നാഗസംയുത്തേ **അണ്ഡജാ**തി അണ്ഡേ ജാതാ. **ജലാബുജാ**തി വത്ഥികോസേ ജാതാ. **സംസേദജാ**തി സംസേദേ ജാതാ. **ഓപപാതികാ**തി ഉപപതിത്വാ വിയ ജാതാ. ഇദഞ്ച പന സുത്തം അട്ഠുപ്പത്തിയാ വുത്തം. ഭിക്ഖൂനഞ്ഹി "കതി നു ഖോ നാഗയോനിയോ"തി കഥാ ഉദപാദി. അഥ ഭഗവാ പുഗ്ഗലാനം നാഗയോനീഹി ഉദ്ധരണത്ഥം നാഗയോനിയോ ആവികരോന്തോ ഇമം സുത്തമാഹ.

൨-൫൦. പണീതതരസുത്താദിവണ്ണനാ

൩൪൩-൩൯൧. ദുതിയാദീസു **വോസ്സട്ഠകായാ**തി അഹിതുണ്ഡികപരിബുദ്ധം അഗണേത്വാ വിസ്സട്ഠകായാ. **ദ്വയകാരിനോ**തി ദുവിധകാരിനോ, കുസലാകുസലകാരിനോതി അത്ഥോ. **സചജ്ജ മയ**ന്തി സചേ അജ്ജ മയം. **സഹബ്യതം ഉപപജ്ജതീ**തി സഹഭാവം ആപജ്ജതി. തത്രസ്സ അകുസലം ഉപപത്തിയാ പച്ചയോ ഹോതി, കുസലം ഉപപന്നാനം സമ്പത്തിയാ. **അന്ന**ന്തി ഖാദനീയഭോജനീയം. **പാന**ന്തി യംകിഞ്ചി പാനകം. **വത്ഥ**ന്തി നിവാസനപാരുപനം. **യാന**ന്തി ഛത്തുപാഹനം ആദിം കത്വാ യംകിഞ്ചി ഗമനപച്ചയം. **മാല**ന്തി യംകിഞ്ചി സുമനമാലാദിപുപ്ഫം. **ഗന്ധ**ന്തി യംകിഞ്ചി ചന്ദനാദിഗന്ധം. **വിലേപന**ന്തി യംകിഞ്ചി ഛവിരാഗകരണം. **സേയ്യാവസഥപദീപേയ്യ**ന്തി മഞ്ചപീഠാദിസേയ്യം ഏകഭൂമികാദിആവസഥം വട്ടിതേലാദിപദീപൂപകരണഞ്ച ദേതീതി അത്ഥോ. തേസഞ്ഹി ദീഘായുകതായ ച വണ്ണവന്തതായ ച സുഖബഹുലതായ ച പത്ഥനം കത്വാ ഇമം ദസവിധം ദാനവത്ഥും ദത്വാ തം സമ്പത്തിം അനുഭവിതും തത്ഥ നിബ്ബത്തന്തി. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

നാഗസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. സുപണ്ണസംയുത്തവണ്ണനാ

൩൯൨-൪൩൭. സുപണ്ണസംയുത്തേ പത്താനം വണ്ണവന്തതായ ഗരുളാ **സുപണ്ണാ**തി വുത്താ. ഇധാപി പഠമസുത്തം പുരിമനയേനേവ അട്ഠുപ്പത്തിയം വുത്തം. **ഹരന്തീ**തി ഉദ്ധരന്തി. ഉദ്ധരമാനാ ച പന തേ അത്തനാ ഹീനേ വാ സമേ വാ ഉദ്ധരിതും സക്കോന്തി, ന അത്തനാ പണീതതരേ. സത്തവിധാ ഹി അനുദ്ധരണീയനാഗാ നാമ പണീതതരാ കമ്ബലസ്സതരാ ധതരട്ഠാ സത്തസീദന്തരവാസിനോ പഥവിട്ഠകാ പബ്ബതട്ഠകാ വിമാനട്ഠകാതി. തത്ര അണ്ഡജാദീനം ജലാബുജാദയോ പണീതതരാ , തേ തേഹി അനുദ്ധരണീയാ. കമ്ബലസ്സതരാ പന നാഗസേനാപതിനോ, തേ യത്ഥ കത്ഥചി ദിസ്വാ യോ കോചി സുപണ്ണോ ഉദ്ധരിതും ന സക്കോതി. ധതരട്ഠാ പന നാഗരാജാനോ, തേപി കോചി ഉദ്ധരിതും ന സക്കോതി. യേ പന സത്തസീദന്തരേ മഹാസമുദ്ദേ വസന്തി, തേ യസ്മാ കത്ഥചി വികമ്പനം കാതും ന സക്കാ, തസ്മാ കോചി ഉദ്ധരിതും ന സക്കോതി. പഥവിട്ഠകാദീനം നിലീയനോകാസോ അത്ഥി, തസ്മാ തേപി ഉദ്ധരിതും ന സക്കോതി. യേ പന മഹാസമുദ്ദേ ഊമിപിട്ഠേ വസന്തി, തേ യോ കോചി സമോ വാ പണീതതരോ വാ സുപണ്ണോ ഉദ്ധരിതും സക്കോതി. സേസം നാഗസംയുത്തേ വുത്തനയമേവാതി.

സുപണ്ണസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦. ഗന്ധബ്ബകായസംയുത്തവണ്ണനാ

൪൩൮-൫൪൯. ഗന്ധബ്ബകായസംയുത്തേ **മൂലഗന്ധേ അധിവത്ഥാ**തി യസ്സ രുക്ഖസ്സ മൂലേ ഗന്ധോ അത്ഥി, തം നിസ്സായ നിബ്ബത്താ. സോ ഹി സകലോപി രുക്ഖോ തേസം ഉപകപ്പതി. സേസപദേസുപി ഏസേവ നയോ. **ഗന്ധഗന്ധേ**തി മൂലാദിഗന്ധാനം ഗന്ധേ. യസ്സ ഹി രുക്ഖസ്സ സബ്ബേസമ്പി മൂലാദീനം ഗന്ധോ അത്ഥി, സോ ഇധ ഗന്ധോ നാമ. തസ്സ ഗന്ധസ്സ ഗന്ധേ, തസ്മിം അധിവത്ഥാ. ഇധ മൂലാദീനി സബ്ബാനി തേസംയേവ ഉപകപ്പന്തി. **സോ ദാതാ ഹോതി മൂലഗന്ധാന**ന്തി സോ കാളാനുസാരികാദീനം മൂലഗന്ധാനം ദാതാ ഹോതി. ഏവം സബ്ബപദേസു അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. ഏവഞ്ഹി സരിക്ഖദാനമ്പി ദത്വാ പത്ഥനം ഠപേന്തി, അസരിക്ഖദാനമ്പി. തം ദസ്സേതും **സോ അന്നം ദേതീ**തിആദി ദസവിധം ദാനവത്ഥു വുത്തം. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

ഗന്ധബ്ബകായസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൧. വലാഹകസംയുത്തവണ്ണനാ

൪൯൦-൫൪൦. വലാഹകസംയുത്തേ **വലാഹകകായികാ**തി വലാഹകനാമകേ ദേവകായേ ഉപ്പന്നാ ആകാസചാരികദേവാ. **സീതവലാഹകാ**തി സീതകരണവലാഹകാ. സേസപദേസുപി ഏസേവ നയോ. **ചേതോപണിധിമന്വായാ**തി ചിത്തട്ഠപനം ആഗമ്മ. **സീതം ഹോതീ**തി യം വസ്സാനേ വാ ഹേമന്തേ വാ സീതം ഹോതി, തം ഉതുസമുട്ഠാനമേവ. യം പന സീതേപി അതിസീതം, ഗിമ്ഹേ ച ഉപ്പന്നം സീതം, തം ദേവതാനുഭാവേന നിബ്ബത്തം സീതം നാമ. **ഉണ്ഹം ഹോതീ**തി യം ഗിമ്ഹാനേ ഉണ്ഹം, തം ഉതുസമുട്ഠാനികം പാകതികമേവ. യം പന ഉണ്ഹേപി അതിഉണ്ഹം, സീതകാലേ ച ഉപ്പന്നം ഉണ്ഹം, തം ദേവതാനുഭാവേന നിബ്ബത്തം ഉണ്ഹം നാമ. **അബ്ഭം ഹോതീ**തി അബ്ഭമണ്ഡപോ ഹോതി. ഇധാപി യം വസ്സാനേ ച സിസിരേ ച അബ്ഭം ഉപ്പജ്ജതി, തം ഉതുസമുട്ഠാനികം പാകതികമേവ. യം പന അബ്ഭേയേവ അതിഅബ്ഭം, സത്തസത്താഹമ്പി ചന്ദസൂരിയേ ഛാദേത്വാ ഏകന്ധകാരം കരോതി, യഞ്ച ചിത്തവേസാഖമാസേസു അബ്ഭം, തം ദേവതാനുഭാവേന ഉപ്പന്നം അബ്ഭം നാമ. **വാതോ ഹോതീ**തി യോ തസ്മിം തസ്മിം ഉതുമ്ഹി ഉത്തരദക്ഖിണാദിപകതിവാതോ ഹോതി, അയം ഉതുസമുട്ഠാനോവ. യോപി പന രുക്ഖക്ഖന്ധാദിപദാലനോ അതിവാതോ നാമ അത്ഥി, അയഞ്ചേവ, യോ ച അഞ്ഞോപി അകാലവാതോ, അയം ദേവതാനുഭാവനിബ്ബത്തോ നാമ. **ദേവോ വസ്സതീ**തി യം വസ്സികേ ചത്താരോ മാസേ വസ്സം, തം ഉതുസമുട്ഠാനമേവ. യം പന വസ്സേയേവ അതിവസ്സം, യഞ്ച ചിത്തവേസാഖമാസേസു വസ്സം, തം ദേവതാനുഭാവനിബ്ബത്തം നാമ.

തത്രിദം വത്ഥു - ഏകോ കിര വസ്സവലാഹകദേവപുത്തോ തലകൂടകവാസി ഖീണാസവത്ഥേരസ്സ സന്തികം ഗന്ത്വാ വന്ദിത്വാ അട്ഠാസി. ഥേരോ ''കോസി ത്വ''ന്തി പുച്ഛി. ''അഹം, ഭന്തേ, വസ്സവലാഹകദേവപുത്തോ''തി. ''തുമ്ഹാകം കിര ചിത്തേന ദേവോ വസ്സതീ''തി? ''ആമ, ഭന്തേ''തി. ''പസ്സിതുകാമാ മയ''ന്തി . ''തേമിസ്സഥ, ഭന്തേ''തി. ''മേഘസീസം വാ ഗജ്ജിതം വാ ന പഞ്ഞായതി, കഥം തേമിസ്സാമാ''തി? ''ഭന്തേ, അമ്ഹാകംചിത്തേന ദേവോ വസ്സതി, തുമ്ഹേ പണ്ണസാലം പവിസഥാ''തി . ''സാധു ദേവപുത്താ''തി സോ പാദേ ധോവിത്വാ പണ്ണസാലം പാവിസി. ദേവപുത്തോ തസ്മിം പവിസന്തേയേവ ഏകം ഗീതം ഗായിത്വാ ഹത്ഥം ഉക്ഖിപി. സമന്താ തിയോജനട്ഠാനം ഏകമേഘം അഹോസി. ഥേരോ അദ്ധതിന്തോ പണ്ണസാലം പവിട്ഠോതി. അപിച ദേവോ നാമേസ അട്ഠഹി കാരണേഹി വസ്സതി നാഗാനുഭാവേന സുപണ്ണാനുഭാവേന ദേവതാനുഭാവേന സച്ചകിരിയായ ഉതുസമുട്ഠാനേന മാരാവട്ടനേന ഇദ്ധിബലേന വിനാസമേഘേനാതി.

വലാഹകസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭൨. വച്ഛഗോത്തസംയുത്തവണ്ണനാ

൬൦൭-൬൬൭. വച്ഛഗോത്തസംയുത്തേ **അഞ്ഞാണാ**തി അഞ്ഞാണേന. ഏവം സബ്ബപദേസു കരണവസേനേവ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. സബ്ബാനി ചേതാനി അഞ്ഞമഞ്ഞവേവചനാനേവാതി. ഇമസ്മിഞ്ച പന സംയുത്തേ ഏകാദസ സുത്താനി പഞ്ചപഞ്ഞാസ വേയ്യാകരണാനീതി വേദിതബ്ബാനി.

വച്ഛഗോത്തസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭൩. ഝാനസംയുത്തം

൧. സമാധിമൂലകസമാപത്തിസുത്തവണ്ണനാ

൩൩൨. ഝാനസംയുത്തസ്സ പഠമേ **സമാധികുസലോ**തി പഠമം ഝാനം പഞ്ചങ്ഗികം ദുതിയം തിവങ്ഗികന്തി ഏവം അങ്ഗവവത്ഥാനകുസലോ. **ന സമാധിസ്മിം സമാപത്തികുസലോ**തി ചിത്തം ഹാസേത്വാ കല്ലം കത്വാ ഝാനം സമാപജ്ജിതും ന സക്കോതി. ഇമിനാ നയേന സേസപദാനിപി വേദിതബ്ബാനി.

൨-൫൫. സമാധിമൂലകഠിതിസുത്താദിവണ്ണനാ

൩൩൩-൭൮൩. ദുതിയാദീസു **ന സമാധിസ്മിം ഠിതികുസലോ**തി ഝാനം ഠപേതും അകുസലോ, സത്തട്ഠച്ഛരാമത്തം ഝാനം ഠപേതും ന സക്കോതി. **ന സമാധിസ്മിം വുട്ഠാനകുസലോ**തി ഝാനതോ വുട്ഠാതും അകുസലോ, യഥാപരിച്ഛേദേന വുട്ഠാതും ന സക്കോതി. **ന സമാധിസ്മിം കല്ലിതകുസലോ**തി ചിത്തം ഹാസേത്വാ കല്ലം കാതും അകുസലോ. **ന സമാധിസ്മിം ആരമ്മണകുസലോ**തി കസിണാരമ്മണേസു അകുസലോ. **ന സമാധിസ്മിം ഗോചരകുസലോ**തി കമ്മട്ഠാനഗോചരേ ചേവ ഭിക്ഖാചാരഗോചരേ ച അകുസലോ. **ന സമാധിസ്മിം അഭിനീഹാരകുസലോ**തി കമ്മട്ഠാനം അഭിനീഹരിതും അകുസലോ. **ന സമാധിസ്മിം സക്കച്ചകാരീ**തി ഝാനം അപ്പേതും സക്കച്ചകാരീ ന ഹോതി. **ന സമാധിസ്മിം സാതച്ചകാരീ**തി ഝാനപ്പനായ സതതകാരീ ന ഹോതി, കദാചിദേവ കരോതി. **ന സമാധിസ്മിം സപ്പായകാരീ**തി സമാധിസ്സ സപ്പായേ ഉപകാരകധമ്മേ പൂരേതും ന സക്കോതി. തതോ പരം സമാപത്തിആദീഹി പദേഹി യോജേത്വാ ചതുക്കാ വുത്താ. തേസം അത്ഥോ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബോ. സകലം പനേത്ഥ ഝാനസംയുത്തം ലോകിയജ്ഝാനവസേനേവ കഥിതന്തി.

ഝാനസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഇതി സാരത്ഥപ്പകാസിനിയാ സംയുത്തനികായ-അട്ഠകഥായ

ഖന്ധവഗ്ഗവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സംയുത്തനികായ-അട്ഠകഥായ ദുതിയോ ഭാഗോ.